

**Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»
(ПУЕТ)**

**Белгородський університет кооперації, економіки і права
(Російська Федерація)**

**Білоруський торгово-економічний університет споживчої
кооперації (м. Гомель, Республіка Білорусь)**

**Карагандинський економічний університет Казспоживспілки
(Казахстан)**

Таджицький державний університет комерції (Таджикистан)

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ: ОСОБЛИВОСТІ ІНСТИТУЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО РИНКОВОГО ГОСПОДАРСТВА

**ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ
за матеріалами V міжнародної науково-практичної
інтернет-конференції**

(м. Полтава, 14–15 травня 2013 року)

**ПОЛТАВА
ПУЕТ
2013**

УДК 330.342
ББК 65.011.3я431

Т65

Друкуються відповідно до наказу по університету № 5-Н від 16 січня 2012 року.

Головний редактор:

С. С. Ніколенко, д. е. н., професор, завідувач кафедри економічної теорії та прикладної економіки ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі».

Редакційна колегія:

В. О. Шаповалов, к. е. н., доцент кафедри економічної теорії та прикладної економіки ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»;

Л. М. Кириченко, асистент кафедри економічної теорії та прикладної економіки ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі».

Рецензенти:

В. С. Жученко, д. е. н., професор кафедри політекономії Полтавського національного педагогічного університету ім. В. Г. Короленка;

І. М. Ковальчук, к. е. н., доцент кафедри економічної теорії та прикладної економіки ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі».

Т65 Трансформація економічних систем: особливості інституційного розвитку сучасного ринкового господарства : зб. наук. пр. V міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Полтава, 14–15 травня 2013 року). – Полтава : ПУЕТ, 2013. – 119 с.

ISBN 978-966-184-231-0

У збірнику наукових праць розглянуто актуальні проблеми інституційного розвитку сучасних соціально-економічних систем, трансформації системи державного регулювання економіки, інституційних зрушень у механізмі функціонування ринкового господарства.

Збірник призначено для фахівців, викладачів, аспірантів, студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів, а також усіх, хто цікавиться проблемами інституційних трансформацій економічних систем.

УДК 330.342
ББК 65.011.3я431

*Матеріали друкуються в авторській редакції мовами оригіналів.
За виклад, зміст і достовірність матеріалів відповідають автори.*

Розповсюдження та тиражування без офіційного дозволу ПУЕТ заборонено.

ISBN 978-966-184-231-0

© Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», 2013

ЧАСТИНА І ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНСТИТУЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

ПРЕИМУЩЕСТВА И ПРОТИВОРЕЧИЯ ГЛОБАЛИЗАЦИИ ФИНАНСОВЫХ РЫНКОВ

Алиева С. С., к. э. н.

Самаркандский институт экономики и сервиса, г. Самарканд

Глобализация финансовых рынков в целом выступает объективной тенденцией развития, у которой в ближайшей перспективе, видимо, нет другой потенциальной альтернативы. Однако, она не линейный, а очень противоречивый, неравномерный процесс, постоянно меняющий свои формы и механизмы реализации.

Динамичное развитие финансовых рынков существенно модифицирует процессы воспроизводства, изменяя используемые объемы ресурсов и преобразуя их материально-вещественную форму.

Под давлением конкуренции в условиях глобализации и открытости рыночных взаимосвязей могут происходить структурные изменения: свертываются нежизнеспособные или приходящие в упадок производства, развиваются инновационные отрасли, прежде всего, поддерживаемые финансовыми институтами. При этом одновременно может осуществляться техническая модернизация, внедряться новые формы организации хозяйственной деятельности, совершенствоваться материалы управления. Активное втягивание финансовых рынков в международные процессы может заставлять снизить издержки, повысить производительность, поддерживать необходимый уровень конкурентоспособности. Усиление интернационализации финансовых рынков может также создать предпосылки для расширения международной диффузии современных видов финансовых услуг и связанных ими видов продукции.

Глобализация трансграничного перемещения финансовых и других ресурсов может привести, с одной стороны, к их более эффективному перераспределению и использованию в мировом масштабе, ускорению развития национальных экономик. С другой стороны, либерализация финансовых и других рынков и усиление взаимозависимости хозяйственных систем может принести неодинаковый эффект разным и развивающимся странам, которые заметно различаются по на-

личию производственных факторов конкурентоспособности.

Первые, будучи структурно-избыточными, могут находить в мировом хозяйстве применение своим излишкам и увеличивать степень своего контроля над мировыми финансовыми и производственными ресурсами и, как следствие, над своим долгосрочным доходом. Вторые, являясь структурно-дефицитными, получают возможность наиболее рационально задействовать свои неиспользуемые ресурсы и провести структурную модернизацию экономики в целях повышения производительности и доходов.

При всем этом финансовый капитал может перемещаться не из развитых в развивающиеся, а в противоположном направлении. Экономический рост в рыночно развивающихся странах может тормозиться внешней задолженностью, серьезно ограничивающей импортные возможности, ухудшением «условий торговли» для стран-экспортеров сырья, ограниченностью спроса со стороны промышленно-развивающихся стран. Последствия глобализации в этом отношении могут оцениваться негативно. Последствия глобализации финансового рынка еще более резко оцениваются в рыночно развивающихся странах. Либерализация торговли, гарантии экспортерам капитала и защита прав интеллектуальной собственности могут давать выигрыш только немногим сильно развитым странам и могут вести к увеличению разрыва в финансово-экономическом развитии между рыночно-развитыми странами.

Остальные в экономическом отношении страны при этом не только не смогут позволить себе расширить рамки либерализации, но хотели бы затормозить темпы введения в действие достигнутых ранее договоренностей. Рыночно развитые страны часто не спешат выполнять свои обязательства по либерализации импорта из рыночно развивающихся стран, прежде всего, сельскохозяйственной и текстильной продукции.

Итак, односторонность оценок последствий глобализации финансовых рынков, может свидетельствовать, как минимум, о неравномерном распределении.

По существу, преимущества глобализации финансового рынка, никак не проявляется в наименее развитых странах (а их 48 государств Африки, Азии, Карибского бассейна и Ближнего Востока).

Результат от этой полярности очевиден. Это может привести к усилению напряженности в отношениях между сильно развитыми и наименее развитыми странами.

ГЛОБАЛИЗАЦИЯ ФИНАНСОВЫХ РЫНКОВ В УСЛОВИЯХ ДИНАМИЧНО ИЗМЕНЯЮЩЕЙСЯ ВНУТРЕННЕЙ И ВНЕШНЕЙ СИТУАЦИИ

Алиева С. С., к. э. н.;

Мадиев А. Н., ассистент

Самаркандский институт экономики и сервиса, г. Самарканд

В настоящее время, т. е. в условиях динамично меняющейся внутренней и внешней ситуации процесс глобализации становится основной и закономерной тенденцией трансформации мировой экономики. Данный процесс не может происходить без кризисов и противоречий, ускорения или замедления темпов, что не может не сказаться на экономической политике тех или иных стран.

Глобализация имеет ряд отличительных особенностей, которые проявляются, во-первых, в опережении по отношению к материальному производству, росте объемов международных торговых, финансовых и инвестиционных потоков, во-вторых, в нарастании экономической открытости национальных хозяйств, тенденциях, которые ясно обозначились в условиях изменяющейся внутренней и внешней ситуации, вызванных кризисами и, прежде всего, мировым финансово-экономическим кризисом в 2007 году.

Усиление открытости национальных хозяйств в условиях не смягчающегося и непрекращающегося мирового финансово-экономического кризиса и их возрастание в складывающейся глобальной экономике происходит параллельно с финансовым, демонстрирующим существование взаимосвязи транснационального рынка капитала, и производственным, являющимся отражением международного разделения труда и основанного на нем обмена товарами и услугами. Отсюда следует, что товарные и финансовые рынки взаимосвязаны: зачастую за потоками банковского капитала стоят промышленные корпорации, равно как и за товарным обменом.

В настоящее время сфера финансов в гораздо большей мере интернационализирована, чем производство. Глобализация финансовых рынков заметно ускорила в последнее десятилетие вследствие отказа многих стран от жесткого регулирования денежного обращения, включая контроль над процентными ставками и обменными валютными операциями, количественными ограничениями кредитных операций банков, международным оттоком и притоком капиталов.

Ныне осуществляются операции с финансовым капиталом не толь-

ко на внутренних, но и на международных рынках. Их участниками являются не только корпорации, коммерческие банки, финансовые организации или страховые, инвестиционные и внебюджетные специальные пенсионные, дорожные фонды, фонды занятости и другие, но и Центральные банки стран мира, государственные органы.

В притоке и оттоке капиталов возрастающую роль играют прямые иностранные инвестиции в сферу производства и услуг.

Страны, принимающие прямые производственные инвестиции несут передовые технологии, инновационный опыт управления, деловые связи, не вызывая при этом рост их задолженности. При этом следует также отметить, что приток иностранного капитала, в частности в Республике Узбекистан должен увеличивать производственные ресурсы, приводит к мобилизации местных производственных факторов и их более эффективному использованию, понижению цен и повышению качества импортозамещающей продукции и устаревших изделий производства.

Однако в результате глобализации финансовые инструменты не должны быть чисто национальными регуляторами экономического развития, не превратится в средство экспансии одних стран и их ведущих субъектов в экономику других стран.

Процесс глобализации финансовых рынков, рынка товаров и услуг, безусловно, устанавливает для каждой страны правила обмена продукции через договоренности. Следует заметить, что по мере продвижения по ступеням технического прогресса, развивающиеся страны могут утрачивать интерес к защите отечественных производителей материалоёмких и трудоёмких изделий, стремясь удешевить обмен или путем снижения или даже упразднения импортных тарифов. Развивающиеся страны, в меру возможностей отстаивая свои интересы, будут вынуждены все же воспринимать вырабатываемые рыночно развитыми странами правила взаимосвязи, мирясь с высокими тарифами на новые категории товаров и сниженными – на продукты, обращающиеся на рынке.

Следовательно, интернационализация финансовых рынков и производства в условиях институционального изменения экономики, могут вести к смыканию национальных рынков. В мировом масштабе тем самым может возникнуть регулируемый в многостороннем порядке интернациональный производственно-финансовый комплекс, основанный на мировом разделении труда.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Балибіна О. С., здобувач

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», м. Полтава

Глобалізація й інтернаціоналізація світового економічного простору спричиняє трансформацію стратегічних орієнтирів розвитку національних економік у напрямку досягнення збалансованості рівнів розподілу економічних благ та раціональності їх використання в межах і поза межами країни. Інтенсифікація процесів глобалізації та інтернаціоналізації призвела до виникнення якісно нового економічного середовища функціонування суб'єктів господарської діяльності.

Відзначимо, що складні взаємовпливи процесів глобалізації й інтернаціоналізації з одного боку, та інтеграції – з іншого, зумовлюють взаємозалежність національних економік, переплетіння соціально-економічних процесів різних регіонів світу, а також спонукають підприємства до пошуку кращих умов діяльності.

Існує велика кількість наукових доробок із питань економічної безпеки як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, зокрема, Б. Андрюшкіна, Л. Донець [1], Т. Іванюти, Р. Квасницької [2], О. Коробчинського, Е. Олейникова, В. Ортинського, Т. Слободяник [3], І. Сорокіної [4], Л. Шемаєвої [5], О. Шнипка, З. Якубович, Т. Аллісона, Дж. К. Ван-Хорна, Х. Маула, Т. Парсонса, Г. Тостера, Й. Шумпетера та ін. Питанням економічної безпеки, розробці загальної теорії економічної безпеки та її складовим приділяється систематична та значна увага дослідників. Водночас залишаються малодослідженими питання формування системи економічної безпеки в умовах процесів глобалізації.

За своєю суттю глобалізація є викликом економічній безпеці будь-якої країни та певною мірою вона інтегрована у економічний простір. Національна економіка країни під впливом глобалізації стає не тільки більш відкритою, а й вразливою. Руйнуючи національну закритість (замкненість), сучасні глобальні процеси прискорюють транскордонні товарні та фінансові потоки, міжнародний рух капіталу та міграцію робочої сили. Глобалізація надає новий вимір світовому ринковому господарству та зумовлює його нові кількісні та якісні характеристики, що проявляються у постійному русі національних господарств до дедалі більшої відкритості.

Будучи багатоаспектним поняттям, економічна безпека відображає

певний стан і можливості економічної системи. Система економічної безпеки є основною функцією економічної системи взагалі та реалізується завдяки функціонуванню певного набору складових підсистем та елементів. В умовах глобалізації система економічної безпеки є складною, відкритою, ієрархічною, багаторівневою економічною системою.

З точки зору національної економіки економічна безпека описує такий її стан, за якого забезпечується захист національних інтересів, стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз, здатність до розширеного самовідтворення для задоволення важливих інтересів громадян, суспільства і держави на якомусь визначеному рівні. Під життєво важливими інтересами в даному контексті розуміють сукупність потреб, які забезпечують існування і прогресивний розвиток особистості, суспільства, держави.

Підсумовуючи вищевикладене, лише створення власної системи економічної безпеки надасть можливість Україні уникнути можливих руйнівних наслідків швидкого «відкривання» національної економіки, забезпечити її конкурентоспроможність, захистити вітчизняного товаровиробника й ефективно взаємодіяти з міжнародними фінансовими та економічними структурами.

Література

1. Донець Л. І. Економічна безпека підприємства : навч. посіб. / Л. І. Донець, Н. В. Ващенко. – К. : Центр навчальної літератури, 2008. – 240 с.
2. Квасницька Р. С. Деякі методичні аспекти формування системи економічної безпеки підприємства / Р. С. Квасницька, І. О. Доценко // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – № 2, Т. 1. – С. 34–38.
3. Слободяник Т. М. Запровадження комплексної системи економічної безпеки та оцінка її ефективності на сучасному підприємстві / Т. М. Слободяник // Економічний простір. – 2008. – №12/2. – С. 22–27.
4. Сорокіна І. В. Теоретико-методологічні аспекти формування системи економічної безпеки підприємства / І. В. Сорокіна // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 12. – С. 114–122.
5. Шемаєва Л. Г. Забезпечення економічної безпеки підприємства на основі управління стратегічною взаємодією з суб'єктами зовнішнього середовища : монографія / Рада нац. Безпеки і оборони України, Нац. ін.-т пробл. міжнар. безпеки. – К. : НУПМБ, 2009. – 357 с.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ІНВЕСТУВАННЯ

Дегтярьова С. А., здобувач

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», м. Полтава

Суб'єкти господарювання використовують для фінансування поточних і капітальних витрат, формують фінансові ресурси. Їх «капіталізація» і отримала назву інвестування, власне інвестицій. Отже, насамперед інвестиції – це частина фінансових ресурсів, використовуваних у формі довгострокових вкладень.

Згідно Закону України за № 1560-XII «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991р. інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, якікладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності..., обладнання, майно, інші цінності [2].

Інвестиції є надзвичайно складним за змістом поняттям, що інтегрує в собі різні економічні процеси, які впливають на виробництво, розподіл, обмін та споживання національного продукту, тобто вони є фундаментальною основою суспільного відтворення.

Економічна природа інвестицій розкривається процесом розширеного відтворення, а саме через використання частини національного доходу для зростання валового внутрішнього продукту. Для приватного власника процес розширеного відтворення також становить економічну природу інвестицій, але відмінність в тому що, видатки на розширене відновлення є заощадженням власника [1].

Варто зауважити, що економічна природа інвестицій дещо інша, а ніж природа капіталовкладень, оскільки інвестиції охоплюють різноманітні напрями вкладання ресурсів, а їх основою є отримання прибутку від використання цих ресурсів.

Поняття ж капіталовкладень є дещо вужчим і зводиться до сукупності витрат, які реалізуються в формі довгострокових вкладень капіталу в галузі національної економіки або до одноразових витрат на створення нових, а також на розширення, реконструкцію і технічне переозброєння діючих основних фондів реального сектора економіки. Капітальні вкладення раніше аналізувались у двох аспектах: як економічна категорія та як процес, пов'язаний з рухом грошових коштів (ресурсів), або як сукупність товарно-грошових відносин, пов'язаних із рухом вартості, авансованої у відтворення матеріально-технічних компонентів продуктивних сил. Таке звужене трактування капітальних вкладень наводиться і в Законі України «Про інвестиційну діяль-

ність», де відзначено, що інвестиції у відтворення основних фондів і на приріст матеріально-виробничих запасів здійснюються у вигляді капітальних вкладень [2].

Метою інвестицій є не лише створення прибутку або досягнення соціального ефекту, а й інші форми забезпечення розвитку і підвищення ринкової вартості підприємства, що знаходить своє відображення у зростанні суми вкладеного капіталу.

Процес інвестування відбувається у формі циклу, постійно утворюючи новий взаємозв'язок «прибуток – ресурси», тобто відбувається повторне нагромадження. Сам же процес нагромадження грошових ресурсів, не входячи в інвестиційну діяльність, є його необхідною умовою.

Основною метою інвестиційної діяльності є забезпечення найбільш ефективних шляхів реалізації інвестиційної стратегії суб'єктів господарювання на окремих етапах їх розвитку. Виходячи з основної мети, інвестиційна діяльність спрямована на вирішення найважливіших завдань розвитку економіки, які тісно взаємопов'язані та взаємозалежні [3].

Отже, на основі розглянутого можна зробити висновок, що інвестиційна діяльність – це вкладення інвестицій (інвестування) і сукупність практичних дій (комплексу заходів) щодо їх реалізації. Це вид діяльності, спрямований на одержання прибутку (доходу) або досягнення іншої форми ефекту від інвестування в майбутньому.

У більш вузькому сенсі інвестиційна діяльність розглядається як інвестиційний процес, який зводиться до повторюваних в часі інвестиційних циклів.

Література

1. Массе П. Критерії та методи оптимального визначення капітальних вкладень. – М. : Статистика, 1971. – 164 с.
2. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991. м. Київ, 18 вересня 1991 року. № 1560-ХІІ Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1560-12/page2>. – Назва з екрану.
3. Закон України «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць», м. Київ 6 вересня 2012 року, № 5205-VI, Режим доступу: <http://www.lutsk.ua/actual/zakon-ukrayini-pro-stimulyuvannya-investiciynoyi-diyalnosti-u-prioritetnih-galuzyah-ekonomiki>. – Назва з екрану.

ІНСТИТУЦІЙНА ОРГАНІЗАЦІЯ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАСНОСТІ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Дзеверіна К. С., асистент

*Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський
університет економіки і торгівлі», м. Полтава*

У більшості розвинених країн державна власність створює певну основу стабільності, інноваційного розвитку і запровадження високих технологій в економіці. Інституційне середовище створюючи обмежувальні рамки, в межах яких взаємодіють інститути, забезпечує ефективне регулювання державної власності.

Досвід провідних країн світу свідчить про те, що держава зобов'язана виступати в ролі суб'єкта, який посилює ринковий механізм господарювання, акцентуючи увагу на тих проблемах, які ринок самостійно вирішити не може. Економіка державного сектору пов'язана з виробництвом суспільних благ, економічними механізмами досягнення соціальних цілей та позаринковою взаємодією інтересів різних суб'єктів економіки [1].

Як зауважує Р. Капелюшников, найбільш визначальним для суспільства виявляється дотримання встановлених «правил гри», наступним за значущістю – надання суспільних благ, найменш значимим – ефективне використання власності [2]. Неефективність регулювання державної власності породжує: політико-економічну нестабільність (кожні зміни у владі несуть загрозу перерозподілу власності); мінливість фундаменту ринкової економіки – прав власності (їх розмитість); особливий тип власника, який не вміє (а головне – не бажає) заробляти, а прагне лише забирати власність в інших (рейдерство) та інше.

Приватизаційні процеси відіграють вагомую роль у забезпеченні ефективності регулювання державної власності. У розвинутих країнах вони відбувалися за принципами [3]:

- зміни структури власності, що носить поступовий і наступний характер для збереження в країні поділу праці, що склався;
- обов'язкового інвестування, вдосконалення системи управління, збереження певного рівня зайнятості й соціального забезпечення, формування і підтримки середніх прошарків населення;
- процес приватизації має бути обґрунтованим, публічним та обов'язково доступним суспільному контролю.

Узагальнення досвіду інституційної організації регулювання дер-

жавної власності розвинених країн світу дозволяє зробити висновки, що зміни залежать від якісного змісту взаємодії інститутів та пріоритетів державної політики. Державне регулювання процесів виправляє так звані провали ринку, доповнює його і враховує (в першу чергу) соціальні потреби й інтереси суспільства. Держава є тим інститутом, що забезпечує дотримання правил і норм, без яких не може ефективно функціонувати національна економіка.

Визначальними складовими ефективної інституційної організації регулювання державної власності мають бути: можливість населення реально брати участь у приватизації (спрямованість процесів на забезпечення добробуту населення), соціальна відповідальність, персоніфікація власників, чітке дотримання формальних норм і встановлених «правил гри», психологічна готовність населення до змін, розмежування політичного і господарського управління країною, виражена і системна політика уряду, високий рівень захищеності прав власності.

Література

1. Длугопольський О. В. Теорія економіки державного сектору : [навч. посіб.] / О. В. Длугопольський. – К. : Професіонал, 2007. – 592 с.
2. Капелюшников Р. И. Собственность без легитимности? [Электронный ресурс] / Р. И. Капелюшников. – [б. м.] : Издательский дом ГУ ВШЭ, 2008. – 40 с. – Режим доступа: http://www.hse.ru/data/2010/05/04/1216406904/WP3_2008_03_f.pdf.
3. Островерх Н. М. Приватизація і державне регулювання економіки / О. Сушинський // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 2 (44). – С. 22–27.

ПОВЫШЕНИЕ РОЛИ ФИНАНСОВОГО РЫНКА В УСЛОВИЯХ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОГО ИЗМЕНЕНИЯ ЭКОНОМИКИ

Зайналов Дж. Р., д. э. н., профессор

Самаркандский институт экономики и сервиса, г. Самарканд

Растущая глобализация производства и торговли стимулировала процессы перемещения капитала. такой процесс присуще по отношению финансового рынка т. е., феномену обеспечения обусловленные последствиями финансовых сделок в условиях институционального изменения. В условиях государственного регулирования институциональной среды финансовые рынки стали занимать более важное место

и значение чем торговля. Если объем финансовых сделок до середины 90-х годов XX века на международной арене был в большей степени связан с торговлей или прямыми инвестициями, то уже в первые годы XXI века быстрое развитие международных отношений, ускорение на этой почве технического прогресса, распространение компьютерной техники, значительно упростившие процесс движения капитала, изменение законодательства о финансовых сделках и прозрачность связанных с этим мер, способствовали быстрому росту финансовых рынков, в особенности валютных операций и операций с ценными бумагами.

Однако, не смотря на принимаемые меры по обеспечению роста масштабов финансовых рынков финансовая сфера остается наиболее уязвимым местом в условиях глобализации и институциональной среды. Ибо те ли иные страны, особенно слабо и средне развивающиеся страны не в состоянии контролировать отток и приток капитала, что приводит к ощутимым потерям. Касаясь этого Дж. Сорос в своей книге «Кризис мирового капитализма» написал, что «Главная причина нестабильности кроется в самой международной финансовой системе».

Отсюда следует, что процесс глобализации финансового рынка ведет к созданию такого порядка, когда производство и финансы различных стран становятся взаимосвязанными. Данный феномен сопровождается ростом числа транзакций, а одним из эффектов является инновационное разделение труда, в котором создание национального богатства во все большей степени зависит от экономических субъектов других малых и средних по величине экономики стран. Безусловно, на уровне этих стран процессы интернационализации хозяйственной жизни: расширение традиционной торговли товарами сопровождалось еще более быстрым ростом обмена услугами, продуктами интеллектуальной деятельности, капиталом, усилением производственно-кооперационного сотрудничества и научно-технического обмена. Все это привело к глобализационным процессам в экономике в целом, могущие превратить мир в единое целое.

При этом следует заметить, что эксперты МВФ определяют термин «глобализация» как «растущую экономическую взаимозависимость стран всего мира в результате возрастающего объема и разнообразия трансграничных транзакций товаров, услуг и международных потоков капитала, а также благодаря все более быстрой и широкой диффузии технологий».

Безусловно, «глобализация – это процесс трансформации разроз-

ненных национальных хозяйств в интегрированную глобальную экономику» отмечают немецкие экономисты Х. Гиберт и Х. Кладт.

Отсюда следует, что глобализация способствует возникновению единого пространства мирового рынка, мировых финансов и товаров, единой системы коммуникаций и услуг, сопровождается формированием и могущими формировать не что иное как глобальные системы ценностей и единой господствующей культуры. Такую обще цивилизационный процесс и новую форму бытия, сопровождающуюся единой господствующей культуры, профессор В. Кувалдин считает как «...весьма противоречивую форму перехода к новейшей информационной цивилизации».

С учетом вышеизложенного можно сделать вывод, что глобализация – это процесс преобразования мирового пространства в единое целое, где свободно «непринужденно и беспрепятственно могут перемещаться информация, товары, услуги, капитал».

Процесс глобализации – это факт, который требует познания институциональной основы интернационализации рынка и производства, порождающие новые потребности и требующие для своего создания новых социально-экономических связей.

РАЗВИТИЕ СИСТЕМЫ ФИНАНСОВЫХ ИНСТИТУТОВ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Зубайдуллаев Ф. Ф., стажер-исследователь

Самаркандский институт экономики и сервиса, г. Самарканд

Система финансовых институтов в странах с переходной экономикой имеет свои отличительные особенности. Во-первых, на эволюционном этапе развития рыночной инфраструктуры сохраняется необходимость большого государственного регулирования экономики. Во-вторых, эта система призвана обслуживать финансовый рынок, одновременно формирующий новые институты.

Финансовые рынки – это совокупность финансовых отношений, обусловленные движением денежных средств между кредиторами и заемщиками при помощи посредников на основе спроса и предложения, путем превращения свободных финансовых активов в ссудный и инвестиционный капитал через механизм их перераспределения, эффективность и стабильность которых определяется функционированием и деятельностью финансовых институтов. Движение капитала

происходит в виде непосредственных банковских ссуд или ценных бумаг.

Первое – это рынок краткосрочных и долгосрочных банковских кредитов. Краткосрочные кредиты обслуживают движение оборотных средств, а средние и долгосрочные кредиты – движение основного капитала предприятий. Второе – в системе фондового рынка обслуживает свое движение в виде акций, облигаций, ипотечных обязательств и др. Это также предполагает существование совокупности рыночных институтов с помощью которых происходит торговля активами, в частности иностранными валютами, ценными бумагами, кредиторами, депозитами, производными инструментами. Посредником на этом рынке выступают коммерческие банки, биржи, сберегательные институты, фонды или компании коллективного инвестирования и др. Основная функция этого феномена в условиях глобализации заключается в системном и эффективном обеспечении перелива (притока) средств от одних субъектов, для которых они в данный момент являются свободными, к субъектам, которые испытывают недостаток в них.

Именно этим вопросам посвящены ныне приведенные процессы, связанные с инвестиционными фондами на рынке ценных бумаг в условиях глобализации финансовых рынков.

Отсюда следует, что применительно к Узбекистану, где вопросы развития финансовых рынков решались и решаются взвешенно, учитывая обеспечение требований финансовой безопасности, воздействия глобализации в условиях мирового финансово-экономического кризиса, связано с сокращением оборота внешней торговли, прежде всего со странами СНГ, а также возможным сокращением располагаемых доходов, силу снижения сумм переводов, как следствие с риском сжатия внутреннего спроса.

Ключевыми вопросами путей преодоления последствия глобализации финансовых рынков является: выявление главных механизмов и каналов воздействия глобальной нестабильности на экономику; обеспечение оценки макроэкономических последствий, сокращение перевода трудовых мигрантов и сжатие спроса на внутреннем рынке; обоснование условий стимулирования располагаемых доходов как субъектов, так и населения; обоснование дополнительных мер по стимулированию доходов и внутреннего спроса.

В нынешних институционально изменяющихся условиях для раз-

вития стран мира отправной точкой глобализационных процессов стала нестабильность финансовых рынков, при этом процессы развития глобализации финансового рынка и его инструментов имел следующий вид:

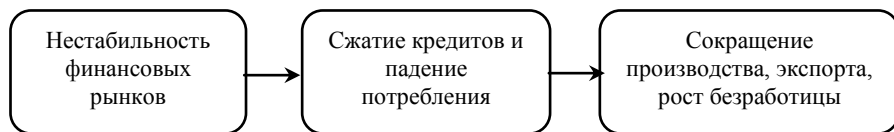

Рисунок 1 – Процесс развития глобализации финансового рынка

Для стран СНГ главными источниками рисков стали падение цен на сырьевые ресурсы, сокращение внешнего спроса, сокращение переводов, т.е. притока капиталов. Ограничение этих рисков требует принятия ряда дополнительных мер и количественной оценки последствий их реализации при помощи фондовых рынков, обслуживающих движение ценных бумаг, при помощи которых возможно активизировать движение притоков капитала.

Отсюда следует, что представление о том, что функционирование финансовых рынков, в частности инвестиционных фондов на рынке ценных бумаг не ограничивается процессами совершения сделок с ценными бумагами. Отмечается, что для того чтобы каждая конкретная сделка состоялась, необходимо создать определенные условия и инновационные предпосылки в условиях институционального изменения национальной экономики.

ПРОБЛЕМЫ РЕГУЛИРОВАНИЯ ФИНАНСОВОГО МЕХАНИЗМА УПРАВЛЕНИЯ СЕРВИСНЫХ УСЛУГ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ ЭКОНОМИКИ

Ибрагимов Ш. И., соискатель

Самаркандский институт экономики и сервиса, г. Самарканд

Важным направлением реализации туристского продукта выступают финансовые механизмы управления эффективностью деятельности туристского предприятия. Эффективность позволяет формировать финансовые результаты деятельности туристских предприятий с учетом качественных изменений, произошедших в отчетном году по сравнению с предыдущими периодами. Наиболее сложной методологичес-

кой проблемой, на наш взгляд выступает применение аналитических процедур в оценке эффективности на основе системы показателей. Система показателей, с одной стороны, должна соответствовать цели эффективности, но, с другой стороны, она может быть легко адаптирована к оценке деятельности туристских предприятий, осуществляющих различные виды туристских сервисных услуг. Результаты проведенного исследования показателей, характеризующих результативность, продуктивность и экономность, нуждаются в углублении посредством финансового механизма управления качеством туристских сервисных услуг. Именно финансовый механизм управления позволит определить возможные причины отклонений и обосновать рекомендации по результатам применения аналитических процедур качества сервисных услуг. Так, снижение сервисных туристских услуг могут быть вызваны изменениями среднегодовой стоимости собственного капитала и выручки от оказываемых услуг, отклонения оборачиваемости собственного капитала. Следовательно, оценка результативности в процессе сервисных туристских услуг эффективность может быть направлена на выявление проблемных областей в управлении финансовыми ресурсами туристских предприятий.

В условиях конкуренции деятельность любого туристского предприятия ориентирована на получение определенных результатов, необходимых для достижения поставленных целей, как правило – получение максимальной прибыли. Другим, не менее важным результатом, но самым действенным, является снижение затрат. Это два базиса, которые используют в своей работе руководители туристских предприятий, при этом они не всегда отдают себе отчет в том, о какой прибыли идет речь: долгосрочной или краткосрочной, операционной, балансовой, чистой экономической, нулевой, бухгалтерской т. д., каким образом они хотят снизить затраты и какие именно. Учитывая же всплески процессов, таких как инфляционные ожидания, жесткая конкуренция, нововведения в государственном законодательстве, в частности налоговой системы, руководители зачастую теряются и не знают, какое лучше принять решение, чтобы не оказаться банкротом в условиях глобализации проявления и сохранения признаков. Мировой финансово-экономический кризис тому подтверждение некоторые предприятия в условиях институциональных изменений оказываются на грани банкротства, многие туристские предприятия прекращают свою деятельность, не дожидаясь банкротства. Остаться «на плаву», а не-

которым из них даже успешно развиваться в условиях кризиса, помогает грамотность управления в финансовых, юридических и маркетинговых вопросах, но, все-таки, кризис сказался, и в настоящее время, к тяжелому финансовому состоянию туристских предприятий, к нехватке оборотных средств, дефициту инвестиций, добавились новые проблемы – отсутствие своевременной, полной и точной информации не только о будущем, но и о настоящем финансовом состоянии туристских предприятий. Виной тому неправильная организация финансового менеджмента на туристских предприятиях. Например, не секрет, что сегодня на многих туристских предприятиях отсутствует, прежде всего, качественно поставленная система индикативного финансового планирования.

Менеджмент туристских предприятий как вид специального менеджмента должен представлять собой совокупность принципов и методов, форм и средств воздействия на деятельность конкретного туристского предприятия.

Поэтому основной задачей финансового механизма управления туристских сервисных услуг должна являться оптимизация внутренних и внешних денежных потоков, а также сопутствующих им информационных и финансовых потоков, оптимизация бизнес-процессов.

ПОВЫШЕНИЕ СТИМУЛИРОВАНИЯ РОЛИ НОРМАТИВНЫХ МЕТОДОВ ГОСРЕГУЛИРОВАНИЯ В УСЛОВИЯХ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОГО ИЗМЕНЕНИЯ СТРУКТУРНОЙ СИСТЕМЫ ЭКОНОМИКИ

Косимова Ф. Х., старший преподаватель;

Ахмедова А. Т., стажер-исследователь-соискатель

Самаркандский институт экономики и сервиса, г. Самарканд

Рациональная экономическая политика, как известно, основана на разумном сочетании использования традиционных рыночных механизмов, государственных институтов регулирования, а также институтов саморегулирования хозяйственной деятельности (в частности, саморегулируемых организаций участников рынков). Государственное регулирование экономики при этом нельзя сводить к правовым и административным методам. Первые либо оставляют широкие возможности для финансовых махинаций в «рамках закона», либо предполагают слишком детальную регламентацию хозяйственной деятель-

ности, ограничивающую созидательный потенциал экономических субъектов. Вторые требуют сильного вмешательства государства в экономическую жизнь.

Однако, ныне разрабатываются и широкое используются упомянутые нормативные методы госрегулирования экономики. Их суть в том, что государство устанавливает систему экономических нормативов (пороговых значений показателей финансового положения предприятий, темпов, пропорций и эффективности производства продукции, капиталовложений и т. д.). В зависимости от выполнения нормативов дифференцируются права и обязанности хозяйствующих субъектов. Система нормативов, санкции за их невыполнение (или преференции за выполнение) устанавливаются законодательно, а контроль за соблюдением этих нормативов осуществляют административные органы. Нормативные методы госрегулирования позволяют сбалансировать права и ответственность органов государственного управления и хозяйствующих субъектов, перенести разрешение споров между ними в судебные инстанции, повысить стимулирующую роль налоговых льгот и иных мер государственной поддержки экономической активности.

В отечественной экономике нормативные методы госрегулирования в наибольшей мере используют именно в денежно-кредитной сфере. Для получения лицензий на право осуществления отдельных видов банковских операций требуются соответствие определенным критериям и соблюдение нормативов, к числу которых относятся: размер собственного и уставного капитала, отсутствие в течение определенного срока нарушений законодательства; заданные соотношения между активами и пассивами разных видов (включая наличие резервов в установленных пропорциях).

Во многом благодаря установлению экономических нормативов удается смягчить и избежать негативного воздействия мирового финансово-экономического кризиса. Однако, к сожалению, действенность нормативного регулирования денежно-кредитной сферы недостаточно высока из-за отсутствия государственного контроля за платежеспособностью небанковских предприятий, включая финансовые институты. Предприятия, имеющие уровень задолженности активов, до сих пор могут существовать за счет партнеров и бюджета. Выстраивая «кредитные пирамиды».

Нынешняя политика ЦБ РУз на макроуровне не обеспечивает автоматического сокращения спроса на кредитные ресурсы со стороны

неплатежеспособных заемщиков, и ее необходимо подкрепить «жестким финансовым ограничением» на уровне предприятия. Как известно, надежность технической системы не превышает надежности самых ненадежных элементов, и точно так же обстоит дело с экономическими механизмами. Невозможно, в частности, остановить инфляцию и снизить процентные ставки, сохраняя свободный доступ к кредитам для неплатежеспособных заемщиков. Поэтому необходимо, с одной стороны, установить жесткую платежную дисциплину, а с другой- избежать паралича производственной деятельности и обмена. Здесь равно неприемлемы обе крайние альтернативы:

1) банкротство всех неплатежеспособных должников (т. е. большинства предприятий реального сектора);

2) сохранение равноправия как здоровых в финансовом отношении предприятий, так и фактических банкротов.

Выход из положения возможен путем установления строгого государственного контроля за финансовым положением хронических должников с ограничением их прав. Им следует, в частности, запретить использование форм и методов учета и расчетов, уменьшающих поступление средств на расчетный счет, а также расходование средств на потребление сверх установленных государством нормативов.

НЕФОРМАЛЬНІ ДЕРЖАВНІ ІНСТИТУТИ У ПРОЦЕСІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗМІН У ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОМУ СЕКТОРІ ЕПОХИ ВІЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Новікова І. Е., к. е. н.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ

У процесі становлення ринкових відносин, зокрема комерціалізації фінансово-кредитної сфери держава у другій половині XIX – на початку XX ст. відігравала надзвичайну роль. Адже, саме держава, з інституційної точки зору, «визначає і застосовує формальні економічні правила гри і, відповідно, є первинним джерелом економічної продуктивності». Особлива важливість держави на той час визначалася ще й тим, що суспільство було переважно орієнтовано на монархічний спосіб держаного управління, який уповільнював розвиток ініціативи знизу. Імператор намагався бути в курсі усіх господарчих справ його країни. Такий спосіб державної взаємодії між верховним правителем і підданими описує видатний економіст, лауреат Нобелівської премії Д. Норт. Тут правитель виступає власником, який продає або постав-

ляє за винагороду захист і правосуддя, включаючи захист прав власності. У ролі винагороди виступають податки. Та членам суспільства це вигідно.

Доленосні зміни у 60–70-хх рр. XIX ст., у тому числі реформи у фінансово-кредитній сфері, судилося проводити імператору Олександру II, основою перетворень якого став національний детермінізм. Ще у 10-річному віці пріоритетними принципами для майбутнього монарха були сталість, діяльність та надія, про які він написав на ескізі герба для свого прапора, що в якості навчального завдання зображав для вчителів.

Інституційна складова сталості, притаманна суспільству Російської імперії, у тому числі підросійської України, аналогічна тій, що визнається у ранній китайській філософії конфуціанства. Адже, китайський філософ-реформатор конфуціанства Дун Чжуншу, ще у 2 ст. до н.е. твердив, що сталість тримається на трьох основних нормах відносин: монарха та чиновника, батька та сина, чоловіка та жінки. поваги: чиновника до монарха, сина до батька, жінки до чоловіка. Ці норми поваги та підкорення у взаємовідносинах в подальшому визначалися як обов'язкові атрибути «шляху правителя».

Діяльність з філософської точки зору є одним із найважливіших атрибутів людського буття, що пов'язаний з цілеспрямованою зміною навколишнього світу людиною та самої людини. Саме через діяльність розкривається сутність людини.

Вагомим інституційним принципом буття держави, роду, особистості у поєднанні з вірою в Бога, була й надія. У християнській ідеології основний зміст надії виступає у формі месіанської надії, що полягає в очікуванні справедливого суду Христа й спасінні. Гасло «Бог – моя надія» було й на родовому гербі знаменитого державного діяча, реформатора початку XX ст. П.А. Столипіна.

За правління Олександра III епоха прогресивних змін набирає нових рис. Розуміючи, що у програмі змін мають бути міцні основи сталості імператор вирішує навести порядок у вже запроваджених нововведеннях. І дійсно, саме порядок є необхідною умовою для постійного економічного зростання, а також визначає можливості формування й інших ринкових соціально-економічних інститутів, а саме права та свободи суб'єктів нової, демократизованої системи.

Політику монархів продовжували й їхні чиновники. Так, розвиток свободи діяльності, у тому числі й у фінансово-кредитному секторі,

ініціював і всяко підтримував відомий фінансист, реформатор міністр фінансів М. Бунге, так як був упевнений, що підприємництво є одним із найважливіших стимулів ефективного економічного розвитку: «... кожна людина, працюючи для себе, трудиться в той же час і для всіх інших...». Та попри це погоджувався, що повноцінна розбудова фінансово-кредитної системи неможлива без втручання держави, що практично підтверджувалося заснуванням державних Селянського поземельного Дворянського земельного банків.

На рубежі XIX–XX ст. державні урядовці визначили необхідність посилення соціальної відповідальності за рівень життя громадян. Вирішенням цих проблем, а також закріпленням формальних суспільних свобод найбільше переймався П.А. Столипін. У зв'язку з цим він доводив, що громадянська свобода не може вважатися повноцінною, якщо вона не підкріплена господарською діяльністю і саме тому виступав за зняття багатьох обмежень економічної активності населення. Так, було значно спрощено процедуру заснування акціонерних товариств та удосконалено нормативну базу діяльності фінансово-кредитної системи.

РОЛЬ ФИНАНСОВЫХ ИНСТИТУТОВ В ТРАНСФОРМАЦИИ ЭКОНОМИЧЕСКИХ СИСТЕМ

Носова О. В., д. э. н., профессор

Харьковский национальный университет внутренних дел, г. Харьков

Особенностью современного этапа трансформации экономических систем является преодоление постиндустриальными и развивающимися странами последствий мирового финансового кризиса. Финансовая либерализация сопровождалась устранением ограничений в деятельности банков и других финансовых учреждений при оказании финансовых услуг и привела к обострению противоречий между странами. В качестве основных отличий современного этапа развития выделяют вмешательство государства в процесс предоставления ликвидности центральных банков, а также открытость финансовых рынков экономики. На необходимость решения глобальных проблем, связанных с поддержанием стабильного функционирования мировой цивилизации указывали А. Арсеенко, Д. Архибуги, Дж. Даннинг, П. Ещенко, В. Иноземцев, Дж. Миши, В. Онищенко, А. Панарин. В качестве основной среди глобальных проблем рассматривается угроза разрушения природной, социальной и духовной среды, подвергающейся

небывалому давлению со стороны технической цивилизации.

Мировому финансовому кризису предшествовал период бурного экономического развития мирового хозяйства в начале XXI века. Среднегодовые темпы роста ВВП увеличились до 4,2 % в период с 2000–2007 гг. Для сравнения в предыдущие 20 лет они составляли в среднем 3 %. Проведение политики открытия финансовых рынков привело к возрастанию трансграничных финансовых потоков, стиранию границ между национальными финансовыми рынками и появлению стран-лидеров и аутсайдеров в привлечении и аккумулировании капитала.

Анализ темпов прироста мирового ВВП в 2010 году – 5,1 %, в 2011 году – 4,3 % указывает на тенденцию постепенного восстановления мировой экономики. В соответствии с оценкой экспертов МВФ рост мировой экономики составил 3,3 % в 2012 году. Согласно прогнозу на 2013-й год рост мировой экономики составит 3,6 %. При этом существует вероятность снижения темпов глобального подъема до 2 %. Последнее предполагает рецессию в развитых странах и серьезное замедление в развивающихся. Следует отметить озабоченность бизнеса непредсказуемостью экономической ситуации в США и жизненностью единой европейской валюты. К такому повороту событий могут привести две предпосылки: нерешительность властей мировых стран в принятии мер по снижению напряженности в кризисных экономиках и «финансовый обрыв» в США, отголоски которого будут ощущать остальные государства. В качестве основной проблемы выделяется снижение доверия инвесторов в развитых странах. Эксперты МВФ снизили прогноз роста стран БРИК – Китая, Индии, России и Бразилии в 2013 году.

Западные эксперты отмечают целесообразность реализации «политики полного восстановления доверия и стабильности». Они считают, что на нынешнем этапе функционирования мирохозяйственных связей развитие мирового финансового рынка может стать катализатором экономического роста реальной экономики при соблюдении соответствующих условий. Одним из факторов выступает качество институтов, которое обеспечивает повышение доверия к финансовым институтам и стимулирует экономический рост. К функциям базовых национальных институтов относятся защита и гарантия прав собственности, укрепление юридической системы, сокращение коррупции, качество информации, улучшение системы корпоративного управ-

лення, прозорність фінансового регулювання, надзора і контролю в банківській системі. Деяльність фінансових установ в Україні регулюється Законом України «О фінансових услугах и государственном регулировании рынков финансовых услуг», который устанавливает общие правовые основы в сфере предоставления финансовых услуг, осуществление регулятивных и надзорных функций. Развитие национального финансового сектора должно быть направлено на использование экономическими субъектами механизмов сбережения накопленных финансовых ресурсов.

Создание международных финансовых институтов обеспечивает свободный доступ к международным финансовым источникам. Международные валютно-кредитные и финансовые организации располагают большими полномочиями и ресурсами и призваны регулировать международные экономические отношения и обеспечивать целостность и стабильность функционирования мировой системы хозяйства. Дальнейшее изучение особенностей проведения трансформации экономических систем и роли финансовых институтов в ней будет способствовать достижению координации и согласования действий международных финансовых организаций, преодолению последствий финансового кризиса и уменьшению напряженности в мире.

ГЕОПОЛІТИЧНІ ПІДСТАВИ ФОРМУВАННЯ ІНСТИТУТІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Похилюк В. В., к.е.н., доцент

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», м. Полтава

В даному дослідженні ми не ставимо завдання прослідкувати геополітичну доктрину України на протязі усієї її історії, (це досить глобальна проблема) зупинимось лише на деяких історичних уроках, які конче необхідно врахувати при геополітичному становищі, що склалося нині в нашій країні.

Уроки є, і їх повинні засвоїти усі партії, усі національності, усі інститути та соціальні прошарки, що претендують на активну участь у розвитку української державності.

Більше того, аналітична літературу нині настільки переповнена відтвореними геополітичними аспектами «протистояння» західняків і східняків, різними формами «євразійства» і нюансами реформаторства

Скоропадського, що суспільна увага свідомо відвертається від справжніх і суттєвих проблем національної безпеки – формування інституту економічної безпеки.

Названі вище проблеми істотно далекі від реалій геополітичних перетворень внаслідок прийдешньої кризи світової фінансової системи. Формування нинішньої економічної системи на пострадянському просторі, в окремих республіках бувшого СРСР засвідчили значні труднощі, подолання яких можливе лише за умови врахування загальноцивілізаційних проблем людства. Незалежність та самостійність не бувають абсолютними, замкнуті економіки залишилися в історії, а тому при розбудові національної економіки, особливо в умовах глибокої фінансової кризи, необхідно вдосконалювати господарський механізм.

При усьому благородстві недавньої загально глобальної ролі Радянського Союзу, – як її бачили політичні керівники країни, – тобто завдання звільнення людства від усіх форм ярма експлуатації і несправедливості, – саме геополітична доктрина, її загальність, масштабність, грандіозність і ідейна спрямованість, послужила основною причиною багатьох труднощів країни, – від порушення економічної безпеки диспропорційним розвитком галузевої структури промисловості, до знекровлення генофонду основного фундаменту, що існував, за рахунок вилучень і неадекватного обміну та інтенсивності праці – українського селянства.

Тривале протистояння залізному диктату системи фінансових магнатів без урахування законів цього протистояння, без урахування того, коли українська державність в складі Союзу виступала в цьому протистоянні як єдине капіталістичне підприємство на основі державного капіталізму, без усвідомлення і обліку капіталістичності стосунків усередині і поза країною сформувало негативні геополітичні наслідки, привело до значної трансформації індикаторів економічної безпеки. Без урахування вказаних чинників при розгляді і формуванні доктрини національної безпеки в цей період, неможливо сформувати інститути сучасної влади.

Не вдаючись до оцінки правильності геополітичної доктрини радянського періоду, вона фактично була побудована на послідовному протиставленні цілей Союзу геополітичним цілям капіталістичних держав, які на той час істотних змін не зазнали.

Тому історичним уроком з недавнього минулого є усвідомлення і

вивчення спадкоємності геополітичних, руйнівних по відношенню до України цілей «світового цивілізованого співтовариства», тобто системи конкурентів, що встановлюють контроль над світовими природними ресурсами, і відмова від красивих утопій про безкоштовне входження до Євросоюзу. А усвідомлення цієї геополітичної тенденції повинне обов'язково знайти своє віддзеркалення при формуванні концепції національної безпеки.

І в той же час є необхідність розпрощатися з ілюзією про «морально-політичну єдність народу України» упродовж нашої двадцятилітньої історії. Новим чинником, являється наявність чисельного прошарку, орієнтованого на чужі для нашої країни геополітичні цілі. Тобто наявність суттєвої групи громадян країни, ідейно орієнтованих на полегшення реалізації вказаних вище ворожих країні цілей іноземного капіталу.

Новим є для нас і захоплення цим прошарком важелів інформаційного управління масовою свідомістю. З подібними явищами історія інших країн знайома давно у вигляді компрадорських прошарків в країнах, що розвиваються, комуністичних організацій в капіталістичних державах і релігійних громад з орієнтацією на ворожі ідеології, до пануючої в країні.

Історія знає приклади, коли ці прошарки захоплювали владу в різних країнах, особливо при іноземній підтримці. І вірогідні геополітичні наслідки подібних явищ відображалися в законодавчих актах цих країн з національної безпеки, даючи можливість обмежувати або пригнічувати діяльність подібних груп.

Новим в цих процесах є залучення до чужих цілей не лише спекулятивних прошарків, зацікавлених в розтаскуванні основного продуктивного фонду країни, але і участі в цьому процесі частини переможного класу країни і його ідейного просвітера – гуманістичної інтелігенції.

Стає очевидним зрадницьке відношення деяких політичних течій по відношенню до структур геополітичної безпеки країни, покликаних дотримувати довгострокові національні інтереси, послідовне руйнування цих структур. Тому що ніяка доктрина національної безпеки не може бути реалізована без постійної роботи і професійного забезпечення дією цих довгострокових інтересів.

Усвідомлення цього допоможе розібратися в ганебності полярної зміни орієнтування багатьох бувших союзників України і незалеж-

ність цієї меркантильної переорієнтації від зміни у нас політичної влади. Бажання союзників (а можливо і штрейбрехерів) змінити окрас влади та мати її прихильною до власної глобалістики загострює протиріччя і без того явно «федералізованої» країни.

Формування концепції національної безпеки країни і відношення з геополітичними конкурентами спонукають до зміцнення в першу чергу економічної безпеки. І вірні цьому девізу німецькі політики, упевнено наслідуючи принципи своєї доктрини, кинулися на вирівнювання становища Європейського союзу (в основному власного становища), ініціюючи не приєднання інших країн до ЄС, а укладання з ними різного роду угод (угода про асоціацію з Україною) про проникнення в їх економіку. Угода носить двосторонній характер, а отже і двосторонню вигоду, яка гарантує покращення умов функціонування сторін, що її підписали. На привеликий жаль у стосунках з ЄС ми спостерігаємо економічний і політичний диктат, який значно погіршує економічне становище країни.

Головний висновок, який звідси слідує, наступний: усі економічні відносини держав, аж до наукових висновків, на основі яких будуються їх національний потенціал, являється віддзеркаленням усього укладу їх життя і в кінцевому рахунку їх економічного побуту як першоджерела усіх сил і ресурсів.

Про це варто знати нашим «незалежним від інтересів народу» інформаторам, які займають проамериканську, проєвропейську або проросійську позиції, що викривають «інтереси Банкової», коли від викривального їх завзяття залежать надання фінансових пільг у стосунках з цими країнами.

При цьому слід розглянути не лише чисто суспільний аспект, але і економічні, політичні, інформаційно-психологічні, фінансові, психотронні і етногенетичні аспекти національної безпеки, що фігурують в цій проблемі.

Наступне полягає в тому, що багато бувших внутрішні проблем нашої країни перетворилися нині на геополітичні. Екологічні, ресурсні і етногенетичні проблеми переросли в проблеми міждержавних і глобальних сутічок. Протистояння двох економічних систем своєю тривалістю створило умови для швидкого капіталістичного розвитку країн третього світу, що вступають нині на новий шлях і шукають підґрунтя для створення стійких геополітичних об'єднань, здатних протистояти і активно розширюватися в середовищі конкуренції і тиску

«старих» капіталістичних структур.

Передусім, це монстри Східної Азії, що намагаються знайти форми політичного співробітництва і економічного об'єднання з метою створення єдиної системи, що протистоїть системі, що склалася. І в цьому відношенні конгломерати, що створюються, дуже близькі за геополітичним спрямуванням до політики старої Європи.

Було б злочинною недбалістю перед своєю нацією слідувати за безрадісною сліпотою емпіризму і прагматизму при формуванні концепції національної безпеки і не бачити перспектив групових ресурсних, економічних і національно-етнічних зіткнень.

Для формування національної доктрини безпеки в умовах можливого краху міжнародної фінансової системи, заснованої на неповній теорії вартості, що не враховує ресурсної складової забезпечення національних і міжнаціональних валют. Ця проблема має два аспекти: політекономічний і ідеологічний, – і обидва аспекти заслуговують на окремий розгляд.

Економічною основою для обох аспектів є недостатність марксової (трудова) теорії вартості для повного опису вартісних, а, отже, і фінансових стосунків як усередині країни, так і між країнами.

Детальний виклад підстав цієї кризи і міжнаціональних катастроф на цій основі є носієм нової фінансово-економічної парадигми як основи майбутніх економічних стосунків між співтовариствами, що об'єднує систему понять і стосунків у рамках проблеми формування ресурсної бази.

Нині актуальність цих питань вже відображається в законодавчих актах зарубіжних країн, і простежується тенденція розширення сфери цього кола питань в концепціях національної безпеки багатьох провідних країн.

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ПРОЦЕСУ ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА

Присвітла О. В., асистент

*Дніпродзержинський державний технічний університет,
м. Дніпродзержинськ*

На сучасному етапі, в умовах послаблення міждержавних бар'єрів на шляху руху товарів, послуг, чинників виробництва, методів управління все більшу роль у процесі розвитку національних економік

відіграють зовнішньоекономічні відносини. Саме тому, однією з головних характеристик сучасного етапу розвитку світового господарства є інтенсифікація процесів транснаціоналізації

В сучасній економічній науці не існує універсального уявлення про сутність та природу ТНК, зважаючи, що дослідження по питанням транснаціоналізації ділової активності підприємств отримали достатньо велике розповсюдження. В дослідницьких роботах по цій проблематиці використовуються різні критерії віднесення компаній до розряду транснаціональних. Найбільш розповсюдженими є наступні [3]:

- 1) мінімальна частка в іноземному акціонерному капіталі, яка забезпечувала б материнській компанії контроль економічної діяльності іноземного підприємства (частка власності);
- 2) кількість країн на території яких розміщені структури, підконтрольні материнській компанії ((кількість країн);
- 3) входження компанії в перелік галузевих лідерів в країні базування головної штаб – квартири і/або в світі в цілому (лідерство);
- 4) розмір, якого досягла компанія (розмір);
- 5) мінімальна частка іноземних операцій в прибутках чи продажах компанії (частка іноземних операцій);
- 6) обов'язкова наявність за кордоном, саме виробничих дочірніх підприємств, а також мінімальна кількість країн в яких розташовані виробничі потужності компанії (іноземні підприємства).

На межі двох тисячоліть Україна, розпочавши перехід до ринкових відносин, потрапила у стан економічної та соціальної кризи. Досвід, накопичений за роки перетворень, переконливо довів необхідність перегляду сформованої нині національної моделі розвитку.

Для кількісного визначення ступеня залучення країн світу до процесу транснаціоналізації професором Рогачем О. І. запропоновано використання індексу транснаціональності країн, що приймають, який розраховується як середня величина чотирьох показників:

- 1) питома вага прямих іноземних інвестицій у валовому капіталоутворенні країни;
- 2) частка кумулятивного обсягу прямих іноземних інвестицій у ВВП;
- 3) зайнятість на іноземних філіалах у відсотковому відношенні до загальної зайнятості в країні;
- 4) питома вага доданої вартості, що створена на іноземних філіа-

лах, у ВВП.

Перші два показники характеризують обсяги діяльності зарубіжних інвесторів та їх значення в економіці приймаючої країни, а останні два ступінь активності місцевих ТНК в процесі транснаціоналізації і значення зарубіжного виробництва місцевих компаній у розвитку вітчизняної економіки [4, с. 14]. Як бачимо, загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, внесених в Україну за 2012 р., становив 52673,8 млн. дол. США, що склало 1157, 0 дол. США на одного мешканця України. Слід сказати, що це дуже слабкий показник, наприклад, на одного громадянина Румунії припадає 4209 доларів, Болгарії – 6963 доларів, Угорщини – 8222 доларів, Словаччини – 9587 доларів.

З іншого боку, починають створюватися українські ТНК. Про це можна судити з динаміки українських прямих іноземних інвестицій, які є основною формою іноземної експансії ТНК (табл. 1).

Таблиця 1 – Прямі іноземні інвестиції з економіки України в економіки країн світу

Роки	2007	2008	2009	2010	2011
Обсяг прямих інвестицій на початок року, млн. дол. США	243,7	6196,6	6203,1	6226,3	6898,0

За даними джерела 2.

Наявність такої невеликої кількості ТНК в Україні пояснюється багатьма чинниками. За даними «Доповіді про світові інвестиції» (2008 р.) UNCTAD, в Україні було зареєстровано 367 іноземних філій ТНК, тоді як у багатьох країнах СНД цей показник є значно вищим. Таке ж відставання спостерігається порівняно з країнами і територіями, що динамічно розвиваються, особливо Китаєм, де 280 тис. іноземних філій, Сінгапуром – 14 тис., Малайзією – понад 15 тис. Так, зокрема, у щорічній доповіді «Ведення бізнесу – 2013», представлені рейтинги держав за показником створення сприятливих умов для ведення бізнесу, в якому Україна за 2011 рік посіла лише 145 позицію, а в 2012 році – 152, серед 183 країн [1]. Очолює глобальний рейтинг простоти ведення бізнесу Сінгапур. До першої п'ятірки увійшли також Гонконг, Нова Зеландія, Великобританія та США.

Позитивні наслідки транснаціоналізації економіки, очевидні, це проявляється в припливі капіталу, зменшенні безробіття, зміцненні зовнішньоторговельних позицій країни, розвитку внутрішньої торгівлі, підвищенні ступеня конкурентності національних ринків, поліп-

шення платіжного балансу, зростання виробництва, вдосконалення техніко-технологічного забезпечення виробництва

Досягнення високого рівня конкурентоспроможності України можливе лише шляхом більш активного входження у світове господарство й інтеграційні процеси, в тому числі завдяки досягненню збалансованості дій ТНК та їх наслідків на економічне зростання, вдосконаленню законодавчої та урядової політики з цього питання й створення власних транснаціональних структур.

Література

1. Динаміка позицій України в рейтингу «Ведення бізнесу» з 2010 по 2013 роки [Електронний ресурс] / Державна служба України з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва. – Режим доступу: <http://www.dkrp.gov.ua/info/886.htm>.
2. Статистичний щорічник України за 2011 рік / Державна служба статистики України, за ред. О. Г. Осауленка. – К. : ТОВ «Август Трейд», 2012. – 559 с.
3. Калинин Д. С. Теоретико-методический подход к определению транснационального статуса компании [Електронний ресурс] / Д. С. Калинин // Журнал международного права и международных отношений. – 2010. – № 3. – Режим доступу : <http://evolutio.info/content/view/1727/232>
4. Шелепов Ю. В. Україна в процесі транснаціоналізації світової економіки / Транснаціоналізація міжнародної економіки та пошук шляхів інноваційної співпраці. Збірник матеріалів VIII Міжнародної науково-практичної конференції молодих науковців 15 квітня 2008 року. – К. : УДУФМТ, 2008. – 360 с.

СОЧЕТАНИЕ СТРАТЕГИЧЕСКИХ И ТАКТИЧЕСКИХ ЗАДАЧ В УСЛОВИЯХ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫХ ИЗМЕНЕНИЙ

Расулов З. Ж., аспирант

*Российский экономический университет им. Г. В. Плеханова,
г. Москва*

В широком аспекте проблем сочетание стратегических тактических задач стоит, на мой взгляд, выделить одну из актуальнейших – оптимальность сочетания стратегических и тактических задач основного звена экономики – предприятий.

Как известно, предприятие, являясь ведущим звеном экономики и

выпуская определенный продукт, вносит свою лепту в удовлетворение потребностей общества. Решается эта задача в рамках текущей деятельности предприятия при соответствующем «настрое» его внутри-производственного финансового механизма и опоре на существующую систему планирования, стимулирования и регулирования работы. Вместе с тем текущая деятельность предприятия не может не приходить в серьезное противоречие с необходимостью систематического обновления производства, т. е. осуществлением нововведений. Последние, естественно, реальны лишь постольку, поскольку вносятся изменения в сложившуюся производственную систему.

Нововведения, являясь объективной необходимостью, предстают для предприятия «вынужденной мерой», отрицательно влияют на показатели текущей деятельности.

Изменения, о которых идет речь, предполагают целенаправленные действия, охватывающие инновационный, экономический, организационный, экологический, социальный и другие аспекты работы предприятия и рассчитанные на более или менее длительную перспективу. Таким образом, здесь имеется в виду уже не тактика, а стратегия развития предприятия.

Может возникнуть вопрос: не означает ли выработка такой стратегии дублирование существующей практики перспективного прогноза? На наш взгляд, нет, поскольку последнее в основном регулирует отношения по цепочке: индивидуальное планирование – прогнозные задания предприятиям. Это может находить отражение в бизнес-плане. Однако в рамки последнего «не вмещаются» многие новые моменты деятельности предприятий, возникающие в связи с началом осуществления рыночной реформы. Здесь имеется в виду, например, создание совместных фирм и предприятий, акционерных предприятий, оказание услуг, формирование отраслевых промышленных групп статистики. Кроме того, нельзя не считаться с тем, что понятие «стратегия развития» намного шире, чем его составная часть – стратегическое прогнозирование.

Автор данной статьи принимал непосредственное участие в разработке стратегии развития некоторых предприятий г. Самарканда Республики Узбекистан. Обобщение опыта такой работы позволяет сделать кое-какие существенные, на наш взгляд, выводы.

Во-первых, осуществляя подготовительную работу по модернизации конкретного предприятия, при выборе той или иной его модели,

нужно в обязательном порядке производить сравнение альтернативных вариантов развития. Необходимо также предусмотреть особый, переходный период – подготовительный этап при модернизации предприятий. Следует заметить, что модель модернизации с ее ориентированной на обеспечение конкурентоспособности, на наш взгляд, никак не увязывается с новой концепцией инновации экономики. Считаем, что позиция, согласно которой прибыль, играя ведущую роль в качестве материальной предпосылки реализации интереса, не может служить материальным носителем коллективного интереса.

Во-вторых, развитие предприятия предполагает формирование системы поиска текущих и стратегических резервов производства. И здесь свою роль должна сыграть постановка инновационного экономического анализа. Такой анализ насущно необходим вообще при обосновании управленческих решений. К сожалению, и до сих пор сказывается механизм, побуждающий предприятия всячески скрывать свою прибыль и реальный экономический потенциал. Борясь против такой практики органы управления используют метод прогнозирования от достигнутого в прошлом уровня (от базы). И хотя рыночные методы хозяйствования в какой-то степени позволили задействовать «верхний слой» не используемых резервов, не все возможности или потенциал реализуются полностью. Главное, чтобы в этом было заинтересовано предприятие. Пока еще такое положение не достигнуто. Большие перспективы открываются в данной связи с внедрением инноваций, о чем уже неоднократно и справедливо говорилось в нашей печати.

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО ЦИКЛІЧНОГО РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Соловей М. П., здобувач

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», м. Полтава

Сучасна світова фінансова криза та інші прояви циклічної динаміки соціально-економічних систем ставлять перед економічною наукою завдання більш глибокого визначення їх причин, механізмів та методів попередження або пом'якшення. Сьогодні приділяється велика увага розмежуванню необоротних і оборотних процесів в економічній динаміці. Під необоротними розуміються процеси послідовного переходу від одного ступеня розвитку економічної системи до іншого,

неможливість увійти до одного і того ж моменту перебігу економічного життя. Оборотні процеси припускають можливість їх повторення в тому або іншому вигляді (по темпах зростання або падіння, кривій економічного циклу).

Теорія циклів дозволяє об'єднати статику і динаміку, як взаємозв'язані елементи, що переважають на тій або іншій фазі економічного циклу. У стадії зрілості економічного циклу спостерігається в основному рівноважний, статичний рух, який порушується з початком кризи, переходячи в стан хаосу (неврегульованих коливань перехідного періоду), з якого в період активної динаміки пожвавлення і підйому народжується нова впорядкованість, нова рівновага більш високого рівня, що змінюється потім кризою і так далі.

Виділяють наступні фази циклу: підйом, бум («підвищувальна хвиля»), скорочення, спад («низхідна хвиля»). Початок підйому («підвищувальна хвиля») співпадає з моментом, коли накопичення досягає такого стану, при якому стає можливим рентабельне інвестування капіталу для створення нового основного капіталу. Підйом супроводжується ускладненнями, що ведуть, в кінцевому рахунку, до руйнування механізму відтворення. Кількісне накопичення суперечностей і диспропорцій в певний момент призводить до економічної кризи. Система відтворення повинна перейти в новий стан. Зниження темпу економічного розвитку («низхідна хвиля») обумовлює посилення пошуків в області створення досконалої техніки і концентрації капіталу. Все це створює передумови для нового підйому, і він повторюється знов вже на новому ступені розвитку продуктивних сил. При аналізі економічних циклів досліджуються зовнішні і внутрішні чинники, що впливають на характер циклу, його тривалість, специфіку прояву окремих фаз.

Зовнішніми чинниками є як об'єктивні, та і суб'єктивні обставини, що лежать поза економічною системою і викликають періодичну повторюваність економічних явищ. Розрізняють наступні види зовнішніх чинників: політичні, такі як війни, революції; найбільші відкриття джерел сировини і дорогоцінних металів, наприклад нафти, золота; міграція населення, як наслідок відкриття і освоєння нових територій; зміна структури суспільного виробництва – поява нових технологій, інновацій, винаходів.

Внутрішні чинники притаманні самій економічній системі лежать усередині неї. До цих чинників відносять: термін служби основного ка-

піталу; особисте споживання, скорочення або підвищення якого позначається на об'ємах виробництва і зайнятості; інвестування, тобто вкладення засобів в розширення виробництва, його модернізацію, створення нових робочих місць; економічна політика держави, що виражається в прямій або непрямій дії на виробництво, попит і споживання.

Західна економічна наука широко застосовує в своїх дослідженнях методи математики і кібернетики. Останнім часом критикується односторонній підхід, що панував довгий час, в розумінні економічного розвитку, його запрограмованість у відомій послідовності. У сучасних умовах наростає тенденція багатоваріантності суспільного розвитку, яка вкладається в діалектичне розуміння двох типів причинно-наслідкових зв'язків: динамічних і статичних. Через складність багатофакторності економічного розвитку суспільства його причинно-наслідкові зв'язки не можуть бути визначені як такі динамічні закономірності, коли даний стан економічної системи однозначно визначав би її подальший стан. Економічні закономірності мають стохастичний характер, при якому даний стан системи визначає її подальший стан лише з певним ступенем вірогідності, розкриваючи можливості реалізації закладених у минулому тенденцій.

Вихідним моментом сучасного розуміння циклічної динаміки слугуватимуть поняття системи, що самоорганізується. Самоорганізація розуміється як виникнення порядку через безлад шляхом відхилення від середніх величин. У економічній системі через диспропорції і кризи на якийсь час встановлюється пропорційність. Система не повинна бути постійно в стані рівноваги, але і не повинна дуже далеко від нього відходити. Тому бажане втручання в економіку, направлене на згладжування, пом'якшення циклу. Але постає питання, наскільки можна регулювати економічні процеси, щоб не порушити природний розвиток економічної системи. Для цього необхідно розібратися в механізмі саморуху системи.

У рівноважних системах коливальні рухи ослабляються і пригнічуються, а в не рівноважних навпаки, посилюються і тим самим «розхитують» колишній порядок і засновану на ньому структуру. В результаті цього виникає нестійкість і з'являється особлива точка переходу, яку називають точкою біфуркації або розгалуження. Яку з можливих структур в цій точці вибере система, по якому шляху піде її подальший розвиток або навіть відбудеться її розпад – все це залежить від

випадкових чинників і заздалегідь передбачити не можна. Новий порядок або динамічний режим з відповідною стійкою структурою, які приходять на зміну старої нестійкості, характеризуються вже цілком детерміністичною поведінкою. Таким чином, процес самоорганізації відбувається в результаті взаємодії випадковості і необхідності і завжди пов'язаний з переходом від нестійкості до стійкості.

Якщо звернутися до теорії економічних циклів, то можна виявити такі точки переходу. На фазі пожвавлення і початкової частини підйому йде розширене відтворення на базі оновлення основного капіталу що хвилеподібно розповсюджується на всю економіку. Починається стихійне відхилення від пропорційності, досягнутої в результаті кризи. На другій половині підйому відбувається переломний момент, економічна система попадає в точку біфуркації. Кризові процеси починають наростати. Після точки біфуркації ситуація різко міняється, йде лавиноподібне накопичення суперечностей і диспропорцій, переважає екстенсивний розвиток.

Кількісне накопичення суперечностей і диспропорцій в певний момент переходить в якість, досягаючи максимально можливого порогу, коли відтворення ще можливо в умовах даної системи. Потім механізм відтворення порушується, настає економічна криза. Внутрішні, приховані суперечності стають зовнішніми, явними. Вся система повинна перейти в новий стан або зруйнуватися. Тоді на її місці виникне інша система. У розвитку економічної системи роль свідомого чинника полягає у визначенні можливих варіантів розвитку, а також у відборі потрібних з урахуванням основних критеріїв, що пред'являються системою, яка самоорганізується. З теорії самоорганізації виходить, що будь-яка система може розвиватися тільки через кризи, проходячи через так звані точки біфуркації. Вважається, що в даний час точку біфуркації проходять країни з розвиненою ринковою економікою, коли головним продуктом стають інформаційні технології, тобто основний капітал інноваційного характеру.

Проблема переходу економічної системи в якісно новий стан, порогові, прикордонні ситуації, механізми організації переходів до нових станів вивчені мало. Їм потрібно приділити пильнішу увагу, коли економіка нашої країни, що відносилася до частково закритої системи, переходить у відкриту систему. На наш погляд, негативні процеси в економіці України посилюються тим, що співпали в часі: низхідна хвиля довгого технологічного циклу; хаос перехідного періоду від

індустріальної цивілізації до постіндустріальної; накладання в точці спаду (біфуркації) середньострокових і довгострокових коливань, яке відбулося в період проведення ринкових перетворень.

Проте, будь-яка криза кінцева, вона завершується переходом системи в новий рівноважний стан або її розпадом. Якщо для країни з розвинутою ринковою економікою перехід до підвищувальної хвилі довгого технологічного циклу намітився з середини 90-х років минулого століття, то для постсоціалістичних і багатьох країн, що розвиваються, потенціал знижувального розвитку ще не вичерпаний. Тому необхідні поглиблені дослідження цих процесів та пошуки науково обґрунтованих шляхів виходу національної економіки на траєкторію сталого економічного зростання.

ПРОБЛЕМЫ РЕГУЛИРОВАНИЯ РЫНКА ЦЕННЫХ БУМАГ В УСЛОВИЯХ ДИНАМИЧНО ИЗМЕНЯЮЩИХСЯ ВНУТРЕННЕЙ И ВНЕШНЕЙ СИТУАЦИИ

Тешаев Ш. Дж., к. э. н., депутат Законодательной Палаты Олий Мажлиса Республики Узбекистан, г. Ташкент;

Тухсонов Х. А., к. э. н., заместитель начальника Сводного управления ценообразования Министерства Финансов Республики Узбекистан

Все институты финансового рынка объединены в единую систему, могут представлять собой профессиональную инфраструктуру фондового рынка в целом, в частности инвестиционного фонда.

С учетом попытка рассматривать роль и значение инвестиционных фондов на рынке ценных бумаг в контексте институциональных изменений в условиях глобализации является важным условием обеспечения устойчивости экономической системы.

Прозрачность результатов деятельности предприятий необходима всем субъектам рыночных отношений. В этой связи возникает необходимость тщательного анализа развития рынка ценных бумаг. Особенно актуальна эта проблема в сфере предпринимательской деятельности инвестиционных фондов как самостоятельных организаций, т. е. акционерной формы собственности, осуществляющих хозяйственную деятельность только в форме эмиссии собственных ценных бумаг и сделок с «чужими» ценными бумагами. Это означает, что на фондовом рынке они выступают одновременно и как инвесторы, и как эмитенты.

С развитием деятельности акционерных обществ возникает необхо-

димось в новых правилах регулирования рынка ценных бумаг или изменениях действующих неадекватных запросами участников рынка ценных бумаг. Отсюда следует, что основные проблемы регулирования рынка ценных бумаг заключаются в поддержании такого порядка осуществления операций с ценными бумагами, которые в условиях динамично изменяющейся внутренней и внешней ситуации в наибольшей степени отвечал бы национальным интересам страны. Наличие многообразных финансовых инструментов, совершаемых с ними операций и различных участников рынка ценных бумаг обуславливает необходимость создания такого финансового механизма регулирования рынка, который бы выглядел как сложный, постоянно развивающийся организм, нормальная работа которого позволила бы эффективно реагировать, как на реальные потребности самого рынка ценных бумаг, так и реальные запросы его участников, что позволяет обеспечить баланс интересов его участников.

Противоречие между потребностью в поддержании стабильности принципов поведения на рынке и необходимостью их корректировки с учетом динамично изменяющейся внутренней и внешней ситуации порождает проблему совершенствования финансового механизма регулирования рынка ценных бумаг в соответствии с требованиями реальной жизни и потребностями рынка, его участников в целом. В необходимости изменения финансового механизма регулирования и выбора оптимальных форм корректировки этого механизма, которые одновременно сохраняли бы его стабильность и преемственность, заключается основная проблема, стоящая перед любыми органами регулирования фондовой деятельности, особенно в условиях институционального изменения национальной экономики.

Касаясь рынка ценных бумаг, находящегося на динамично изменяющемся этапе, проблема регулирования трансформируется в проблеме создания совершенного инновационного механизма.

Это требует от государства выработки взвешенных подходов и создания инновационной системы регулирования деятельности его участников, от которых во многом зависит устойчивость рынка ценных бумаг в условиях динамично изменяющейся внутренней и внешней ситуации.

В такой ситуации формирование вышеназванных подходов должно базироваться на взвешенном учете ограничений и трудностей, в которых функционируют участники отечественного рынка ценных бумаг в условиях глобализации и устойчивости развития национальной эконо-

МИКИ.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОГО И ФУНКЦИОНАЛЬНОГО МЕХАНИЗМА РЕГУЛИРОВАНИЯ ФОНДОВЫХ ИНСТРУМЕНТОВ

Ходжаев Э. Н., к. э. н., заслуженный экономист РУз;

Хамраев М., ассистент

Самаркандский институт экономики и сервиса, г. Самарканд

В условиях глобализации и устойчивости национальной экономической системы регулированию рынка ценных бумаг может обеспечить выбор политики не только контроля – надзора за ценными бумагами, но и повышение финансирования инновационных инвестиционных проектов и оптимизации структуры их источников и роли.

В условиях глобализации экономики государственным органам управления под силу, во-первых, создать мощную и приоритетную законодательную базу, учитывающую не только рыночную конъюнктуру и интересы корпоративных участников фондового рынка, но также государственные интересы, связанные с необходимостью налаживания гибкой системы перелива капитала в наиболее конкурентоспособные и жизненно важные сферы экономики при сохранении конкурентоспособности участников рынка ценных бумаг.

Во-вторых, органы государственного регулирования могли бы контролировать выполнение участниками ценных бумаг единых правил и применение жестких санкций в отношении их нарушителей. особенно, в условиях институционального изменения в секторной структуре национальной экономики.

В-третьих, государство имело бы возможность больше способствовать заинтересованности хозяйствующих субъектов в формировании современной институциональной инфраструктуры отечественного рынка ценных бумаг, объединяющей локальные рынки в единую систему путем использования преференций, льготного кредитования, системы гарантий по инвестициям в инфраструктуру, прямых инвестиций государства в ключевые объекты инфраструктуры.

Итак, в условиях глобализации национальной экономической системы инновационная модель развития рынка ценных бумаг могут быть вызвана усиливающейся потребностью в создании действенного финансового механизма регулирования отечественного рынка ценных бумаг и, в первую очередь, возрастающей потребностью экономики в инвестициях, без которых невозможны модернизация, техническое и

технологическое обновление, внедрение новых видов продукции, последовательное наращивание экспортно-импортного потенциала и повышение жизненного уровня населения путем создания новых рабочих мест.

Государство сегодня располагает материально-технической и информационно-справочной базой, финансово-экономическим и профессионально-кадровым потенциалом. «Сегодня нет необходимости», – отметил Президент Республики Узбекистан – «убеждать или доказывать кому-то, что только образованная, современно мыслящаяся, интеллектуально развитая и профессионально подготовленная молодежь может стать важнейшим условием и залогом качественного, динамичного и инновационного развития, может обеспечить достойное будущее страны».

Государство в частности, должно принимать все необходимые меры, чтобы превращать их в наиболее дееспособных участников рынка ценных бумаг, способных не только контролировать фондовую деятельность в стране, но и вносить весомый вклад в процесс качественного развития рынка ценных бумаг.

Наращивание масштабов рынка ценных бумаг, в условиях национальных экономических систем требует совершенствования как институционального, так и функционального механизма регулирования не только выпуска, обращения или обслуживания фондовых инструментов, но и вопросы надзора за созданием и функционированием специализированных институтов фондового рынка, призванных обслуживать инновационные сегменты рынка ценных бумаг.

ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ФИНАНСОВОГО ОГРАНИЧЕНИЯ

Хусанов Б. Ш., к. э.н.

Самаркандский институт экономики и сервиса, г. Самарканд

Все блага и преимущества, связываемые с понятием «рыночная экономика», обеспечиваются только одной ее исторической разновидностью – индустриально развитым рыночным хозяйством корпоративного типа с развитой системой госрегулирования и оптимальной системой социальной защиты. Соответственно главным направлением рыночных реформ должно стать построение корпоративной системы, основным звеном которой является крупное предприятие, максимизирующее прибыль. Отсюда следует, что все институциональные пре-

образования должны быть нацелены на обеспечение условий и стимулов для превращения прибыльности в основной критерий при принятии решений. К сожалению, пренебрежения требованиями повышения эффективности производства и обращения, всемерной экономики ресурсов по сей день изжить не удается.

Недостаточными являются и усилия государства в создании соответствующей мотивации у собственников и предпринимателей-руководителей предприятий (так, чрезмерно высокое налогообложение прибыли способствует ее занижению в целях уклонения от уплаты налогов; установление нормативов оплаты труда управляющим в прямой зависимости от средней заработной платы на предприятии тоже не способствует снижению затрат; отказ государства от регулирования цен и распределения финансовых средств на предприятиях далеко не всегда сопровождался и обуславливался переходом последних под реальный контроль частных собственников; «полное хозяйственное ведение» при отсутствии ответственности управляющих за результаты производственно-хозяйственной деятельности предприятий провоцирует стремление «жить в долг» и т. п.).

Исходя из допущенного отставания в создании институциональной основы эффективного функционирования корпораций необходимо задействовать дополнительные механизмы, обеспечивающие «финансовое ограничение» и максимизацию прибыли на микроуровне. Эти механизмы призваны тесно связать интересы управляющих с размерами прибыли предприятий. (Такая система широко используется в системе оплаты труда менеджеров зарубежных корпораций бонусах, зависящих от размеров прибылей и дивидендов, о продажах акций по льготным ценам и иных подобного рода стимулах).

Чтобы не стимулировать уклонение от налогообложения, основным надлежит сделать показатель налогооблагаемой прибыли, а не прибыли за вычетом налогов. Желательно также использовать американский опыт обеспечения прав акционеров путем подачи исков в защиту прав неопределенного круга лиц, создав для этого необходимую нормативную базу и административные процедуры контроля. Кроме того, важную роль должны играть нормативы размеров дивидендов, выплачиваемых в зависимости от размеров прибыли (за вычетом налога на прибыль) и фондов потребления (включая фонды оплаты труда работников и управляющих).

Целесообразно, в частности, установить следующие нормативы:

1) направление на выплат дивидендов по голосующим акциям не менее 30 % прибыли, уменьшенной на величину прибыли, направляемой на инвестиции в соответствующей налоговом периоде. И фактически уплаченного налога на прибыль;

2) соотношение дивидендов, распределяемых по голосующим акциям. И фондам потребления на уровне не менее 5 %;

3) соотношение дивидендов, распределяемых по голосующим акциям. И фонда потребления управляющих предприятия на уровне не менее 200 %. Значения нормативов можно постепенно увеличивать, заблаговременно утверждая их правительственными постановлениями.

Последняя из предлагаемых групп мер не имеет прямых аналогов за рубежом. Однако методы нормативного распределения чистого дохода как таковые были хорошо отработаны в допереходной экономике и этот опыт следовало бы использовать и в процессе трансформации экономики. Нормативные методы регулирования представляются важным и недостаточно используемым в настоящее время инструментом оздоровления финансовой системы.

ФОРМУВАННЯ ТЕОРІЇ «АКЦІОНЕРНИХ ВІДНОСИН» В ЕКОНОМІЧНІЙ НАУЦІ

Шаповалов В. О., к. е. н.

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», м. Полтава

Формування наукових концепцій акціонерних відносин розпочинається з моменту їх поширення у світовій господарській практиці. Засади теорії було закладено в період формування економічної науки як окремої галузі знань. Проте, перші економічні концепції XV–XVIII ст. не виділяли акціонерні товариства у окреме соціально-економічне явище.

Представник англійської класичної політекономії А. Сміт вважав, що акціонерні товариства з найманим управляючим є неефективною формою бізнесу внаслідок непередбачуваності мислення останніх, необережності, недбалості і марнотратства найманих керівників компанії. У подальшому зазначена проблема стала однією з головних у наукових дослідженнях у сфері акціонерних відносин.

Виявлення позитивних і негативних рис акціонерних підприємств відображено в дослідженнях ще одного представника класичної полі-

текономії – Дж. С. Мілля. На його думку, акціонерні компанії мають дві основні переваги. Перша з них полягає у дотриманні принципу гласності. Інша перевага акціонерних товариств, на думку Дж. С. Мілля, пов'язана з потужністю і ефективністю такого роду підприємств. Разом з цим, Дж. С. Мілля виділяє і основні недоліки, що притаманні акціонерним відносинам. Найголовнішими з них вчений називає відсутність економічної зацікавленості найманого управлінського персоналу, оскільки їх дохід прямо не залежить від діяльності підприємства.

Принципово важливий внесок щодо природи акціонерних відносин було здійснено представниками марксистської течії економічної теорії. К. Маркс вважає, що виникнення і поширення акціонерних відносин є логічним наслідком розвитку кредиту, який сприяє прискоренню виробництва, концентрації і централізації капіталу та розгортання ролі ринку капіталу. Примітним є те, що вчений пов'язував з розвитком акціонерних відносин скасування капіталу як приватної власності у межах безпосередньо капіталістичного способу виробництва. Акціонерні товариства – це перехідний пункт до перетворення усіх функцій в процесі відтворення, пов'язаних з власністю на капітал, у простої функції асоційованих виробників, суспільні функції.

На думку Р. Гільфердінга, акціонерні товариства надали змогу капіталу змінити свою найвизначнішу функцію: звільнити промислового капіталіста від функцій підприємця. Капітал, вкладений в акціонерне товариство, завдяки такій зміні функції, набуває для капіталіста характер чистого грошового капіталу. Вагоме значення в теорії Р. Гільфердінга має положення, згідно з яким акціонерний капітал своєрідним чином закріплюється за підприємством подібно до одноосібного капіталу. Але, якщо промисловий підприємець має змогу повернути цей капітал за рахунок продажу всього підприємства, то акціонер такої можливості не має, він отримує лише право на отримання відсотка від використання його коштів. Акціонерний капітал таким чином стає власністю товариства.

Певне місце проблеми акціонерного сектора займають в неокласичній теорії А. Маршалла. На його думку, акціонерні товариства відрізняються значною гнучкістю і можливостями до безмежного розширення, якщо сфера їх діяльності надає таку можливість, причому захоплюють позиції в усіх напрямках. Однак для них притаманний один суттєвий недолік, який полягає у відсутності належних знань в акціонерів щодо особливостей діяльності підприємства.

Нові ідеї до теорії «акціонерних відносин» було привнесено Й. Шумпетером. Автор зауважує, що переважна більшість акціонерів не відіграє важливої ролі і не може здійснювати суттєвого впливу на діяльність підприємства. Їх положення як юридичних співвласників не має реального значення і обмежується функціями контролю, що практично не відрізняється від контролю інших кредиторів. Тому, на думку вченого, акціонерів слід називати інвесторами, права яких задовольняються в останню чергу, але які безпосередньо направляють, забезпечують діяльність підприємства і мають право на отримання більшої частки прибутку в якості винагороди.

На відміну від своїх попередників, аналіз акціонерних відносин Дж. М. Кейнс здійснює через призму інвестиційних процесів, на співвідношенні реального і фінансового секторів економіки. Особливу увагу вчений приділяв функціонуванню ринку цінних паперів, який може як сприяти інвестиціям, так і привносити нестабільність у ринкове середовище. Особливість фондового ринку, завдяки чому він сприяє інвестиціям, полягає у тому, що він надає можливість економічним агентам переглянути ступінь своєї участі у підприємстві. Тобто, його завданням стає забезпечення ліквідності індивідуальних інвестицій, що збільшує приплив капіталу до реального сектора економіки. Нестійкість системи, що породжена функціонуванням фондового ринку, на думку Дж. М. Кейнса, впливає із його співвідношення з реальним сектором. Мова йде про те, що не потреба у фінансуванні реальних інвестицій визначає в сучасному світі функціонування фондового ринку, а, навпаки, реальні інвестиції стають похідним продуктом його діяльності.

Родоначальник американського інституціоналізму Т. Веблен характерними рисами нової стадії розвитку капіталізму називає утворення корпорацій, зростаючі масштаби акціонерної власності, послаблення вільної конкуренції. На його думку, суперечність між виробництвом та бізнесом постійно загострюється. Це пов'язано з тим, що бізнес представляють власники фінансових активів, а виробництво (індустрію) – інженерно-технічний персонал. Автор відмічає, що розширення сфери акціонерних відносин, призводить до взаємодії фінансової олігархії і державного апарату. За його визначенням, держава перетворилась в департамент бізнесу, а фінансовий капітал отримує доступ до національного багатства країни.

На думку Дж. Коммонса, становлення і розвиток акціонерної фор-

ми підприємництва – це результат взаємодії приватного інтересу та обмежень індивідуальної поведінки виключно правовими нормами і юридичними процедурами. Лише реформоване законодавство в змозі нейтралізувати негативні наслідки корпоратизації економіки, основним з яких вчений вважав агресивне підпорядкування корпоративному контролю індивідуальної поведінки.

Досліджуючи еволюцію акціонерного сектора, Дж. К. Гелбрейт виділяє дві сфери національної економіки з погляду рівня розвитку техніки, масштабів виробництва і форми організації підприємств – дрібні підприємства і великі корпорації. Саме останні складають основу сучасної економіки, яку автор називає індустріальною системою. Науковець вважає, що за період свого існування акціонерний сектор розширив свій вплив на усі сфери національної економіки. І це обумовлено не лише необхідністю концентрації великих капіталів у певних галузях, а й ефективністю організації господарської діяльності шляхом створення акціонерних товариств.

Для другої половини ХХ ст. характерним стало поширення теорії перетворення, трансформації капіталу. У 50-х рр. набула популярності течія «народного капіталізму», яка в цілому складалася із трьох частин: теорії «дифузії власності» або «демократизації капіталу»; теорії «управлінської менеджерської революції»; теорії «революції в доходах».

Новий підхід при визначенні механізмів функціонування акціонерного сектора було започатковано представниками неоінституціоналізму, що знайшло своє відображення в інституціональній теорії фірми, основні ідеї якої представлені в «теорії прав власності», «теорії агентських відносин», «теорії трансакційних витрат».

Теорія прав власності пов'язана з іменами західних дослідників Р. Коуза, А. Алчіяна, Г. Демсеца. У своїх дослідженнях ці представники інституціоналізму оперують не поняттям «власність», а – «право власності». В розумінні цих науковців, права власності представляють собою сукупність формальних і неформальних норм, що упорядковують відносини між учасниками економічного процесу і впливають на прийняття ними економічних рішень.

Неоінституціональна теорія агентських відносин, представлена у працях О. Вільямсона, М. Дженсена, В. Меклінга, Е. Ф. Фама. Цей напрям досліджень акціонерних відносин ґрунтується на формулі «принципал–агент». За умов асиметрії інформації дилема принципала (акціонера) полягає у виборі між контролем за діями агента (менедже-

ра) та небажанням принципала (акціонера) здійснювати цей контроль.

Теорія трансакційних витрат (Дж. Коммонс, Р. Коуз, О. Вільямсон, Д. Норт), вивчає організацію контрактних взаємовідносин з приводу обміну (який називається трансакцією) товарами, послугами чи правами. У контексті акціонерних відносин головна трансакція відбувається між акціонерами, які надають капітал для здійснення інвестицій, що максимізують вартість фірми, і менеджерами, які згідно з контрактними зобов'язаннями мають виконувати це завдання. Внаслідок неповноти контракту у акціонерів виникають трансакційні витрати з пошуку інформації і контролю за діями управлінського персоналу.

Отже, як показав теоретико-методологічний аналіз, упродовж усієї еволюції ринкового господарства науковий інтерес до проблем акціонерного сектора залишався на високому рівні. Світова економічна наука розкрила основні переваги і недоліки акціонерних товариств, відобразила їх місце в системі економічних відносин, показала роль і значення акціонерного сектора в структурі національної економіки.

Незважаючи на різноманіття теоретичних підходів, очевидним є факт спільної уваги науковців різних шкіл і напрямів економічної науки до таких питань:

- а) подолання конфліктів між власністю і управлінням в межах акціонерної форми бізнесу;
- б) взаємозалежність реального і фінансового секторів економіки.
- в) взаємодія акціонерного сектора і держави.

Література

1. Сміт А. Добробут націй: Дослідження про природу та причини добробуту націй / Адам Сміт ; [пер. з англ. О. Васильєва]. – К. : Port-Royal, 2001. – 592 с.
2. Милль Дж. С. Основы политической экономии с некоторыми приложениями к социальной философии / Джон Стюарт Милль ; [пер. с англ. В. Б. Бобров и др.]. – М. : Эксмо, 2007. – 1037 с.
3. Маркс К. Собрание сочинений : в 50 т. / К. Маркс, Ф. Энгельс. – 2-е изд. – М. : Госполитиздат, 1955–1981. Т. 25, Ч. I : Капитал. Том 3. – 1961. – 545 с.
4. Гильфердинг Р. Финансовый капитал: Новейшая фаза в развитии капитализма / Рудольф Гильфердинг ; [пер. с нем. И. Степанова]. – [4-е изд., стереотипное]. – М. : Государственное издательство. – 1924. – 460 с.
5. Маршалл А. Основы экономической науки / Альфред Маршалл ;

- [пер. с англ. В. И. Бомкин и др.]. – М. : Эксмо, 2008. – 831 с.
6. Шумпетер Й. Теория экономического развития (исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры) / Шумпетер Й. ; [пер. с нем. В. С. Автономова и др.]. – М. : Прогресс, 1982. – 436 с.
 7. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег / Джон Мейнард Кейнс ; [пер. с англ. Е. В. Виноградова]. – М. : Прогресс, 1978. – 494 с.
 8. Веблен Т. Теория праздного класса: экономическое исследование об институтах / Веблен Т. ; [пер. с англ. С. Г. Сорокиной]. – М. : Прогресс, 1984. – 367 с.
 9. Коммонс Дж. Институциональная экономика [Электронный ресурс] / Джон Коммонс ; [пер. с англ. И. Елшина, Ю. Самарская]. – Режим доступа : <http://www.ie.boom.ru/Commons/Commons.htm>
 10. Гелбрейт Дж. К. Новое индустриальное общество / Гелбрейт Дж. К. ; [пер. с англ. Д. Травина]. – М. : ООО «Издательство АСТ»: ООО «Транзиткнига»; СПб. : Terra Fantastica, 2004. – 602 с.
 11. Алчиан Армен А. Производство, информационные издержки и экономическая организация / Армен А. Алчиан, Гарольд Демсец // Вестник молодых ученых. Серия: Экономические науки. – 2002. – № 1. – С. 114–169.
 12. Вільямсон О. Е. Економічні інституції капіталізму: Фірми, маркетинг, укладання контрактів / Вільямсон О. Е. ; [пер. з англ. А. Олійник]. – К. : АртЕк, 2001. – 457 с.
 13. Норт Д. Інституції, інституційні зміни та функціонування економіки / Норт Д. ; [пер. з англ. І. Дзюб]. – К. : Основи, 2000. – 198 с.

ЧАСТИНА II

ІНСТИТУЦІЙНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

ОЦЕНКА ПРОГНОЗИРОВАНИЯ И РАСПРЕДЕЛЕНИЯ ПРИБЫЛИ В УСЛОВИЯХ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОГО ИЗМЕНЕНИЯ ЭКОНОМИКИ

Алиева С. С., к. э. н.

Самаркандский институт экономики и сервиса, г. Самарканд

Важным резервом роста финансовых ресурсов организаций является совершенствование их учетной политики. С целью обеспечения бе-

зубыточной работы, в организации проводится комплексный анализ финансово-хозяйственной деятельности. При этом главным финансовым показателем считается прибыль. Чтобы управлять массой и динамикой прибыли, постоянно удерживаются в центре внимания как производственные показатели, являющиеся основными факторами роста прибыли, так и коммерческая сторона работы, то есть процесс реализации товаров, работ и услуг заказчиками. Вместе с тем, вопросы управления финансовыми результатами предприятия в современных условиях являются одним из важнейших объектов исследования финансового менеджмента. Применение в практике финансовых органов современных методов управления финансами способствует повышению качества бизнес планов и финансового планирования и обоснованности принимаемых руководством финансовых решений.

Поэтому в соответствии с целью и основными задачами предприятий основное внимание следует уделять разработке модели финансового механизма в управлении предприятиями, прогнозировании и оптимальном распределении прибыли с учетом действующих правил организации и ведения бухгалтерского учета. Данная методика обеспечивает объективную оценку финансовых результатов в отчетном периоде, прогноз финансовых результатов в планируемом периоде, проверку обоснованности плана по прибыли и оперативный контроль за ходом его выполнения.

Целью разработки методики является создание универсального инструмента управления процессом формирования и распределения прибыли.

Методика оценки, прогнозирования и оптимального распределения прибыли должна включать следующие разделы:

- методику сбора и систематизации исходных данных;
- методику оценки финансовых результатов;
- методику прогнозирования и оптимального распределения финансовых результатов в планируемом периоде.

Данная методика соединяет достижения экономической науки – финансового менеджмента с действующей системой организации и ведения учета.

Эта система накапливает и своевременно предоставляет информацию существенную для принятия управленческих решений, то есть, в ее основе лежат различные системы управленческого учета. Между тем, управленческая информация находится во всех подсистемах

менеджмента и подразделениях предприятия. Чем больше контуров управления поставлено, тем больше и учетных систем. При таком взгляде на управленческий учет мы сразу выходим за рамки количественных данных. В каждом компоненте менеджмента информация специфична, и менеджерам надо научиться работать с разными ее типами. Так на предприятии с развитым менеджментом инвентаризируются и подлежат учету: «организационные звенья», «центры финансового учета», «функции», «документы», «бизнес-процессы» и другие нетрадиционные объекты вплоть до «целей» предприятия. То есть все существенные аспекты деятельности предприятия должны быть ясно и наглядно представлены руководителю в удобной для него форме.

С учетом сказанного рекомендуется разработать специальную технологию описания регуляризации бизнес-деятельности предприятий. Каждая подсистема должна включать в себя функциональные блоки, не претендующие на полноту, но отражающие основные направления деятельности предприятия.

МЕХАНИЗМЫ РЕГУЛИРОВАНИЯ КРИТЕРИЕВ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОДДЕРЖКИ СТАБИЛЬНОСТИ РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ

Ахроров З., ассистент;

Рузибаева Н., ассистент

Самаркандский институт экономики и сервиса, г. Самарканд

В наших нынешних институционально изменяющихся условиях традиционные методы госрегулирования экономики работают еще не в полном объеме. Процедуры банкротства не отработаны, права собственности практически не защищены; таможенный, валютные, налоговый и банковский контроль в условиях реформирования государства и «прозрачности» границ далек от совершенства.

Поэтому последовательная либерализация производства и обращения не сопровождается радикальным сокращением налогового бремени производителей, в результате чего происходит «перетекание» доходов и капиталов в «теневой» сектор и за рубеж, а финансовый потенциал производственных предприятий исчерпывается. Теперь предстоит осуществить обратный процесс-путем снижения налогового бремени и восстановления оборотных средств товаропроизводителей. Однако сделать это для всех одновременно невозможно, ибо бюджетные доходы снизятся немедленно, а стимулирующая роль снижения

налогов проявится в лучшем случае лишь через несколько месяцев. Также имеет место утечки дополнительных ресурсов предприятий за рубеж и в «теневой» сектор, не говоря уж о возможности прямых хищений. Поэтому проблему снижения налогового бремени следует решать поэтапно и именно на основе нормативных методов: не снижая номинальных ставок налогообложения, можно создать механизм предоставления льгот лишь предприятиям, строго соблюдающим требования законодательства и экономические нормативы.

Такой подход можно назвать селективной (избирательной) структурной и финансовой политикой. Ее суть в том, что меры государственной поддержки предоставляются не всем предприятиям экономики или предприятиям некоторых отраслей, а лишь тем хозяйствующим субъектам, которые удовлетворяют совокупности законодательно закрепленных общих критериев, обеспечивающих соответствие их финансово-производственной деятельности приоритетам государственной социально-экономической политики. Предлагаемый перечень этих критериев таков:

1. Выполнение нормативов, приведенных выше и обеспечивающих защиту прав собственности, максимизацию прибыли предприятий, рост эффективности производства и обращения, конкурентоспособности продукции отечественного производства.

2. Отсутствие вынесенных в установленном законом порядке судебных решений, а также решений органов валютного контроля, таможенных и налоговых органов о нарушении предприятием норм валютного, банковского, таможенного, налогового законодательства в течение текущего года и предшествующих лет.

3. Использование форм расчетов и учета, обеспечивающих своевременность и полноту поступления выручки на расчетный счет и исключающих возможности занижения налогооблагаемой базы, а также выполнение нормативов, регулирующих уровень задолженности предприятия, в том числе – просроченной.

В перечень нормативов, соблюдением которых должно быть обусловлено предоставление предприятию мер государственной поддержки, следовало бы также включить:

- 1) осуществление поставок продукции (включая на экспорт) только при условии использования общепринятых в международной практике форм расчетов, гарантирующих их полноту и своевременность;

- 2) проведение расчетов за приобретаемые товары (включая импортные) путем использования общепринятых в международной прак-

тике форм расчетов, гарантирующих их полноту и своевременность;

3) отсутствие в текущем и предшествующем ему кварталах кредиторской и дебиторской задолженности со сроками, превышающими два месяца;

4) наличие средних уровней просроченной кредиторской и дебиторской задолженности в текущем и предшествующем кварталах, не превышающих 5 % от размера оплаченного уставного капитала, и т. п.

Приведенный перечень критериев, может быть, разумеется, дополнен и скорректирован, однако важно выдержать главный принцип его формирования: для получения любой меры государственной поддержки предприятие наряду с выполнением специального (для данной меры господдержки) критерия должно соблюсти совокупность общих критериев.

КОРПОРАТИВНАЯ РЕОРГАНИЗАЦИЯ И СОГЛАСОВАНИЕ ИНТЕРЕСОВ ЗАИНТЕРЕСОВАННЫХ СТОРОН

Беляева И. Ю., д. э. н., профессор;

Данилова О. В., д. э. н., профессор

*ФГБОУ ВПО «Финансовый университет при Правительстве
Российской Федерации», г. Москва*

Корпоративное управление охватывает весь спектр отношений и требует учета интересов всех участников корпоративных отношений, динамики их ценностей и приоритетов. Основная цепочка интересов внутри компании – менеджмент, совет директоров и общее собрание акционеров – не может ограничивать спектр интересов современной корпорации. В составе участников корпоративных отношений присутствует и такая группа как заинтересованные лица или соучастники (stake holders) – это лица, которые оказывают влияние на деятельность компании или зависят от деятельности компании. Присутствие в составе участников корпоративных отношений различных заинтересованных лиц означает наличие различных преследуемых ими целей и задач. Достижение согласования между этими целями и интересами весьма сложный и трудоемкий процесс, который требует принятия компромиссных управленческих решений. Необходимо добиться таких решений, которые бы устраивали каждого участника корпоративных отношений и корпорации в целом.

Большинство крупных отечественных компаний прошли в своем развитии периоды серьезных преобразований своего бизнеса, что было

обусловлено желанием привлечь инвестиции и повысить эффективность бизнес-процессов, стремлением оптимизировать налогообложение или снизить долговую нагрузку, обеспечить управляемость структурных подразделений.

Основные методы преобразований компаний перечислены в Гражданском кодексе Российской Федерации: слияние, присоединение, разделение, выделение, преобразование. При этом слияние и присоединение, а также разделение и выделение принципиально однородны между собой. Анализ практики позволяет добавить к этим видам преобразований также создание и ликвидацию компаний, рекомбинацию, их объединений с образованием нового юридического лица и противоположный ему процесс разъединения. До настоящего времени сохраняются различия в толковании терминов «преобразование», «реформирование», «трансформация», «реорганизация», «реструктуризация». Строго говоря, их сложно признать тождественными. Нас в данном случае интересует организационно-правовая сторона изменений, которую в большей степени отражает реорганизация. Реорганизация в основном определяет характер изложений структуры собственности корпорации и ее активов, что может осуществляться путем преобразования и ликвидации. В условиях преобразования корпорации мы сталкиваемся с необходимостью консолидации активов (слияния, поглощения, присоединения) или их выделения (разделение, аутсорсинг и т. п.). Очень важным аспектом изменений являются методы управления. Ряд специалистов под реорганизацией корпоративной структуры понимают не только изменение активов, но и принципов управления ими. Необходимость изменений в составе активов корпорации, приводящих к организационно-правовым преобразованиям, может быть вызвана рядом причин. Это, прежде всего, желание топ-менеджмента и владельцев корпорации в лице ее акционеров повысить эффективность ее деятельности, обеспечить конкурентоспособность в динамично меняющейся рыночной среде, желающие воспользоваться удачной рыночной конъюнктурой. Однако, возможна и принудительная реорганизация, осуществляемая по решению регулирующих органов (ФАС и т. п.) в случае нарушения действующего законодательства или признания компании несостоятельной по решению судебных органов и введения внешнего управления имуществом должника, а также реализация плана мер по финансовому оздоровлению.

Анализ отечественной практики реорганизации компаний показы-

вает, что среди основных проблем можно выделить не только непоследовательность в реализации принятых программ и отсутствие четко формализованных целей, но и конфликты между менеджерами и собственниками. По мнению многих зарубежных и отечественных специалистов, сложившаяся в российских корпорациях система отношений между акционерами, владельцами разных пакетов акций и менеджерами непрозрачна, недостаточно эффективна и неспособна защищать права инвесторов.

Решение должно быть принято всеми собственниками или хотя бы большинством из них. Именно они определяют результат, к которому придет корпорация в ходе реорганизации. От этого зависит, будут ли оспариваться решения уполномоченных органов (советов директоров, общих собраний акционеров), как быстро произойдет утверждение стратегии реформирования, кто войдет в «штаб» реорганизации. Возможен вариант, когда некоторые собственники не захотят консолидировать бизнес, а, наоборот, будут за его сокращение.

Здесь очень важен вопрос о формировании полноценной системы корпоративного управления.

Корпоративное управление должно определять рамки, в которых намечаются задачи компании, а также средства реализации этих задач и контроля за результатами деятельности компании. Надлежащее корпоративное управление должно создавать стимулы для того, что правление и администрация корпорации стремились к достижению целей, отвечающих интересам корпорации и акционеров, а также облегчать действенный контроль, тем самым, подталкивая компании к более эффективному использованию ресурсов.

К области корпоративного управления относят все вопросы, связанные с обеспечением эффективного управления собственностью акционеров и защитой их прав, так и деятельностью. Следует отметить, что корпоративное управление охватывает не только внутрикорпоративные отношения (менеджмент, акционеры, работники корпорации, совет директоров), но и распространяется на взаимодействие с внешней средой (сотрудничество с контрагентами, властными структурами, общественными организациями). Корпоративное управление представляет собой систему корпоративных отношений с соответствующим распределением обязанностей между руководством корпорации и ее владельцами, основной целью которой является обеспечение баланса интересов всех участников корпоративных отношений.

Эффективная система корпоративного управления может обеспечить защиту прав акционеров в ходе реорганизации корпорации, которая сочетает в себе как воздействие на финансовое состояние компании, так и на рыночные параметры ее акций. Вследствие реорганизации меняется не только размер, но и специализации компании, соответственно меняются ее рыночные возможности, что, в конечном итоге, определяет инвестиционную привлекательность акций компании.

Как известно, в составе основных участников корпоративных отношений присутствует значительное количество различных заинтересованных сторон, что на практике выливается в наличие множества различных целей и задач. Достижение баланса между этими целями и интересами участников корпоративных отношений даже в самой устойчивой связке акционер – менеджер процесс весьма сложный и трудоемкий, требующий постоянного внимания и принятия компромиссных управленческих решений. Стоит задача выработки таких решений, которые устраивали бы всех участников корпоративных отношений и соответствовали бы общей корпоративной стратегии. Задача, как представляется, трудно решаемая. Важной характеристикой эффективной системы корпоративного управления должна стать реальная возможность акционеров и других финансового заинтересованных лиц осуществлять действенный контроль над руководством корпорации. Речь идет как о совершенствовании внутренних процедур корпоративного управления, так и внешних правовых и регулирующих механизмах. Акционеры как собственники должны иметь представление об ответственности руководства за достигнутые результаты и иметь реальную возможность влиять на принятие важных решений, тем более, если мы имеем дело с реорганизацией.

В заключение хотелось бы обратить внимание на то, что в основе оценки социально-экономической эффективности реорганизации современной компании с учетом интересов всех заинтересованных сторон должен лежать ряд принципов:

- тщательный выбор стратегии реорганизации, обоснование ее критериев с учетом интересов всех заинтересованных сторон;
- согласованность стратегии реорганизации с общей стратегией развития компании и избранной моделью корпоративного управления;
- вовлеченность в контроль за процессом реорганизации всех акционеров и других заинтересованных сторон;
- мониторинг социальных последствий всех преобразований, осу-

ществаемых в компании.

Таким образом, можно будет говорить хотя бы о первых шагах в реальном продвижении к учету интересов стейкхолдеров в ходе реформирования отечественных компаний.

ВПЛИВ ГЛОБАЛЬНИХ ЧИННИКІВ НА ФОРМУВАННЯ РИНКОВОЇ ВАРТОСТІ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В УКРАЇНІ

Бестанчук О. В.

Тернопільський національний економічний університет, м. Тернопіль

Новий етап реформування аграрно-промислового комплексу України передбачає формування прозорого ринку земель сільськогосподарського призначення. У зв'язку з цим особливої актуальності набувають питання формування ринкової вартості земель сільськогосподарського призначення в Україні.

Загальнотеоретичні засади ринкового ціноутворення були сформовані ще в кінці XIX – початку XX ст. А. Маршалом у його «Принципах економічної науки». Давид Рікардо, наголошуючи на нееластичність пропозиції землі, стверджував, що по-перше: ціна продовольчих товарів висока не тому що висока рента землевласника, а навпаки, ціна землі висока тому, що високі ціни на продукцію вирощену на ній; по-друге: податки на доходи землевласників не впливають на продовольчі ціни, а просто знижують їх ренту, по-третє: вартість землі визначається вартістю вирощеної на ній продукції, а не навпаки. Сучасні методичні засади визначення ринкової вартості земель сільськогосподарського призначення та прав на них викладені в Національних стандартах № 1 та № 2. Питання щодо визначення ринкової вартості земель досліджувались у працях як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Зокрема, у зарубіжній і вітчизняній теорії та практиці оцінки землі прийнято виділяти чотири основні групи факторів, що впливають на її вартість: економічні; соціальні; юридичні, адміністративні (політичні) та фізичні, пов'язані з навколишнім середовищем або з місцем розташування [1]. Однак, необхідно зазначити, що в більшості наукових розвідок недостатньо уваги приділено впливу глобальних чинників на ринкову вартість земель сільськогосподарського призначення в Україні.

Так, за даними Всесвітнього банку, лише в 2009 році у світі було заявлено про угоди щодо придбання 45 млн. га сільськогосподарських

земель, що на десятки разів більше, ніж фіксував Всесвітній банк в середньому за рік протягом попереднього десятиліття. Поштовхом, на думку спеціалістів, стала продовольча криза 2008 року, коли ціни на сільськогосподарську сировину досягли рекордних позначок та нове стрімке подорожчання її в 2010 році. Збільшення чисельності населення у світі та доходів населення країн, що розвиваються, ріст популярності біопалива, а також підтримка цієї тенденції урядами розвинутих країн будуть драйверами безпрецедентного зростання попиту на сільськогосподарську продукцію і у найближчому десятилітті, а отже, і подальшого росту попиту на сільськогосподарські землі. Чинниками зростання попиту на землю стане урбанізація населення та зміни клімату у світі. Сприяти зростанню попиту на сільськогосподарські землі буде політика країн чистих імпортерів. Державні фонди Китаю, Південної Кореї, країн Персидської затоки активно займаються скупкою сільськогосподарських земель. Зокрема, в Китаї протягом десятиліть впроваджується програма з абсорбції надлишкової трудової сили. З цією метою Уряд Китаю сприяє переселенню своїх громадян на інші континенти, в інші країни.

Таким чином, можна виділити глобальні фактори, які впливатимуть на формування цінової кон'юнктури на ринку землі сільськогосподарського призначення в Україні та в подальшому сприятимуть зростанню попиту на українські чорноземи у світі:

- 1) зростання світових цін на сільськогосподарську продукцію;
- 2) вичерпання глобальних резервів зерна;
- 3) зростання попиту на виробництво біопалива (етанолу, біодизельного палива і т. п.);
- 4) зниження кількості земельних ресурсів, придатних для вирощування сільськогосподарських культур внаслідок глобального зростання чисельності населення, обмеженості світових запасів земель цієї категорії;
- 5) глобальне потепління, яке знижує урожайність сільськогосподарських культур;
- 6) політика країн чистих імпортерів, які через державні фонди скуповують сільськогосподарські землі та ін.

Виділення цієї групи чинників зумовлене ще й інтеграційними процесами України та необхідністю конвергенції вітчизняних інституційних механізмів до діючих в країнах ЄС. Чи можна розраховувати на те, що положення чинного Земельного Кодексу України, законопро-

екту «Про ринок земель», які встановлюють обмеження прав іноземців щодо власності на землі сільськогосподарського призначення в Україні, після приєднання України до ЄС не будуть розглядатись як дискримінаційні.

Досвід показує, що низька ціна ріллі в порівнянні зі «старими» членами ЄС стала причиною встановлення тимчасової заборони (в середньому на 7 років) на купівлю земель сільськогосподарського призначення для іноземців у Болгарії, Румунії, Угорщині.

Так, у 2003 році відповідно до законодавчо закріплених умов про приєднання до ЄС передбачалось, що Латвія може зберегти в силі заборону на придбання земель сільськогосподарського призначення для фізичних та юридичних осіб з інших держав-членів ЄС, протягом 7-річного періоду після вступу до ЄС, який закінчився 30 квітня 2011 року (відповідно до статей 63 до 66 Договору про функціонування Європейського Союзу). Однак, повна конвергенція ціни продажу земель сільськогосподарського призначення не передбачалась і не розглядалась як умова припинення перехідного періоду. Помітна різниця в цінах на сільськогосподарські землі у Латвії та ЄС-15 за умов низької купівельної спроможності населення Латвії у порівнянні з населенням країн ЄС-15, а також низької конкурентоспроможності латвійського сільського господарства в порівнянні з країнами ЄС-15, яка обумовлена труднощами в доступі до фінансових ресурсів, високими процентними ставками для комерційних кредитних ліній на придбання сільськогосподарських земель, незавершеністю земельної реформи в сільській місцевості, відсутністю чіткої специфікації прав власності (що неминуче гальмує укладання земельних угод, процес консолідації сільськогосподарських земель, призводить до фрагментації земель), диспаритетом цін на сільськогосподарську продукцію та сировину, який посилюється внаслідок глобальної фінансової та економічної кризи, що додатково погіршує і без того несприятливе становище латвійських селян в порівнянні з фермерами ЄС-15) обумовили рішення Європейської комісії про продовження перехідного періоду щодо придбання сільськогосподарської землі в Латвії до 30 квітня 2014 року. Протягом перехідного періоду необхідно повністю підготувати ринок землі до лібералізації шляхом створення сприятливого інституційного середовища для надання кредитних та страхових послуг фермерам й завершення сільськогосподарських структурних реформ, оскільки по закінченню цього терміну буде знята заборона на придбання земель сільськогосподарського призначення для фізичних

та юридичних осіб з інших держав-членів ЄС [2].

Аналогічну модель планується запровадити і в Україні. Процес європейської інтеграції України передбачає конвергенцію вітчизняних інституційних механізмів, до діючих в країнах ЄС, які повинні забезпечити конкурентні засади господарювання, усуваючи необґрунтовані обмеження реалізації свободи заснування (freedom of establishment) * [ст.ст.12 та 43 Договору про заснування ЄС], що входить до компетенції ЄС та передбачає усунення дискримінаційних обмежень (коли громадяни і компанії однієї Країни-Члена отримують в сфері заснування ставлення відмінне, ніж власні громадяни і компанії іншої Країни-Члена). Так, законопроект «Про ринок земель» (як і чинний Земельний Кодекс України) не забороняють іноземним компаніям і громадянам вести сільськогосподарську діяльність, однак окремі положення встановлюють прямі обмеження щодо їх права власності на землі сільськогосподарського призначення. На думку провідних вітчизняних експертів, Європейський Суд після приєднання України до ЄС визнає заборону, передбачену законопроектом, такою, що суперечить законодавству ЄС про дискримінацію, конкуренцію та свободу заснування [3].

З вище викладеного випливає, що попит на землю, яка придатна для вирощування сільськогосподарських культур під дією глобальних чинників у світі невинно зростатиме. За умови недосконалого інституційного середовища в Україні, низьких цін (за оцінками експертів) на стратегічний вітчизняний ресурс, обмеження для іноземців щодо їх права власності на землі сільськогосподарського призначення в Україні та зняття мораторію на купівлю-продаж земель сільськогосподарського призначення в Україні зумовлює проведення виваженої політики та вироблення загальнодержавної стратегії в напрямі забезпечення національного суверенітету та гарантування продовольчої безпеки.

Землі сільськогосподарського призначення мають особливий правовий статус на ринку нерухомості та вимагають дотримання принципу умовності приватної власності на неї. Цей принцип реалізується практично в усіх країнах світу та обумовлює право держави на обмеження обороту земельних ділянок у ринковій сфері та прав на них, визначення режиму їх використання. На наш погляд, оренда земель сільськогосподарського призначення в Україні є рівноправною і ефективною формою землекористування, що дозволить на сучасному етапі відпрацювати інституційні механізми на ринку прав оренди (який

вважаємо одним з основних і вагомих сегментів ринку землі) та сформувати ринковий попит на землю, відповідний рівень цін, що є необхідною передумовою запровадження повноцінного ринку землі в Україні.

Література

1. Румянцев Ф. П. Оценка земли : уч. пособие [Текст] / Ф. П. Румянцев, Д. В. Хавин, В. В. Бобылев, В. В. Ноздрин. – Нижний Новгород, 2003. – 407 с.
2. Commission Decision of 7 April 2011 extending the transitional period concerning the acquisition of agricultural land in Latvia Text with EEA relevance / Official Journal L 094 , 08/04/2011 P. 0031 – 0032 [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://eurex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:094:0031:01:EN:HTML>
3. Довідка Комітету Верховної Ради України з питань Європейської інтеграції про відповідність положенням законодавства Європейського Союзу або нормам і принципам системи ГАТТ/СОТ проекту закону «Про ринок земель» (реєстр. № 2600-1), внесений народними депутатами України Сулковським П. Г., Томичем І. Ф., Зубцем М. В., Калінчуком В. А., Гладієм М. В., Мельником М. Є., Мартиновським В. П., Гуменюком О. І., Ткачом Р. В.

ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ ЭФФЕКТИВНОГО ФИНАНСОВОГО МЕХАНИЗМА РЕГУЛИРОВАНИЯ СТАБИЛЬНОСТИ РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКИХ СУБЪЕКТОВ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ

*Дониёров К. К., стажер-исследователь-соискатель
Государственный Университет Республики Каракалпакстан,
г. Нукус*

*Латипова Ш., стажер-исследователь-соискатель
Самаркандский институт экономики и сервиса, г. Самарканд*

Имеющиеся на данный момент различные сегменты формирующегося рынка товаров и услуг Узбекистана, прежде всего направлены к обеспечению безопасности от возможных дестабилизирующих факторов, обуславливающих необходимость создания гибкого финансового механизма контроля за деятельностью субъектов стороны государства. Очевидно, что предпринимательские субъекты нуждаются в регулировании. Особенно сейчас, когда возрастающая потребность в фор-

мировании эффективного финансового механизма обусловлена как объективными причинами, уходящими своими корнями в экономическую сущность и природу капитала, так и субъективными предпосылками, связанными с особенностями модели рыночной экономики Узбекистана.

Следовательно, сложившаяся на данном этапе времени объективная тенденция обеспечения финансовой стабильности хозяйствующих субъектов требует четкой организации процесса проведения операций предпринимательских субъектов на рынке: производства, товаров, финансов, услуг и т. п. и надлежащего порядка поведения всех участников рынка. Организация процесса проведения операций на рынке производства, товаров и услуг не терпит дилетантства и анархии. Высокая сложность и резкое изменение состояния рынка в условиях динамично изменяющейся институциональной ситуации, наличие в нем большого количества предпринимателей, объемы сделок и информации могут создавать условия для злоупотреблений, снижающих доверие к рынку со стороны предпринимателей, в итоге могущих привести к падению эффективности его деятельности. Поэтому на данном этапе развития деятельности субъектов и его инновационной деятельности особое значение приобретает своевременное формирование эффективного финансового механизма регулирования рынка производства, товаров и услуг, обеспечивающего реализацию единых стандартов и правил с одновременным предоставлением гарантий защиты прав предпринимателей со стороны государственных органов управления.

В условиях антикризисного управления предпринимаемые попытки формирования инновационного механизма регулирования деятельности предпринимательских субъектов пока что не увенчались успехом, поскольку исходной предпосылкой формирования финансового механизма регулирования их деятельности остается непрозрачная система реформирования отношений собственности. Практика первого кризисного этапа в Узбекистане (2008–2009 гг.) показала, что некорректное отношение к деятельности хозяйствующих субъектов, особенно акционерных, способно изменять лишь методы формирования их финансовых ресурсов, не меняя при этом экономико-правового фундамента их деловых отношений в тех или иных рынках. При этом следует заметить, что последующие этапы формирования инновационной модели развития предпринимательских субъектов свидетельствуют о необходимости своевременного формирования финансового

механизма контроля, координации и надзора за фондовым пространством в условиях динамично развивающейся внутренней и внешней ситуации, включающей в себя как методы прозрачного государственного регулирования, так и методы саморегулирования.

Следовательно, в условиях антикризисного управления потребность в эффективном государственном регулировании деятельности субъектов усиливается больше, чем когда-либо, т. к. в этих условиях перед экономикой встает задача не просто быстрого инновационного развития в контексте глобализации и институционального изменения экономической системы, но и обеспечения его устойчивого функционирования с целью обеспечения стабильного притока в экономику инвестиционных ресурсов.

Внедрение финансового механизма, а именно, дополнительное инвестирование со стороны различных финансовых кредиторов в модернизацию производства, финансовое оздоровление, внедрение новых видов инновационных продуктов и методов управления, а также восстановление и создание рабочих мест, занимает важное место процесс активизации деятельности субъектов.

И, как известно, в результате будет наблюдаться позитивное изменение в деятельности субъектов на внутреннем, и на внешнем рынке производства, товаров и услуг. Качественные изменения могут происходить в структуре капиталов субъектов.

ГЛОБАЛИЗАЦИЯ ФИНАНСОВЫХ РЫНКОВ И ЕЕ ПОСЛЕДСТВИЯ ДЛЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ

Зайналов Дж. Р., д. э. н., профессор

Самаркандский институт экономики и сервиса, г. Самарканд

Международное движение капиталов, получившее приоритетное развитие в конце XIX – начале XX столетия заложила основы глобализации, в частности финансовых рынков. В начале XXI века международный рынок капитала стал играть определенную роль в развитии мирового хозяйства на качественно новой стадии развития, характеризующейся как глобализация финансовых рынков.

Движение капиталов на мировом уровне формируют в прямом смысле этого слова и производство; иностранные инвестиции вовлекают в международную миграцию потоки рабочей силы, формируя глобальный рынок труда; инвестиционные процессы сопряжены с инновациями, в результате чего весь процесс инноваций приобретает

международный характер и способствует созданию единого информационного пространства, что дает дополнительный импульс вывозу капитала, повысив его мобильность тем самым создает условия для глобализации финансовых рынков. В числе мобильных движущихся капиталов можно отнести прямые инвестиции. К прямым инвестициям можно отнести капитал компании, вложенный в строительство новых предприятий за рубежом, на установление нового оборудования, на расширение существующего зарубежного производства, на реинвестирование за рубежом прибыли от иностранных инвестиций.

Мобильность движения капитала способствует трансформации экономики, т. е. с интенсивным продвижением сторон, т. е. рыночной эпохи экономики, в новую пострыночную все в большей степени становится объектом изучения современной экономической науки в рамках ее институционального направления в частности, глобализации финансовых рынков. В этой связи следует обратить внимание возникновению последствий глобализации финансовых рынков, которая не только вносит коренные изменения в экономику, организацию предприятий (т. е. возникновение креативных структур), но и может изменить качественно положение жизнедеятельности общества, в частности, человека, который превращается в человеческий капитал, как приоритетный фактор производства и соответственно в главную цель экономического роста национальной экономики.

Следствием этих процессов является возникновение, глобализация, в частности, глобализация финансовых рынков и ее последствия для национальной экономики. Все это требует более пристального и углубленного исследования этого феномена со стороны экономистов и других представителей общественных наук.

Ибо, события и явления, происходящие в контексте глобализации финансовых рынков – это глубинные трансформации капиталов, могущие закладывать основы будущей постиндустриальной эпохи, глобализации финансовых рынков.

Современный процесс глобализации финансовых рынков, проявившийся в национальных моделях ряда стран с переходной экономикой может разрушиться, если мировые кризисы будут не управляемыми. Именно в этом состоит суть современных глобализаций финансовых рынков.

Главная задача рассматриваемой проблемы заключается в том, чтобы сформировать основные критерии развития инновационных аспек-

тов финансовых рынков в условиях глобализации национальной экономики, позволяющие представить и понять механизм функционирования финансового рынка, взаимодействие и роль отдельных финансовых институтов, в частности финансового рынка инвестиционных фондов, участвующих в его организации. С этой целью следует рассматривать теоретические и практические аспекты финансового рынка через глобализацию в определенной логической последовательности.

ПРОБЛЕМЫ ОПЕРАТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ ПРЕДПРИЯТИЕМ И ПРИНЯТИЕ СТРАТЕГИЧЕСКИХ РЕШЕНИЙ В УСЛОВИЯХ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ

Зайналов Дж. Р., д. э. н., профессор;

Саттаров Т. А., соискатель,

Самаркандский институт экономики и сервиса, г. Самарканд

Институциональные факторы непосредственно подвержены влиянию нововведений через подсистемы управления финансами.

Основу институциональной экономики, обслуживающих функционирования финансовой подсистемы образуют институты и рынка финансовых ресурсов и рынка информации. В современной экономике две эти составляющие находятся во взаимосвязи: действия рыночных институтов дополняется использованием финансовых ресурсов и регулирующим воздействием государства в случаях, когда это способствует лучшему удовлетворению потребностей населения. Роль этих факторов в данном случае состоит в обслуживании взаимосвязей подсистем управления финансами с другими подсистемами хозяйствования, обеспечивающими воспроизводственную целостность предприятий и придающими функционированию экономической подсистеме законченный характер за счет объединения как потребителей так и товаропроизводителей. При этом необходимо отметить, что система управления предполагает сильную и адаптивную культуру, стимулирующую атмосферу взаимной ответственности работника и работодателя, стремление всех работников субъекта и сделать его лучшим за счет поддержки инициативы на всех уровнях организации, постоянных технических и организационных нововведений, открытого обсуждения проблем.

Безусловно, для оказания помощи в оперативном управлении субъектами малого бизнеса и принятии стратегических решений не-

обходимо разработать автоматизированную систему «Управление информационными потоками». Успешно работающие предприятия заинтересованы в получении достоверной информации о своей деятельности. Большинство учетных систем позволяют хранить и анализировать информацию о взаиморасчетах, складских остатках, платежах и поставках и другие подобные данные. Вместе с тем известно, что при принятии решений предприниматели и менеджеры субъектов должны учитывать не только финансовые показатели.

Следовательно, один из приоритетных эффектов успешного внедрения информационных технологий – это чрезмерное увеличение объема данных, накапливающихся на уровне субъекта малого бизнеса, чтобы предоставлять в нужный момент ту информацию, которая необходима для выявления деловой активности.

Институционально систематизированный учет материальных потоков – это фундамент для построения современной системы управления субъектами малого бизнеса.

В условиях нестабильности развития экономики учет материальных потоков должен являться фундаментом для построения системы управления субъектами, а сам процесс учета должно является ее неотъемлемой частью и занимает в ней центральное место.

Поэтому подсистема «Управление финансами» в условия институционального развития должна представлять собой комплексное решение для управления финансами, ориентированное на самые разные отрасли и являться самым полным программным решением для ведения учета и отчетности, поддержки управления и организации управления эффективностью субъектов.

Благодаря внедрению подсистемы «Управление финансами», обеспечивается более глубокое и целостное видение процессов, консолидация стратегических инициатив и оперативная оценка результатов деятельности субъектов малого бизнеса.

Подсистема «Управление финансами» должна помогать субъекту повышать ценность бизнеса, благодаря:

- финансовому управлению и управлению финансовыми потоками, поддержке специфических процессов;
- архитектуре, разработанной специально для организаций, ориентированных на глобальный подход к ведению бизнеса;
- локализации функциональных возможностей в соответствии с законодательством РУз и спецификой бизнеса, надежным внутренним

средствам для документирования все финансовых и операций.

Обобщая вышесказанное, очевидно, что подсистема «Управление финансами» поддерживает деятельность финансовой службы организации, предъявляющей самые высокие требования к эффективности деятельности субъекта. Она обеспечивает предпринимательские субъекты уникальными преимуществами, предлагая эффективные инструменты финансового управления, идеально интернирующиеся с любой операционной средой.

ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ ЭФФЕКТИВНОГО МЕХАНИЗМА РЕГУЛИРОВАНИЯ РЫНКА ЦЕННЫХ БУМАГ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ И УСТОЙЧИВОСТИ РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ

Зайналов Дж. Р., д. э. н., профессор;

Хусанов Б. Ш., к. э. н.

Самаркандский институт экономики и сервиса, г. Самарканд

В условиях институционального изменения в структуре национальной экономики Узбекистан формирование эффективного финансового механизма регулирования рынка ценных бумаг (РЦБ) является необходимым условием, в том числе, и для расширения масштабов привлечения на рынок ценных бумаг личных сбережений населения, т. е. в случае его отсутствия или медленного формирования вкладчики, испытывая боязнь финансовых мошенничеств со стороны отдельных инвестиционных институтов, могут направить их в теневой сектор экономики или за границу. К сожалению, во многих странах с переходной экономикой прослеживаются не только позитивные, но и негативные последствия в процессе размещения инвестиционного капитала. Анализ показал, что для финансовой системы стран с переходной экономикой характерна сверхконцентрация собственности и сосредоточение ликвидности рынка, по существу, только в акциях – голубых фишках. Это одно из характерных особенностей РЦБ, которая обуславливает возможные риски. Отсутствие широкого рынка котирующихся акций отечественных корпораций – серых фишек – не создает стабильности рынка и приводит к повышенной волатильности. Проблема может обостриться также в связи с утечкой финансовых ресурсов стран с переходной экономикой за рубеж, т. е. в рыночно развитые страны.

Безусловно, имеются инновационные предложения, и решать эти проблемы путем создания международных финансовых центров. Та-

кое предложение заслуживает внимания. Такие инновационные явления могут создать необходимые условия для оздоровления финансов, могущих в конечном итоге разместить инвестиционные ресурсы на социально-значимые сферы и тем самым, гарантировать права собственности держателей ценных бумаг, и повысить ликвидность ценных бумаг, смягчить возможные риски, способствовать снижению транзакционных издержек при размещении ценных бумаг и делать эффективные движения финансовых ресурсов в стороны инновационных потребителей.

Отсюда следует, что основными факторами усиления роли финансового механизма регулирования рынка ценных бумаг в условиях институционального изменения экономики являются:

- нестабильное институциональное развитие РЦБ, а также имеющееся отставание форм и методов контроля за их развитием;
- увеличение масштабов РЦБ в республике и увеличение прямо пропорционально степеней риска различных категорий инвесторов;
- усиление и возрастание масштабов потребности физических лиц по привлечению сбережений в ценные бумаги и в ее эффективном регулировании при помощи финансовых механизмов;
- снижение доходности по государственным ценным бумагам, стимулирующее расширение спектра инновационных инструментов, обращающихся на рынке ценных бумаг;
- появление инновационных операций с ценными бумагами, требующих дифференцированного подхода к оценке их эффективности и повышение действенности эффективного государственного регулирования при помощи эффективных форм контроля РЦБ и др.;
- возрастание интереса иностранных эмитентов от экспансии международного спекулятивного капитала, могущей быть вызванной мировыми финансово-экономическими кризисами;
- отставание существующей нормативной базы, корпоративного права и налогообложения от реальных потребностей участников рынка ценных бумаг и общепринятых международных стандартов;
- появление потребности в повышении ответственности их должностных лиц за обеспечение прозрачности рынка, недопущение нарушений прав акционеров.

Наличие вышеуказанных предпосылок превращает вопрос формирования эффективного финансового механизма контроля, координации и надзора за деятельностью участников РЦБ в один из узловых

вопросов дальнейшего институционального развития РЦБ РУЗ, обеспечивающих его стабильность, прозрачность для инвесторов и доступность для привлечения личных сбережений населения.

Учет факторов, препятствующих развитию РЦБ в условиях динамично институционального изменяющейся внутренней и внешней ситуации, обеспечит выбор эффективной политики регулирования РЦБ, их размещение на предприятия и оптимизацию структуры источников его формирования.

ПРОГНОЗУВАННЯ МАЙБУТНЬОГО СТАНУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Зюкова Н. Б., к. е. н., доцент;

Богиня І. В., студентка

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», м. Полтава

Ймовірні різкі зміни траєкторії основних параметрів світової економіки в умовах невизначеності прогнозів світового розвитку. Як засвідчив досвід минулих років, економіка України є діже чутлива навіть до незначних коливань кон'юнктури зовнішніх ринків. Зовнішні шоків впливи швидко поширюються та спричиняють потрясіння банківської системи.

Саме посилення дисбалансів світової економіки спричиняє актуальність дослідження стійкості національної економіки до зовнішніх шоків. Визначення головних ризиків розбалансованості зовнішнього сектору та аналіз їх впливу на динаміку національної економіки дозволять врахувати ефекти зовнішньої невизначеності при прогнозуванні сценарних умов економічного та соціального розвитку.

Формування сприятливих умов для залучення капіталів для економіки України є основним чинником забезпечення збалансованості зовнішнього сектору. Національна економіка залишається критично залежною від зовнішнього фінансування в умовах дефіциту зовнішньоторговельного балансу та поступового збільшення боргового навантаження.

Важке і тривале відновлення економіки України після кризи 2008–2009 років продемонструвало масштаби економічних та соціальних втрат, до яких може призвести низька зовнішня стійкість вітчизняної економіки. У контексті останньої кризи можна говорити, що за сучас-

них пропорцій потоків фінансових ресурсів за поточними операціями посилюється роль зовнішніх капіталів, як джерел досягнення збалансованості зовнішнього сектору.

Прогнозування майбутнього стану економіки України у 2014 році визначатимуться умовами торгівлі на світових товарних ринках, результативністю заходів щодо активізації зростання в розвинутих країнах, привабливістю України для прямих і портфельних інвесторів, збереженням пріоритетів економічної політики після виборів до Верховної Ради України. Прогнози МВФ ми можемо побачити в табл. 1.

Таблиця 1 – Прогнозні макроекономічні показники

Країна	ВВП, %		Інфляція (середньорічна), %	
	2013	2014	2013	2014
Росія	3,4	3,8	6,9	6,2
Білорусь	2,1	2,6	20	15
Україна	0	2,8	0,5	4,7

Погані справи, на думку МВФ, також і з дефіцитом поточного рахунку України в 2013 році. Прогноз погіршив показники на 1,3 процентних пункти – до 7,9 %. Водночас наступного року від’ємне сальдо скоротиться усього до 7,8 % ВВП. За даними видання ЦРУ «The World Factbook», економіка України займає 39 місце серед всіх економік світу за загальним розміром ВВП.

Україна – потенційно багата країна. Вона багата на різні корисні копалини, ґрунти, розвиває різні види промисловості. Також через Україну проходить 5 з 10 міжнародних транспортних коридорів Європи, що також впливає позитивно на економічні процеси. Модель розвитку економіки, яка сформувалася у посткризовий період, характеризується достатньо потужним потенціалом ендегенного зростання, незважаючи на нестабільність зовнішнього попиту та складні процеси адаптації вітчизняних суб’єктів господарювання до підвищених цін на природний газ. Він полягає у стабільному збільшенні ємності внутрішнього ринку завдяки постійному зростанню споживчого попиту.

Література

1. Н. Горшкова. Україна: перспективи розвитку. Консенсус-прогноз. Випуск 31 / Н. Горшкова, І. Могілат, І. Цикун – К. : Міністерство економічного розвитку та торгівлі, 2012. – 34 с.
2. Я. А. Жаліло. Післякризовий розвиток економіки України: засади стратегії модернізації / Я. А. Жаліло, Д. С. Покришка, Я. В. Белін-

ська, Я. В. Бережний. – К. : НІСД, 2012. – 144 с.

3. Т. А. Тищук. Шляхи протидії прихованому відпливу капіталу з України / Т. А. Тищук, О. В. Іванов. – К. : НІСД, 2012. – 88 с.
4. <http://delo.ua/tags/vvp-392/>
5. <http://www.minfin.gov.ua/control/uk/index>

ВЛИЯНИЕ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЙ СРЕДЫ НА ГИБКОЕ РЕАГИРОВАНИЕ НА ИЗМЕНЕНИЯ, ПРОИСХОДЯЩИЕ ВО ВНЕШНЕЙ СРЕДЕ В СОЧЕТАНИИ СО СТРАТЕГИЧЕСКИМ ПЛАНИРОВАНИЕМ ФИНАНСОВЫХ РЕСУРСОВ ТУРИСТСКИХ СУБЪЕКТОВ

Ибрагимов Ш. И., соискатель

Самаркандский институт экономики и сервиса, г. Самарканд

В условиях рынка меняются принципы хозяйственного финансового планирования и методы управления туристическим предприятием. Гибкое реагирование на изменения, происходящие во внешней среде, сочетание стратегического, долгосрочного и текущего планирования представляют собой модели и методы эффективного управления туристическим предприятием. Успешное внедрение этих моделей на туристических предприятиях, послужит серьезной гарантией успешного развития туристического бизнеса.

Применение каждой конкретной модели в системе институционального управления зависит от вида деятельности туристического бизнеса и его целей. Но в большинстве случаев нельзя готовую, стандартную модель применить к работе субъекта, потому что каждое предприятие индивидуально, ему свойственны только характерные и специфичные для него черты. Поэтому, необходимо применять имитационное моделирование и «подстраивать» определенную модель под работу конкретного предприятия.

Учитывая, что «финансовый механизм» в проявлении финансов, а так же в системе финансового менеджмента используется весьма активно, более того, очень сильно его воздействие, нами разработана и систематизирована модель финансового механизма в управлении предприятиями сервисных услуг с применением логистических цепей, которая представлена на рисунке 1.

Из предложенной нами модели видно, что процесс управления финансовой деятельностью предприятия базируется на определенном механизме и представляет собой совокупность основных элементов воз-

действия на процесс разработки и реализации управленческих решений в области финансовой деятельности туристических фирм. Эффективный механизм финансового менеджмента позволяет в полном объеме реализовать стоящие перед ним цели и задачи, способствует результативному осуществлению функций и принципов финансового менеджмента туристических фирм.

Рисунок 1 – Модель финансового механизма в управлении туристическими сервисными услугами

Как известно, прогрессивный век компьютеров, распространение простых и эффективных программных продуктов делает прогнозирование, применение экономических моделей и планирование широко доступными.

Нужно лишь знать, какую модель финансового механизма выбрать, какой программный продукт применить. Но для реалистичного планирования необходимо понимать суть процессов, протекающих в экономике, ситуацию, складывающуюся на предприятии. Это непростые проблемы. Выбрать методы прогнозирования, оценить управленческую ситуацию помогают знания и опыт квалифицированных специалистов в области прогнозирования и управления.

ФОРМУВАННЯ ІНСТИТУТІВ КОНКУРЕНЦІЇ ЯК ПЕРЕДУМОВА РОЗВИТКУ КОНКУРЕНТНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Кириченко Л. М., асистент

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», м. Полтава

Ринкове економічне середовище є відображенням механізму збалансування господарських відносин та соціально-економічних інтересів суб'єктів ринку. Механізм збалансованої дії ринку є ефективним за умови використання конкуренції та передбачає інтенсивний розвиток конкурентоспроможних підприємств.

Широкомасштабний і випереджуючий розвиток внутрішньої торгівлі, який відбувається в умовах поглиблення ринкових відносин, лібералізації і демонополізації, все більше базується на засадах конкуренції. Конкуренція активізує діяльність суб'єктів ринку, стимулює їх пошук до нових форм і методів торгівлі та відіграє особливу роль в інституційній організації обігу товарів та послуг і визначає динаміку, кількісні та якісні параметри торговельної діяльності.

Глобалізація товарних ринків, інтеграція України у міжнародні торговельно-економічні зв'язки суттєво посилюють роль конкуренції і об'єктивно сприяють формуванню інтенсивного конкурентного середовища.

Формування конкурентного середовища може здійснюватися двома шляхами: реформуванням існуючих підприємств і створенням нових.

Перший шлях передбачає : демополізацію; роздержавлення і приватизацію; залучення вітчизняних та іноземних інвестицій для структурної перебудови підприємств; диверсифікацію.

Другий шлях ставить за мету сприяння розвитку малого і середнього бізнесу; залучення вітчизняних та іноземних інвестицій для створення нових підприємств, а також реструктуризації застарілих, тих, які вимагають повного оновлення.

Проте, з перших кроків ринкових перетворень стало зрозуміло, що конкурентні відносини, які складаються у транзитивних економіках, потребують відповідного інституційного оформлення, оскільки поза таких інститутів вони замість конструктивної сили перетворюються на деструктивну. Тому, одним з визначальних моментів розвитку конкурентних відносин в Україні стало формування інститутів конкуренції.

Сьогодні, коли більшість українських підприємств вже відчувають конкурентний тиск, ще існують значні інституційні обмеження конкуренції, які виникають через недосконалість ринкових інститутів. Такий стан речей негативно впливає на міжгалузеву і внутрішньогалузеву конкуренцію, що заважає досягненню комплексної ефективності економіки і вільному руху капіталів.

Існує два типи інститутів конкуренції: обмежувальні, що безпосередньо обмежують дію монополістичних утворень в економіці та сприяючі, що допомагають розвитку конкурентних відносин опосередковано, через прийняття законодавчих актів.

Сукупність інститутів конкуренції та організацій, що забезпечують їх імплементацію, охорону і розвиток, являє собою інституційне середовище, що безпосередньо впливає на розвиток конкуренції в економіці певної країни. Враховуючи чинник інституційного середовища, характер взаємозв'язку між конкурентними відносинами і конкурентним середовищем приймає вигляд моделі «інституційне середовище – конкурентне середовище – конкурентні відносини».

Умови створення інститутів конкуренції в Україні суттєво відрізнялися від традиційних умов їх формування. Так, інститути конкуренції в України почали формуватися: по-перше, за відсутністю ринкових відносин; по-друге, за відсутністю конкуренції; по-третє, за наявністю сформованої державної монополії; по-четверте, за надмірної концентрації виробництва, вузької спеціалізації підприємств і географічної обмеженості ринків.

Сучасний етап розвитку конкурентної політики в Україні об'єк-

тивно вимагає зміни її орієнтації, насамперед, в напрямках: формування «правила раціональності» в антимонопольному регулюванні, яке передбачає перехід від боротьби з монополізмом до захисту економічної конкуренції.

Література

1. Балакірева, О. М. Розвиток підприємництва в Україні: інституційне середовище та громадська думка населення / О. М. Балакірева // Економіка і прогнозування. – 2008. – № 2. – С. 7–23.
2. Попов Е. Миниэкономические институты / Е. Попов // Вопросы экономики. – 2005. – № 12. – С. 96–105.

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЕКТНОЇ ДОКТРИНИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Кушнір Л. Л., к. е. н., доцент

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», м. Полтава

Протягом двох останніх десятиліть наше суспільство, скероване за неоліберальною моделлю економічного розвитку, неухильно віддалялося від можливості вирішення своїх проблем на основі проектної доктрини ведення суспільного господарства. Домінування так званого Вашингтонського консенсусу, нерозуміння того, що вік ринкового фундаменталізму давно минув, сприяли глибокому укоріненню в економічній політиці української держави ідеї необмеженої лібералізації суспільного господарства. Такий стан речей негативно позначився на ідеології державного управління, роль якого нині зведено лише до різних форм бюджетної підтримки, з чим принципово не можна погодитись з огляду на існуючий вітчизняний та зарубіжний досвід.

В економіці радянського періоду сталість соціально-економічного розвитку підтримувалась завдяки активному використанню в практиці державного управління проектної основи. Методологічним підґрунтям для її запровадження виступила теоретична концепція загальнодержавного планування народного господарства, яка з середини ХХ ст. трактується західною управлінською наукою як невід’ємний елемент будь-якої економічної системи і в цій ролі продовжує зміцнювати свої позиції. Не дивлячись на це, на теренах колишнього СРСР і в Україні продовжують мусирувати тезу, що відновлення інституційних засад планової економіки в якості основи економічної системи неможливе і

недоцільне, з чим не можна погодитись.

Для економічної системи радянського періоду саме державне планування було засадничим принципом у досягненні проектних цілей її розвитку. У змістовному сенсі вітчизняні соціально-економічні проекти цього періоду відрізнялися абсолютною реалістичністю і базувалися на погодженому державному плануванні, фінансуванні, контролі та реальній відповідальності управлінців за кінцеві результати. Правовою основою для переходу до проектної доктрини розвитку економіки радянського періоду виступив конституційний супровід.

Нині повернення до економічного проектування і стратегічного планування в системі державного регулювання розвитку національної економіки могло б мати для України стратегічне значення. Використання цих методів у державному управлінні дозволяє взяти під контроль фундаментальну для будь-якої національної економіки проблему ресурсних обмежень її розвитку. Як переконує світовий досвід, *перехід до проектної доктрини управління системою національної економіки є об'єктивною закономірністю, яка в нашій країні в результаті прискореного формування ринкових відносин була зруйнована.*

Головне інституціональне обмеження проектного розвитку суспільного господарства сучасної України – абсолютне домінування приватних інтересів великого капіталу над інтересами суспільства та неготовність переходу до публічного планування розвитку національної економіки, яке йде у розріз з проголошеним неоліберальним курсом. Розрізнені інфраструктурні проекти, що реалізуються в країні на даний час, не є елементом стратегічного планування в його дійсному розумінні. Їх організаційний вплив на економіку практично невідчутний. Однак і збільшення кількості подібних проектів навряд чи призведе до трансформації неоліберальної ідеології державного управління у повномасштабну проектну доктрину розвитку національної економіки. Очевидно, причину цього слід шукати в організаційній площині.

Інституціонально-ресурсне забезпечення сталого розвитку економіки радянського періоду було дієвим завдяки реалістичному формулюванню та неухильному дотриманню стратегічних цілей розвитку країни, закріплених в її основному законі (конституції). Це переконує в доцільності відновлення тих правових норм, які необхідні для запуску механізму державного проектування соціально-економічного розвитку країни. Звичайно, думка про відновлення в Україні консти-

туційного інституту планування (після 20-ти років політики необмеженої лібералізації суспільного господарства) напевне викличе сьогодні цілком типовий контраргумент знавців конституційних норм, який полягає в наступному. Якщо порівняти конституційні положення про основи економіки різних держав, то присутню в них пряму вказівку на планування як основу економічної системи ми зустрінемо так само рідко, як і пряму вказівку на ринкову економіку. Однак, ми маємо власний досвід у цій справі, який доводить необхідність й ефективність закріплення проектної доктрини розвитку вітчизняного суспільства в конституції. В цьому якраз і полягає специфіка нашої країни та багатьох інших країн на теренах колишнього СРСР.

ПРОБЛЕМИ ІНСТИТУЦІЙНОГО РОЗВИТКУ КООПЕРАТИВНОГО СЕКТОРА НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Манжура О. В., к. е. н.

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», м. Полтава

Подальший інституціональний розвиток кооперативного сектора національної економіки неможливий без проведення відповідних реформ. Система споживчої кооперації України, сформована у рамках радянської системи господарювання, дуже повільно адаптується до ринкових умов. Протягом останнього часу мають місце позитивні тенденції її розвитку, зокрема: розширення горизонтальних зв'язків і економічної самостійності суб'єктів господарювання, інтеграція галузей діяльності підприємств і організацій, посилення взаємозумовленості структурних елементів системи управління [1, с. 9]. Але організаційні форми і структури управління у системі споживчої кооперації стають перепоною для ринкових змін. Наведені обставини свідчать про необхідність перегляду засад організації системи споживчої кооперації. Специфіка побудови підприємств і організацій системи споживчої кооперації, у тому числі і торгівлі, порядок їх підпорядкування спілкам споживчих товариств різного рівня вимагає вирішення проблеми розподілу відповідальності за здійснення функцій управління [2, с. 264]. Окремі напрями реорганізації системи споживчої кооперації окреслено у рішеннях з'їздів споживчої кооперації України: Стратегії розвитку споживчої кооперації України (2004–2015 рр.) [3], Програмі подальшого реформування системи споживчої кооперації України [4].

Функціонування будь-якої соціально-економічної системи потребує певної її організаційної форми управління, під якою розуміють спосіб поєднання структурних частин в єдине ціле, відповідно завдань та цілей її функціонування. Сучасні споживчі товариства у господарсько-економічному аспекті – це великі торгово-виробничі комплекси, які мають відповідну внутрішню структуру управління.

Багатогалузева господарська і соціальна діяльність споживчої кооперації передбачає застосування відповідних, специфічних для неї, організаційних форм управління. Внутрішня структура споживчої кооперації України формувалася протягом багатьох десятиліть як складна багаторівнева система і мала на меті забезпечення цілісності системи, а також її централізації в прийнятті основних рішень.

Споживча кооперація в Україні – система самоврядних організацій громадян (споживчих товариств, їх спілок, об'єднань), а також підприємств та установ цих організацій, яка є самостійною організаційною формою кооперативного руху. Ієрархія ланок управління споживчою кооперацією України охоплює такі організаційні форми управління: Центральна спілка споживчих товариств України (Укоопспілка) – обласна спілка споживчих товариств (Кримспоживспілка) – райспоживспілка – споживче товариство (міське, районне, сільське). Первинною ланкою споживчої кооперації є споживче товариство – самоврядна організація громадян, які на основі добровільності членства, майнової участі та взаємодопомоги об'єднуються для спільної господарської діяльності з метою колективного організованого забезпечення своїх економічних і соціальних інтересів. Кожний член споживчого товариства має свою частку в його майні.

Споживче товариство є юридичною особою і діє на основі статуту. Споживчі товариства можуть на добровільних засадах об'єднуватися в спілки, інші форми об'єднання, передбачені законом, єдину спілку споживчих товариств України та мають право вільного виходу з них. Взаємовідносини між споживчими товариствами та спілками ґрунтуються на договірних засадах. Спілки споживчих товариств, з одного боку, виступають самостійними суб'єктами господарювання і ведуть власну господарську діяльність, з іншого – виконують координаційні, організаційні, представницькі, інші делеговані функції. Вони надають споживчим товариствам практичну допомогу в здійсненні господарської діяльності, впровадженні у практику досягнень науково-технічного прогресу, передового досвіду, проводять науково-дослідні і

дослідно-практичні роботи, підготовку та підвищення кваліфікації кадрів, вирішують господарські суперечки між організаціями і підприємствами споживчої кооперації.

Райспоживспілка як організаційна форма управління споживчою кооперацією засновується на добровільних засадах споживчими товарами певного адміністративного району. До її складу можуть входити й інші кооперативні, державні та громадські організації, господарські товариства. Щодо об'єднаних споживчих товариств райспоживспілка виконує делеговані їй споживчими товариствами загальні функції управління. Крім того, райспоживспілка здійснює власну господарську діяльність; роздрібну і оптову торгівлю, громадське харчування, виробництво, заготівлі, сільське господарство тощо.

Обласна споживспілка на добровільних засадах входить до складу Центральної спілки споживчих товариств України (Укоопспілки), виконує зобов'язання членів спілки, визначених Статутом Укоопспілки та має право вільного виходу з неї. Відповідно до своїх статутних цілей і завдань вона може на договірних засадах входити до кооперативних, громадських та інших об'єднань, спілок споживчих товариств, може бути учасником (засновником) господарських товариств та інших суб'єктів господарювання зі збереженням своєї повної господарської самостійності та прав юридичної особи.

Обласна споживспілка делегує Укоопспілці додатково до функцій, передбачених Законами України «Про кооперацію» і «Про споживчу кооперацію» та її Статутом, частину своїх повноважень та виконання окремих функцій. Конкретні умови делегування повноважень і функцій визначаються Радою споживспілки і Правлінням Укоопспілки та закріплюються в договорі, що укладається між споживспілкою та Укоопспілкою. Право підпису договору надається голові Правління споживспілки.

Центральна спілка споживчих товариств України (Укоопспілка) - всеукраїнська некомерційна організація, діяльність якої спрямована на представництво та захист інтересів споживчих товариств, спілок та їх членів у відповідних державних і міжнародних організаціях. Також Укоопспілка відповідає за координацію дій членів кооперації і за розвиток і просування кооперативних ідей. Укоопспілка об'єднує на добровільній основі Кримспоживспілку, Вінницьку, Волинську, Дніпропетровську, Донецьку, Житомирську, Закарпатську, Запорізьку, Івано-Франківську, Кіровоградську, Луганську, Львівську, Миколаївську,

Одеську, Полтавську, Рівненську, Сумську, Тернопільську, Херсонську, Хмельницьку, Черкаську, Чернівецьку, Чернігівську обласні спілки споживчих товариств, Броварську, Києво-Святошинську, Макарівську районні спілки споживчих товариств, Баришівське, Бориспільське, Вишгородське, Володарське, Кагарлицьке, Миронівське, Переяслав-Хмельницьке, Тарашанське, Фастівське районні споживчі товариства Київської області, Київське міське споживче товариство.

За даними на 01.01.2012 р. Укоопспілка об'єднає Кримську республіканську спілку споживчих товариств, 21 обласну спожив спілку, 188 районних споживспілок, 179 районних споживчих товариств, 1670 споживчих товариств. Утім устрій системи Укоопспілки не повною мірою відповідає положенням Закону України «Про споживчу кооперацію». Відповідно до ст. 8 цього Закону «об'єднуватися у місцеві спілки, в тому числі Центральну спілку споживчих товариств України» можуть лише споживчі товариства. На практиці членами обласних спілок, окрім споживчих товариств, є райспоживспілки, а членами Укоопспілки – Кримспоживспілка, обласні і районні спілки споживчих товариств, окремі споживчі товариства. Це зумовлює суперечливість підстав, на яких споживспілки виконують свої повноваження та функції, оскільки не завжди вони були делеговані їм споживчими товариствами.

Метою реорганізації системи споживчої кооперації є вихід на нову організаційно-економічну модель її функціонування. Господарюючі суб'єкти споживчої кооперації мають отримати організаційну і економічну самостійність, використовувати у широких масштабах підприємницькі форми господарювання. Ринкова орієнтація діяльності кооперативних підприємств не суперечить принципам і суті споживчої кооперації і не є свідченням перетворення споживчих товариств і спілок на підприємницькі структури. Вона повинна зміцнити конкурентні позиції господарюючих суб'єктів, підвищити ефективність їх функціонування і забезпечити поєднання особистих, колективних і суспільних інтересів.

Таким чином, в основі побудови системи споживчої кооперації України доцільно залишити ієрархічну структуру, але засновану на інших принципах. Статус суб'єкта господарської діяльності доцільно залишити тільки за споживчими товариствами. Діючі зараз спілки споживчих товариств, які ведуть господарську діяльність і мають на своїх балансах майно і кооперативний капітал, доцільно перетворити

на споживчі товариства. Необхідно передбачити законодавчу можливість створення обласпоживспілок споживчими спілками районного рівня, Кримспоживспілки – обласпоживспілками, Укоопспілки – Кримспоживспілкою і споживчими спілками обласного рівня, а також можливість перетворення споживчих товариств як непідприємницьких товариств у підприємницькі юридичні особи. Реорганізація системи споживчої кооперації передбачає розформування існуючих та створення нових обласпоживспілок, Кримспоживспілки та Укоопспілки, основними функціями яких стануть реалізація кооперативної політики; захист прав та інтересів членів; виконання делегованих повноважень.

Література

1. Біловол Р. І. Формування організаційних форм і структур управління організацій і підприємств системи споживчої кооперації в умовах становлення ринкових відносин : автореф. дис... канд. екон. наук: 08.06.02 / Полтавський ун-т споживчої кооперації України Укоопспілки і Міністерства освіти і науки України. – Полтава, 2002. – 23 с.
2. Панченко В. А. Організаційно-розпорядче регламентування в системі управління якістю організацій споживчої кооперації [Текст] / Панченко В. А., Рибалко-Рак Л. А. // Вісник ЖДТУ. – 2010. – № 4 (54). – С. 263–267.
3. Стратегія розвитку споживчої кооперації України (2004–2015 рр.), затверджена Постановою XIX з'їзду споживчої кооперації України 23.03.2004 р. – К. : Укоопспілка, 2004. – 62 с.
4. Про Програму подальшого реформування споживчої кооперації України: Постанова XXI (позачергового) з'їзду споживчої кооперації України від 4 жовтня 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.licasoft.com.ua/index.php/component/lica/?href=0&view=text&base=1&id=1235091&menu=1>

ВЛИЯНИЕ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОГО ФАКТОРА НА УПРАВЛЕНИЕ СЕРВИСНОГО ОБСЛУЖИВАНИЯ

Мурадова Н. У., соискатель;

Ибрагимов Ш. И., стажер-исследователь-соискатель

Самаркандский институт экономики и сервиса, г. Самарканд

Различия в экономических подсистемах территории зависит не только от их населения, социально-культурных подсистем, т. е. ресурсных и

производственных возможностей экономики. Существенную роль в территориальных отличиях экономических подсистем играет специфика институциональной среды.

Отсюда следует, что не только экономика в широком смысле слова формирует институциональную среду, но и отдельно взятое предприятие формирует институциональную среду, в которой возможно осуществлять особое взаимодействие всех подсистем предприятий. В частности, с помощью этого процесса можно определять потребности населения на услуги или сервису и возможности их удовлетворения соответственно, для каждого предприятия можно выделить свой набор потребностей населения, виды благ, способных их удовлетворять, таким образом, формирование подсистем управления, в частности, сервисным обслуживанием непосредственно может быть связано с возможностью определенной общности потребителей сервисных услуг использовать конкретный вид услуг (или сервис для удовлетворения духовных или материальных потребностей).

Немаловажное значение при этом имеет тот факт, что предприниматель может получить возможность, при помощи системы управления услугами (сервисом), контролировать любые этапы работ.

На этом примере можно убедиться, что управление проектами может решить задачи, которые встают перед субъектами в период нестабильного развития экономики. Разработанная подсистема может служить оптимальной технологической платформой для построения корпоративной системы управления проектами.

При этом подсистема «Управление сервисным обслуживанием» может поддерживать полный цикл сервисного обслуживания клиентов туристических фирм: послепродажную поддержку, установку продукта, текущее обслуживание, фактурирование и признание дохода. Это решение предполагает возможности и функции для реализации следующих подсистем институциональных задач:

- управление установкой – решение оптимизирует управление установкой и конфигурированием, включая определение иерархической структуры туристической продукции;
- управление полномочиями и сервисными договорами – решение включает конфигурируемые сервисные продукты и расчет цен, связанных с продуктами клиентской базы с затратами;
- планирование сервиса – решение совершенствует планирование ресурсов и рабочей нагрузки по плановым туристическим услугам, с

помощью которых осуществляется управление текущими, запланированными или предполагаемыми потребностями и сервисном обслуживании клиентов;

- управление заявками на сервисное обслуживание клиентов и сервисными заказами – решение регистрирует и отслеживает заявки и запросы на сервисное обслуживание, отслеживает затраты и обслуживание туристов по месту нахождения предлагает средства для сбора информации о различных продуктах для последующего анализа и позволяет создавать отчеты о производительности и уровне сервисного обслуживания туристов;

- мобильный сервис – решение позволяет внести информацию об услугах, оказанных на месте. Технические специалисты, получают, при этом, доступ к данным, которые им необходимы для эффективного выполнения своих обязанностей;

- обработка гарантий – решение включает функции для управления гарантиями, сервисным обслуживанием, отзывом продукции и обработкой получаемых рекламаций по турпродуктам.

Итак, анализируя представленную модель финансового механизма фирм и сервисных услуг, можно сказать, что основные направления совершенствования механизма формирования и распределения финансовых результатов объединены в несколько групп, исходя из структуры данного механизма, а также с учетом его внутренних и внешних связей в рамках финансового механизма и системы управления оказывающей сервисные услуги.

Данный инструмент бизнес-моделирования поддерживает полный цикл институционального проектирования организации: от разработки стратегии, ключевых показателей и бизнес-процессов – до анализа и оптимизации оргструктуры, повышения эффективности персонала, проектов, построения системы менеджмента качества, финансов и информационной системы предприятия.

ПОВЫШЕНИЕ РОЛИ РЫНКА ЛИЗИНГОВЫХ УСЛУГ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ И УСТОЙЧИВОСТИ РАЗВИТИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ

Мурадова Н. У., соискатель

Самаркандский институт экономики и сервиса, г. Самарканд

Преимущество глобализации финансового рынка в частности рынка лизинговых услуг реализуется отнюдь не сиюминутно, и не все

страны в равной мере осуществляют этот феномен. До сих пор нет убедительных фактов и того, что этот феномен – рынок лизинговых услуг способствовал бы обеспечению устойчивого экономического роста. Более того этот феномен зависит преимущественно от внутренних условий каждой страны. Исключение – страны с переходной рыночной экономикой, в которых структурные, а также мировые финансово-экономические кризисы нарушили в определенной степени прозрачное институциональное развитие экономики. Но, не смотря на это, нет оснований не заметить определенные опасности, могущих возникать в результате нарастания экономической открытости финансового рынка лизинговых услуг.

Основная опасность в условиях снижения роли рыночно развивающихся или экономически отсталых стран в регулировании связей на финансовом рынке лизинговых услуг уменьшаются возможности защищать себя от финансовых стихий, экспансии более сильных конкурентов и оттоков иностранного капитала, разрушительных финансово-экономических кризисов. Последний делает уязвимыми глобализацию финансовых, товарных и лизинговых рынков. Ухудшением ценовой конъюнктуры слабо развитых стран, сокращаются экспертные доходы, с неблагоприятных в финансовом отношении национальных рынков быстро уходит иностранный, прежде всего, спекулятивный капитал, что в целом сдерживает их экономический рост, могут накладывать сбой хозяйственной жизни, внезапно возникающие в отдельных странах.

Они могут негативно воздействовать на рынок лизинговых услуг, заставляя их основных участников осознать необходимость коллективных усилий по предотвращению всплесков кризисов и вести поиск новых форм международной координации рынка лизинговых услуг. Иными словами, неустойчивость системы мировых финансовых связей вызывает потребность усиления международного взаимодействия рынков лизинговых услуг.

Следовательно, развитие экономической интеграции, прежде всего рыночно развивающихся стран СНГ, создание единого экономического пространства на наш взгляд могли бы стать не только условием успешного развития экономик этих стран и повышения их конкурентоспособности на мировых рынках лизинговых услуг, но и важным фактором, обеспечивающим их трансформацию в глобальную эконо-

мику.

Отсюда следует, что трансформация завершается переходом на новую качественную ступень развития, которая сегодня или завтра может затрагивать все страны. Приток лизингового и инвестиционного капитала и их трансформация начинается, как правило с рыночно развитых стран. Такой приток, часто может приводить к оттоку капитала стран с переходной экономикой. Это положение, отражающее всеобщий характер мирового процесса глобализации рынков лизинговых услуг, имеет как Республика Узбекистан, так и страны СНГ в целом, и имеют прямое отношение не только к их будущему состоянию, которые переживает свою локальную переходность, но и ставит перед ним проблему выбора своей будущей национальной модели по созданию финансовых институтов, которые необходимы для обеспечения стабильного функционирования рынка лизинговых услуг в целом.

ПРОГНОЗУВАННЯ ТА ОЦІНЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Ніколенко С. С., д. е. н., професор;

Лозова О. В., асистент

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», м. Полтава

Важливою концептуальною особливістю наукового обґрунтування соціально-економічного розвитку України є необхідність стратегічного прогнозування всієї національної економіки як самостійної системи. В умовах ринкової економіки прогнозування є важливою складовою цілісного механізму державного управління національною економікою, основною метою якого є передбачення ймовірних тенденцій при розв'язанні стратегічних завдань її розвитку. Прогнозні оцінки соціально-економічних процесів і явищ є вихідним матеріалом для вибору цілей національної економіки, визначення напрямів довгострокової стратегії соціально-економічного розвитку, а також прийняття управлінських рішень щодо досягнення прогнозованого стану економіки. Отже, прогнозування соціально-економічного розвитку є одним із інструментів реалізації державної політики на довго-, середньо- та короткостроковий періоди.

Однією з найважливіших характеристик розвитку національної

економіки є економічне зростання, яке створює можливості забезпечувати постійно зростаючі потреби населення в товарах і послугах, вирішувати фундаментальні проблеми соціально-економічного розвитку національної економіки та проблеми обмеженості виробничих ресурсів. Національна соціально-економічна система України є нестійкою та поки ще нездатною до сталого розвитку, а тому потребує реформування та адаптації до ринкових умов, передусім у вигляді визначення довгострокових тенденцій соціально-економічного розвитку на основі стратегічного прогнозування.

Побудова системи показників прогнозування та оцінювання рівня соціально-економічного розвитку є складним і актуальним завданням. Постійне розширення кількості показників призводить до занадто розгалуженої системи індикаторів, кожен з яких достатньо об'єктивно відображає дію окремо взятого фактора на соціально-економічний розвиток. Проте, при визначенні інтегральної оцінки виникає низка проблем, зокрема, такі як: встановлення відносної вагомості дії кожного з факторів, вибір схеми оцінювання, обґрунтування методу згортання векторної величини до скалярного виду, зведення показників до зіставного виду тощо. Тому, враховуючи принцип В. Парето, бажано сформувати таку мінімальну кількість показників у системі аналізування та оцінювання рівня соціально-економічного розвитку національної економіки, яка забезпечить наочність тлумачення їх числових значень та зручність оперування.

Аналіз основних тенденцій національної економіки показує, що за останні 10 років динаміка її соціально-економічних показників є свідченням того, що у країні не відбулось тих якісних змін, які відповідають поняттю «соціально-економічний розвиток» (табл. 1). У національній економіці відсутній системний підхід до формування державних соціальних гарантій, а також сучасного інструментарію вибору пріоритетів соціальної та економічної політики та механізмів їх реалізації. Україна завершила перехід до ринкової економічної системи, але так і не змогла подолати проблеми тотальної бідності населення, реформувати систему охорони здоров'я, пенсійну систему, а також вирішити багато інших соціальних питань. Повільний перехід до адресної допомоги зумовлює залучення надмірних бюджетних ресурсів на соціальні потреби. Визначено, що основним стратегічним завданням має стати підвищення добробуту для більшості громадян, а також створення та підтримка середнього класу.

**Таблиця 1 – Рівень соціально-економічного розвитку
національної економіки України**

Показники	2005 р	2006 р	2007 р	2008 р	2009 р	2010р	2011 р
Зміна обсягу ВВП (у постійних цінах 2007 р.)	3,0	7,4	7,6	2,3	-14,8	4,1	5,2
Зміна обсягу продук- ції сільського госпо- дарства	1,0	2,5	-6,5	17,1	1,8	1,5	17,5
Зміна інвестицій в ос- новний капітал	1,9	19,0	28,9	-2,6	-41,5	-0,6	21,2
Зміна реального наяв- ного доходу населе- ння	23,9	11,8	14,8	7,6	-10,0	17,1	19,3
Зміна середньомісяч- ної номінальної заробітної плати	36,7	29,2	29,7	33,7	5,5	20,0	17,6
Зміна середньомісяч- ної реальної заробіт- ної плати	20,3	18,3	12,5	6,3	-9,2	10,2	8,7
Зміна кількості наяв- ного населення	99,3	99,3	99,4	99,4	99,5	99,6	99,7

Примітка. У % до попереднього періоду.

Соціально-економічний розвиток – це складний процес зміни матеріального базису виробництва, а також усієї сукупності різноманітних відносин між економічними суб'єктами національної економіки та соціальними групами населення, у якому взаємодіють позитивні і негативні фактори, що потребують постійного державного прогнозування та регулювання. Оскільки соціально-економічний розвиток як об'єкт прогнозування є надзвичайно складною системою, то саме метод моделювання дає можливість сформулювати теоретико-методичні основи дослідження напрямків розвитку держави у вигляді моделі, тобто впорядкованої сукупності вимірюваних показників. Ідеться не про окремі соціально-економічні показники та індикатори соціально-економічного розвитку суспільства, а про формування системи, здатної охопити всі аспекти цієї проблематики з можливими розрахунками подальших варіантів розвитку подій у суспільно-політичному та економічному житті держави.

На основі запропонованої схеми державного механізму реалізації соціального захисту населення (рис. 1) з використанням методу комплексних показників (індексів) – демографічного, трудового потенціалу, макроекономічного та соціального розвитку – сформовано цілісну, системно пов'язану групу індикаторів соціально-економічного розвитку держави.

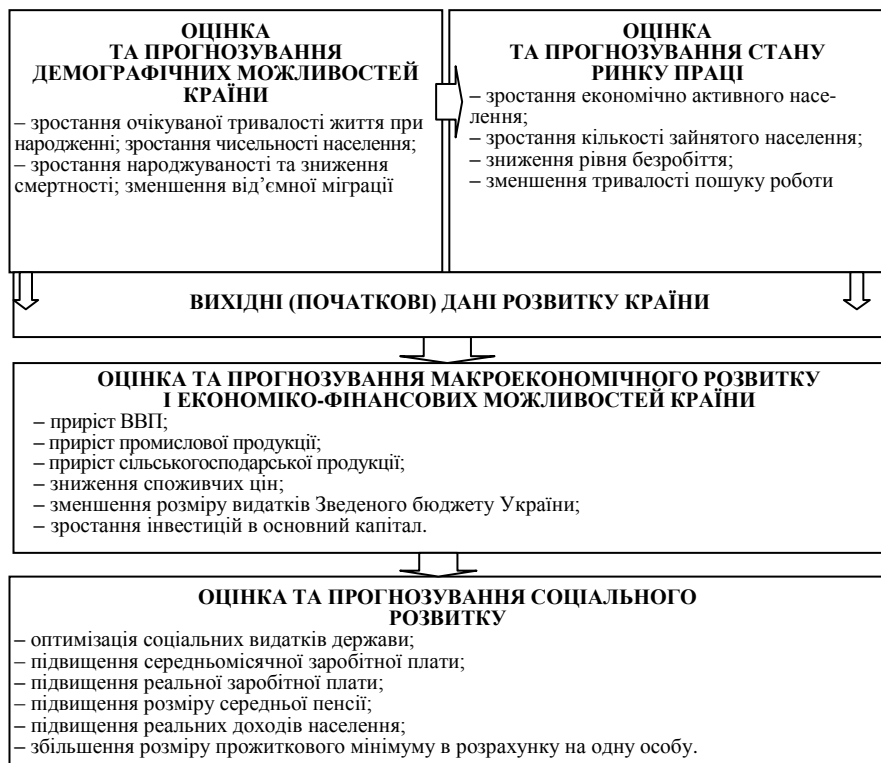

Рисунок 1 – Державний механізм реалізації соціального захисту населення

Для прогнозування соціально-економічних показників використано метод прогнозної екстраполяції, відповідно до визначених функцій та заданих параметрів, знайдено прогностичні рівняння для кожного із одиничних показників. За визначеними функціями здійснено прогнозування показників до 2020 р. також розраховано комплексні індекси у 2010 та 2020 рр. (табл. 2).

Прогнозні розрахунки на 2020 р. дозволили констатувати повільний соціально-економічний розвиток України. З огляду на це, державі, аби створювати конкуренцію розвинутим країнам світу, необхідно провести ряд реформ і оптимізувати свою видаткову частину бюджету, а особливо соціальні видатки, які, як свідчить проведений аналіз, не поліпшують рівень та якість життя громадян і не вирішують проблеми соціального захисту малозабезпечених верств населення. Для вирішення цих проблем застосовано системний підхід на основі стратегічного управління, в основу якого покладено не максимум ВВП на душу населення, а соціальна гармонізація, тобто можливість людей вести гідний спосіб життя (більше свободи вибору: мети і способу життя, можливостей в освіті, охороні здоров'я, економічний та суспільний діяльності та самореалізації особистості).

Розроблений механізм прогнозування соціально-економічного розвитку на довгострокову перспективу за допомогою комплексних показників створює можливість оперативно прогнозувати розвиток національної економіки за різні проміжки часу та виявляти «прогалини» державного регулювання, які потребують вчасних управлінських рішень.

Таблиця 2 – Узагальнені показники соціально-економічного розвитку України

Група показників	Роки		Одиничні показники	Роки	
	2010	2020		2010	2020
1	2	3	4	5	6
Комплексний демографічний індекс, %	3,45	8,49	Очікувана тривалість життя при народженні, років	70,4	83,1
			Чисельність населення, млн. осіб	46,0	46,0
			Народжуваність, тис. осіб	497,7	698,8
			Смертність, тис. осіб	698,2	281,7
			Міграція населення, тис. осіб	16,1	-459,1
Комплексний індекс трудового потенціалу, %	-1,55	-5,61	Економічно активне населення, тис. осіб	22051,6	23304,6
			Зайняте населення, тис. осіб	20266,0	17220,1
			Чисельність безробітних, тис. осіб	1785,6	6084,1
			Середня тривалість пошуку роботи, міс.	7	13

1	2	3	4	5	6
Комплексний індекс макро-економічного розвитку, %	8,61	1,56	Обсяг ВВП, млрд. грн	1094,6	3539,4
			Обсяг промислової продукції, млрд. грн	1065,1	2903,7
			Обсяг сільськогосподарської продукції, млрд. грн	184,9	474,3
			Індекс зростання споживчих цін	109,1	111,97
			Видатки Зведеного бюджету України, млн	377842,8	1043076,0
			Обсяг інвестицій в основний капітал, млрд.	180800,0	336275,3
Індекс соціального розвитку, %	6,93	7,11	Видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення, млн грн	104534,9	355833,4
			Середньомісячна заробітна плата, грн	2246,8	7814,2
			Індекс зростання реальної заробітної плати	110,2	111,75
			Середня пенсія, грн	999,0	4088,0
			Індекс зростання реальних доходів населення	110,2	110,64
			Прожитковий мінімум, грн	875,0	2848,6

Визначено, що соціальна орієнтація економічної політики держави у 2000–2012 рр. зосереджувалася передусім на підтримці непрацевдатних та малозабезпечених верств суспільства. Як засвідчила оцінка соціально-економічних процесів, це не є ефективним засобом соціально-економічного розвитку, оскільки не стимулює ні трудової, ні інноваційної, ні підприємницької активності в країні, і, як наслідок, призводить до ще більшого зубожіння переважної більшості населення.

З огляду на глобалізаційні світові виклики і можливості, Україна, щоб стати конкурентною на європейських теренах, має поетапно вибудовувати власну модель соціально-економічного розвитку. З урахуванням особливостей національної економіки та досвіду розвинутих країн світу з соціально орієнтованою ринковою економікою можна визначити основні її умови: оптимальний перерозподіл ВВП через бюджет (близько 50 %); пріоритетність виробництва над сферою обігу; активна політика держави щодо підтримки повної зайнятості населення та адресна соціальна допомога; залучення приватних підприємств і громадських організацій до надання соціальних послуг населенню; активізація громадянської позиції населення; створення правових умов для реалізації соціально-економічної стратегії країни; підтримка соці-

ально незахищених категорій громадян. Лише за умови ефективного використання бюджетних коштів та постійного моніторингу соціального бюджету можна забезпечити ефективність соціального, а відтак і економічного розвитку.

ІННОВАЦІЙНІ МОДЕЛІ ОБСЛУГОВУЮЧИХ КООПЕРАТИВІВ (НА ПРИКЛАДІ «ОКЛАНОМА FOOD COOPERATIVE», США)

Пантелеймоненко А. О., д. е. н., професор

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», м. Полтава

В умовах світової економічної кризи у середовищі дрібних сільськогосподарських товаровиробників багатьох країн світу (у тому числі й України) дедалі чіткіше простежується тенденція позитивної динаміки у розвитку збутових сільськогосподарських кооперативів, що у сучасній західній практиці мають назву «маркетингові кооперативи». Згідно визначення бізнес-словника англійської мови (Cambridge Business English Dictionary), опублікованого авторитетними науковцями Кембриджського університету (Кембридж, Англія) «маркетинговий кооператив – це організація, створена групою виробників певного виду продукції, які працюють разом, щоб спонукати людей купувати їх продукцію» [2]. Такі кооперативи вже більше півтора століття успішно діють на західноєвропейському аграрному ринку.

При цьому останні десять років У США, Канаді та окремих країнах ЄС спостерігається поширення та удосконалення нової моделі – кооперативу гібридного типу, що поєднує економічні інтереси виробників, переважно дрібних фермерів і звичайних громадян-споживачів. Так, у Сполучених Штатах широковідомими є такі кооперативи, як «Oklahoma Food Cooperative», «Iowa Food Cooperative» та «Nebraska Food Cooperative». Серед кооперативів Канади, передусім, слід згадати «Ottawa Valley Food Co-operative».

Такі кооперативи виконують сервісні функції, що сприяють зростанню прибутковості приватних господарств членів-фермерів і суттєво скорочують витрати членів-споживачів. Для ілюстрації наводимо інформацію щодо особливостей організації та діяльності першого з таких кооперативів – «Oklahoma Food Cooperative», створеного у квітні 2004 року. У порівнянні з традиційними маркетинговими (сільськогосподарськими збутовими) та споживчими кооперативами ідея створення «Oklahoma Food cooperative» мала дві суттєві особливості. По-

перше, ініціативна група вбачала перспективність поєднання у майбутньому кооперативі економічних інтересів членів-виробників і членів-споживачів. По-друге, враховуючи «затратність» традиційної торговельної діяльності (придбання чи оренда приміщень під магазини, торговельне обладнання, утримання значної кількості персоналу тощо), було вирішено скористатися новітніми інтернет-технологіями, створивши своєрідний кооперативний інтернет-магазин (інтернет-клуб) [1].

Найскладнішим завданням для організаторів кооперативу було у повній мірі досягти балансу інтересів членів-виробників і членів-споживачів. Адже на перший погляд названі категорії суб'єктів торговельних відносин мають протилежні інтереси. Виробники цілком закономірно прагнуть дорожче продати свою продукцію, а споживачі завжди зацікавлені дешевше її придбати. Проте, досить швидко було з'ясовано, що і перші, і другі за допомогою веб-сторінки кооперативу мають унікальну можливість «співпрацювати напряду», тобто не користуватися послугами численних посередників. І, таким чином, товаровиробники наблизившись до безпосередніх споживачів можуть розраховувати на отримання додаткового прибутку, а споживачі, досягши прямого контакту з виробниками, суттєво скоротити свої витрати. Тому, враховуючи, що основне завдання кооперативу є максимальне задоволення економічних інтересів всіх його членів (виробників і споживачів), залишалося лише знайти оптимальний механізм досягнення «балансу» їх інтересів.

У його основу було покладено «справедливу» дольову участь у формуванні матеріально-технічної бази для обох категорій членів. Засновники кооперативу встановили, що для початку його діяльності кооперативу цілком достатньо, щоб пайовий внесок становив 50 дол. США (на 1.01.2012 він збільшився до 51,75 дол. США [5]). При цьому, розмір паю отримав «плаваючий» характер. Він змінюється у залежності від загального розміру пайового капіталу та кількості членів кооперативу. Сума пайового внеску розраховується за широковідомою формулою: вартість одного обов'язкового членського внеску дорівнює сумі пайового капіталу розділеної на кількість членів.

Для забезпечення операційних витрат у кооперативі застосовується абсолютно прозорий, простий і справедливий підхід. 10 % виробник відраховує від суми проданого товару, а для споживача встановлено 10 % націнку на пропоновані товари. При цьому слід зауважити, що жодних інших відрахувань (внесків) з боку його членів статут коопе-

ративу не передбачає. У такий спосіб обидві категорії членів «Oklahoma Food Cooperative» залучені до фінансування поточної діяльності кооперативу та забезпечують собі реальні вигоди від його діяльності [4]. Своєрідним гаслом кооперативу стали слова одного з його членів: «Ми хочемо, щоб фермери жили за рахунок продуктів, які вони продають, а споживачі могли їх собі дозволити» [3].

Підводячи підсумок вище зазначеному, слід зауважити, що узагальнений досвід кооперативу гібридного типу «Oklahoma Food Cooperative» може бути використаним в українській практиці, у ході реформування системи споживчої кооперації. Описана модель є не менш перспективною для вітчизняних дрібних і середніх сільських товаровиробників, які прагнуть збувати вироблену продукцію за найбільш вигідною ціною, без участі торговельних посередників.

Література

1. Galor Z. How to Establish a Cooperative: The Case Study of the Oklahoma Food Cooperative / Zvi Galor [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.coopgalor.com
2. Marketing Cooperative // Cambridge Business English Dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/business-english/marketing-cooperative>
3. Oklahoma Food Cooperative, Oklahoma, USA // A Multi-Stakeholder Cooperatives Manual. – Kent: Cooperative Development Center & Kent State University, 2008. – P. 39 (72 p.)
4. Welcome to the Oklahoma Food Cooperative [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oklahomafood.coop/welcome.php>
5. Why Buy Oklahoma Foods? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.oklahomafood.coop/pdf/brochure1109.pdf

РАЗРАБОТКА И ОСУЩЕСТВЛЕНИЕ СТРАТЕГИЧЕСКИХ ЗАДАЧ ПРЕДПРИЯТИЙ В УСЛОВИЯХ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОГО ИЗМЕНЕНИЯ В ЭКОНОМИКЕ

Расулов З. Ж., аспирант

*Российский экономический университет им. Г. В. Плеханова,
г. Москва*

При существующей на предприятии организационной системе управления, поиск и использование стратегических (перспективных) потенциалов требует соответствующих организационных изменений. На предприятии должны быть созданы подразделения (или службы), ори-

ентированные на разработку и реализацию программ развития, на внедрение инноваций. Подобные «подразделения инновационного развития предприятия» формируемые для выработки и реализации стратегических решений, должны ориентироваться на экспорт и конкуренцию. К примеру, разрабатывая проект технического обновления предприятия, следует учитывать не только экономические аспекты реализации проекта, но и потребности в подготовке кадров профессионалов, способного к работе в новых инновационных условиях. Думается, необходимы изменения не только в рыночном хозяйственном механизме, но и в «философии», «культуре» предприятия, изменения, прежде всего, в сторону развития предпринимательства и предпримчивости. Предприниматели систематически занимающиеся проблемами развития предприятия, должны не замыкаться его рамками, а координировать свою работу с подобными же подразделениями предприятий не только своей, но и других сфер, с местными органами управления.

Отсюда, можно предложить следующую условную логическую схему разработки и осуществления стратегических задач предприятия институциональной среды рыночного хозяйства. Например, при конкурентном условии (или при обновлении финансового механизма хозяйствования) специальная группа анализа ситуации производит ранжирование текущих и стратегических задач предприятия, формирует «дерево целей». Одновременно изучаются «узкие места» и составляется инновационное мероприятие с целью их устранения. По «узким местам» стратегического характера разрабатываются специальные взаимосвязанные программы («технического производства», «освоения инновационной продукции», «социального развития предприятия»). По каждой программе прорабатываются вопросы финансово-ресурсного обеспечения, стимулирования, организации управления и т. п. Всем подразделениям предприятия устанавливаются оценочные показатели, максимально нацеливающие работников на содействие решению стратегических задач.

Подобный подход апробирован нами в процессе разработки рекомендаций по оценке финансовой стабильности ОАО «Кинап». Важнейшей стратегической задачей являлась его коренная реконструкция. Положение разрабатывалось с учетом этой задачи. Соответственно для оценки деятельности предприятий был предложен критерий участия в разработке и реализации проекта реконструкции ОАО «Кинап»,

для отдела кадров и маркетинга- показатели, характеризующие их участие в подготовке ресурсов и движении продукции к новым конкурентным условиям.

Весьма существенным представляется и выделение ведущего цеха и стратегии развития конкурентного предприятия. К сожалению, этот методический подход на практике используется не всегда. В результате нередки случаи, когда положения высокоприбыльного и убыточного предприятия разрабатываются по одной и той же схеме, хотя меры по ликвидации убыточности предприятия далеко не всегда идентичны тем, которые необходимы для дальнейшего повышения эффективности конкурентоспособных предприятий.

На мой взгляд, беспочвенны опасения, что в условиях модернизации предприятий не будут заинтересованы в формировании источников формирования средств необходимых для дальнейшего развития. Основой такой заинтересованности в долгосрочных перспективах развития должно стать распределение прибыли в пользу производства инновационной продукции предприятия, для этого необходимо создание соответствующих правовых и социальных гарантий, которые должен дать принятый закон «О инновационной деятельности предприятий». Подлинный предприниматель просто не может не заботиться и о долгосрочных перспективах развития. В то же время нельзя, разумеется, отказаться и от таких финансовых механизмов управления, как системы ценообразования и налогообложения, кредитная и финансовая политика.

НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ ЗАГОТОВИТЕЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ ПОТРЕБИТЕЛЬСКОЙ КООПЕРАЦИИ

Слюсарева Е. А., старший преподаватель

Учреждение образования «Белорусский торгово-экономический университет потребительской кооперации», г. Гомель

В Республике Беларусь принципы функционирования потребительских кооперативов несколько трансформировались под воздействием специфики исторического развития общества. В настоящее время большинство кооперативных принципов являются формальными, например участие пайщиков в управлении кооперативом, начисление процента прибыли на пай и т. п. Общественная и финансовая активность пайщиков сведена к минимуму. А между тем, данный фактор является одним из преимуществ кооперативного движения: гарантии-

рованный рынок кредитов за счет использования заемных средств пайщиков и населения; гарантированный рынок сбыта продукции за счет реализации произведенных товаров и услуг своим членам; гарантированный рынок сельскохозяйственных продуктов у пайщиков и обслуживаемого населения.

Решение проблем заготовительной отрасли мы видим в следующем:

1. В частичном акционировании крупных кооперативных предприятий, в том числе и заготовительных. Создание на базе существующих убыточных кооперативных предприятий открытых акционерных обществ приведет к притоку дополнительных ресурсов, что позволит вывести эти предприятия из кризиса. Согласно Закону РБ об акционерных обществах Белкоопсоюз может являться основным акционером, оставив у себя контрольный пакет акций (51 %). В качестве акционеров могут привлекаться как юридические, так и физические лица.

2. Возможно так же привлечение средств населения. Выплата дивидендов производится согласно Закона об акционерных обществах. Данный вариант можно критиковать с той позиции, что отчисления дивидендов сторонним вкладчикам приводит к незаинтересованности работников предприятия. Для решения этой проблемы возможно дополнительное увеличение размера пая для работников. Это значительно повысит экономическую активность пайщиков, при чем не только как вкладчика, но и в качестве покупателя в магазинах системы, и как сдатчика выращенной продукции.

3. В создании продуктовых холдингов. В связи с вступлением России в ВТО ожидается ужесточение конкурентной борьбы на белорусско-российском рынке. В целях укрепления конкурентных позиций в Республике Беларусь создаются холдинговые структуры. Продовольственная и сельскохозяйственная организация ООН (FAO) относит Республику Беларусь к значимым производителям важнейших видов сельскохозяйственной продукции. Анализ сравнительных данных о положении стран на мировом рынке производителей сельскохозяйственной продукции показал, что Республика Беларусь занимает третье место в мире по производству клюквы и льноволокна, девятое место по производству картофеля и вишни [1]. Следовательно, имеет смысл создание крупных холдинговых структур по производству продукции с использованием этого сырья.

В связи с этим встает вопрос о создании на базе организаций пот-

ребительской кооперации продуктовых холдингов. В состав данных структур могут входить фермерские (крестьянские) хозяйства, а также кооперативные артели, состоящие из личных подсобных хозяйств населения, сформированных по территориальному признаку.

Помимо создания объединений, возможно участие предприятий потребительской кооперации в уже существующих продуктовых холдингах. Участие потребительской кооперации в деятельности продуктовых холдингов может осуществляться в нескольких формах.

Во-первых, потребительская кооперации, используя свою заготовительную сеть, может эффективнее осуществлять процесс товародвижения при закупе сельхозпродуктов у мелких товаропроизводителей (в хозяйствах населения и фермерских хозяйствах).

Во-вторых, потребительская кооперации может участвовать в реализации продукции холдинга мелкими партиями населению через собственную розничную сеть.

Литература

1. Country rank in the world, by commodity // Food and agriculture Organization of the United Nations [Электронный ресурс]. – 2010. – Режим доступа: [http://www. faostat.fao.org/site/339/default.aspx](http://www.faostat.fao.org/site/339/default.aspx). – Дата доступа: 11.01.2013.

РЕСУРСНА СТРАТЕГІЯ КООПЕРАТИВНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УМОВАХ ІНСТИТУЦІЙНИХ ЗМІН В ЕКОНОМІЦІ

Тітенко Л. В., викладач

*Кіровоградський кооперативний коледж економіки і права
імені М. П. Сая, м. Кіровоград*

Стан ресурсів економічних організацій (у тому числі і кооперативних) безпосередньо залежить від ефективності стратегії їх розвитку. Разом із тим, до певної міри він віддзеркалює загальний стан справ в економіці країни і є досить чутливим до змін, що відбуваються в ній. Це переконує в тому, що стратегія управління ресурсами організацій споживчої кооперації має бути настільки еластичною, щоб враховувати не лише поточні виробничі моменти, типові для рівня мікросистеми, але й завдання розвитку, продиктовані процесом інституційних змін в економіці загалом.

Розробка такої стратегії для районних організацій споживчої кооперації Кіровоградської облспоживспілки є сьогодні гострою необхід-

ністю й умотивована проблемами господарської практики, що мали місце в останні роки. Стисло розглянемо ті з них, що мають ситемний характер і для пом'якшення яких необхідно враховувати складні інституційні зміни, що розгортаються в регіоні на фоні зрушень в національній економіці України.

Щоб розмірковувати про ресурсну стратегію, яку нині слід реалізовувати вітчизняній системі споживчої кооперації (і передусім на рівні її первинних ланок – районних спілок), слід аналітично зважити на ситуацію, в якій вони опинилися на регіональних ринках. Аналіз ситуації, що склалася в Кіровоградській області з точки зору інституційних змін у структурі господарства і моделях управління ним, показує на даний момент більшість великих підприємств краю трансформувалися у вертикально орієнтовані холдинги, базою яких є виробничий капітал, створений у радянський час, – заводи, фабрики, шахти. Це строго ієрархічний бізнес, що зорієнтований на випуск і продаж масових і сировинних товарів.

Подібним до нього за моделлю управління є організований у холдинги фінансовий капітал – банки та страхові компанії. Зовсім незначну частку в економіці краю посідають інноватори середнього бізнесу – нішеві компанії, досить часто виробники високотехнологічних товарів і постачальники складних послуг. І, на кінець, остання група та бізнес-складник регіональної економіки – це бізнес, що асоціюється переважно з роздрібною торгівлею (ринком, невеликим магазином у місті чи крамницею на селі) ресторанним і готельним господарством.

На відміну від панівної нині в країні та в регіоні холдингової системи організації господарства, що вибудовується на основі ієрархічної моделі управління, організації споживчої кооперації, що асоціюється з останньою четвертою групою суб'єктів, поки що не спромоглися мобілізувати свої ресурси і реалізуватися ні як інтегрована структура на зразок холдингу, ні відновитися як найважливіша соціальна мережа, якою вони були ще донедавна. Причину такого становища ми схильні вбачати в інституційній деформованості механізму відтворення ресурсів споживчої кооперації.

Як можуть свідчити результати проведеного нами дослідження, більшість районних організацій споживчої кооперації Кіровоградської області слабко керовані в плані формування ресурсів, що опосередковано вказує або на відсутність у них стратегій розвитку, або на те, що методи стратегічного управління ресурсами більшості керівників

незнайомі, а тому такі стратегії побудовані без їх застосування і далі за звичне короткотермінове планування вони не виходять. Але саме лише короткотермінове планування діяльності безперспективне для динамічної ринкової ситуації. Тому систему формування ресурсів кооперативних організацій слід трансформувати, пристосувавши її до нових умов шляхом постановки стратегічних цілей, формування нової моделі управління та відповідної їй ієрархічної структури.

На даний момент методологічне обґрунтування стратегії формування і розвитку ресурсів кооперативних організацій практично перебуває у зародковому стані. І головна трудність у його розробці, на наш погляд, полягає в особливому характері їх функціонування та успадкованих від радянських часів інституційних пережитках й організаційних стереотипах, коли діяльність організацій будувалась лише на однонаправленому відношенні, без орієнтації цілого на потреби учасників. Нині ж управлінські відносини в кооперативному секторі вітчизняної економіки реалізуються на фоні таких умов, як свобода вибору діяльності, різноманіття форм власності, конкуренція. У зв'язку з цим, систему формування ресурсів кооперативних спілок доцільно розвивати виходячи з її загальної конкурентної стратегії, враховуючи цілі та інтереси широкого кола учасників. Така задача має системний характер і в сучасних умовах може бути досягнута лише методом стратегічного планування господарської діяльності з опорою на власні сили.

ГОСУДАРСТВЕННОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ АГРАРНОГО РЫНКА АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

*Халыкова Н. Ш., старший преподаватель
Азербайджанский Университет Кооперации, г. Баку*

Важным условием стабильности аграрного рынка должно стать активное применение механизмов его государственного регулирования. Суть такого регулирования заключается в обеспечении сбалансированности количественных и качественных параметров спроса и предложения в оптимальном соотношении. Система регулирования аграрного рынка должна охватывать организационные и экономические направления. Выработка той или иной формы государственного регулирования аграрного рынка в целях решения проблемы продовольственной безопасности должна быть основана на идентификации целей развития всего агропромышленного производства на данный пе-

риод времени и государственной экономической политики. Базой для формирования аграрной политики должен быть анализ отрасли с учётом всех факторов, игнорирование хотя бы одного из которых может привести к недостижению целей экономического развития экономики страны в целом.

Всю систему государственного регулирования аграрного рынка в Азербайджане можно разделить на следующие составные сегменты:

1. Земельная реформа;
2. Финансовая политика;
3. Социальная политика;
4. Политика в области формирования продовольственного рынка.

Сегодня в Азербайджанской Республике проведена структурная перестройка аграрного сектора, происходит постепенная либерализация аграрного рынка, что соответственно создаёт условия для доступности разнообразной сельхоз продукции по конкурентной цене.

ЧАСТИНА III

ІНСТИТУЦІЙНІ ЗМІНИ У СФЕРІ ОСВІТИ

КУРРИКУЛЯРНОЕ ОБУЧЕНИЯ РУССКОМУ ЯЗЫКУ КАК ТРАНСФОРМАЦИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЫ

***Алиев А. М.,** доктор философии по педагогике, доцент
Бакинский славянский университет г. Баку*

Ныне в Азербайджане осуществляется переход школьного образования на наиболее эффективную модель, при которой основное внимание направлено на определение и описание системы ожидаемых результатов. При таком образовании учебный процесс основан на попытках достижения определенных конкретных результатов, характеризующих результаты обучения конкретного ученика. Образование, ориентированное на результат должно дать ответ на вопрос: что нового учащиеся умеют делать к концу обучения?

Образование – это ценность, образование – это система, образование – это процесс, образование – это результат. Вот так определяется суть новой модели образования, т. е. куррикулума, внедряемого в школах Азербайджанской Республики [2].

Действительно, куррикулум охватывает такие ценности, как язык, менталитет, национальные традиции и обычаи и т. д. Формирование этих ценностей как конечная цель и обучения русскому языку пре-

дусматривает реализацию таких принципов, как культуросообразность, коллективизм, системность, целостность и ориентация на личность.

Обучение русскому языку как своеобразная и динамическая система состоит из различных ступеней и этапов, каждый из которых является относительно замкнутой подсистемой. Ожидаемые результаты обучения и достижения учащихся, проникая во все поры учебного процесса и вытекая из задач каждого этапа, в совокупности составляют единую систему образования. При этом главными принципами, реализация которых делает образование единой системой, выступают демократизация, гуманизация, дифференциация, индивидуализация, вариативность и инклюзивность.

Обучение русскому языку следует рассматривать и как процесс, поскольку образование есть сложный многогранный процесс формирования у обучаемых общечеловеческих и национальных ценностей [1]. Именно благодаря образованию формируется активная умственная (речевая, познавательная, психомоторная) деятельность человека. В этом процессе задействованы такие принципы, как соответствие природе, практичность, поэтапность, непрерывность, ориентированность.

Соответствие потребностям и интересам учащегося, школы и общества, а также вероятность реализации стандартов содержания, отражающих ожидаемые результаты, которые учащийся предположительно продемонстрирует в конце учебной деятельности являются важными условиями. При составлении стандартов содержания предметов, в первую очередь, уделяется внимание обеспечению целостности педагогического процесса. Для достижения этой цели соблюдается единство соответствующих знаний, навыков и ценностей.

Широко известен тот факт, что важным условием успешной организации учебной деятельности является создание благоприятной среды. Этот принцип должен быть соблюден во время составления содержательных стандартов. Создание благоприятных условий считается важным фактором, оказывающим положительное влияние на повышение достижений учащихся.

Во время составления стандартов содержания было уделено серьезное внимание тому, чтобы учебные цели носили как обучающий и развивающий, так и воспитывающий характер. Целостность педагогического процесса обеспечивается за счет передачи учащимся жизненно важных сведений об окружающей нас мире, а также выработки

комплексных навыков и умений, необходимых и достаточных для жизнедеятельности гражданина, достойного члена общества.

Иными словами, педагогический процесс носит обучающий характер в то время, когда учащиеся получают дидактическую информацию и применяют в повседневной деятельности, развивающий характер во время применения этой интеграции становится носителем этих знаний, навыков и умений, описываемых в этих сведениях, и, наконец, воспитывающий характер во время формирования у учащихся интеллектуальных, коммуникативных, физических и духовно-волевых качеств, обеспечивается комплексный подход к реализации целей обучения в ходе педагогического процесса. Основные принципы куррикулума следующие:

- Целостность педагогического процесса.
- Создание равных возможностей в учебе.
- Личностная ориентированность.
- Курс на развитие.
- Стимулирование деятельности обучаемых.
- Создание благоприятной среды.

Литература

1. Государственный образовательный стандарт по русскому языку для школ с русским языком обучения // Русский язык и литература в Азербайджане, 2003, № 3. – С. 3–9.
2. Предметные куррикулы для 1–4 классов общеобразовательных школ. – Баку : Təhsil, 2008. – 485с.

ПЕРСОНАЛИЯ КАК ИНСТИТУТ СФЕРЫ ОБУЧЕНИЯ

Алхасов О. К., к. п. н., доцент

*Азербайджанский государственный педагогический университет,
г. Баку*

Азербайджан по праву был известен как «нефтяная академия» бывшего СССР. В течение длительного времени здесь была накоплена высокоразвитая научно-техническая практика, были созданы передовая нефтяная техника, научные учреждения, подготовлены кадры. В республике выросли высококвалифицированные буровые мастера, специалисты, обрабатывающие нефть, инженерно-технические кадры, рабочие – виртуозы в освоении новых нефтяных месторождений в СССР и в ряде стран мира есть достойный труд азербайджанский нефтяников.

И сегодня Азербайджан как нефтяная страна в центре внимания и мы, наряду с прошлыми заслугами, с надеждой смотрим и в будущее. Для этого мы обязаны вспоминать самых лучших людей прошлого, довести их до будущих поколений. Среди личностей, возвысивших имя азербайджанского народа, принесших ему почет и славу, есть особое место Фармана Салманова. Представители старшего и среднего поколения очень хорошо знают этого легендарного героя и всегда им гордились. Но, к сожалению, новое поколение – большинство молодежи не знает хорошо таких героев нашего народа, обладают еще меньшей информацией о них. Хотя это и связано с создавшимся новым общественно политическим положением, в этом есть вина и старшего поколения и лиц, обязанных вести пропаганду в этой области. Поэтому сохранить в памяти народа такого выдающегося общественного и государственного деятеля как Фарман Салманов, сегодня должно являться важной задачей азербайджанской школы, преподавателей, родителей, мы должны достичь того, чтобы такие выдающиеся личности жили вечно.

Выдающийся ученый – нефтяник Фарман Салманов будет служить как пример в обучении и воспитании еще скольких молодых поколений. Увековечение памяти таких личностей полностью соответствует его признанию молодежью, образовательно-воспитательным задачам школы. С этой целью должны быть определены комплекс мер в учебных заведениях нашей республики, который должен быть реализован в виде методических указаний для преподавателей.

Мы, в первую очередь, считаем важным дать определенные, краткие информации о Фармане муаллиме, хотя бы в краткой форме, в учебниках по географии для средней школы. Мы намечаем обратиться по этому поводу к авторам учебников и изательствам. Для этого есть и определенные условия.

Анализируя учебники, мы выявили важную информацию о Фармане Салманове в учебнике «История Азербайджана» и посчитали нужным отметить это с большой гордостью. В учебнике доводится до сведения учащихся информация о великих заслугах нашего соотечественника академика Фармана Салманова, связанная с обнаружением и освоением нефти Западной Сибири. Наличие такой информации в учебниках географии важно, и она будет включен в содержание уроков.

Ясно, что краткой информации только в учебниках недостаточны. Мы намечаем подготовку специальной методической рекомендации с

целью дачи более широкой информации преподавателям и учащимся о Фармане Салманове. Методическая рекомендация призвана более близко ознакомить учащихся с великим вкладом нашего легендарного земляка в развитие нефтегазовой промышленности нынешней России.

В методических рекомендациях в первую очередь найдут свое отражение жизнь и деятельность Фармана Салманова, и с этой целью планируем и использование материалов конференции. В то же время, есть необходимость методических разработок, относящихся и к тому, какими средствами и путями эти информации преподаватели доведут до учащихся. А это зависит от того, в составе каких тем в какой организационной форме данная информация будет представлена. При этом могут быть использованы самые разнообразные методы и приемы.

При изучении географии Азербайджана во время прохождения тем полезных ископаемых, топливной промышленности уделено место и заслугам Фармана Салманова в обнаружении и изучении нефти Западной Сибири. После этого, используя метод «кластер» (разветвление), можно организовать широкое обсуждение учащихся. С помощью этого метода создается условие широкого раскрытия любой темы или явления, подробного обдумывания.

Мы намечаем как иное средство изучения жизни и деятельности нашего выдающегося земляка подготовку специальных дисков, иллюстративных материалов, и это было бы значительной помощью, как дополнительное средство преподавателям школ. Все это было бы одним небольшим вкладом в изучение личности Фармана Салманова, которым гордится наш народ.

ТЕКСТООБРАЗУЮЩАЯ РОЛЬ СИНОНИМИИ

Ахмедова Т. М., преподаватель

Бакинский славянский университет, г. Баку

В лингвистической литературе коммуникативная, текстообразующая и экспрессивно-стилевая роль синонимов изучается в связи с особенностями жанра-речи диалогических текстов-условий диалогического общения, характера диалогической структуры, модальные и экспрессивные стороны реплик, их взаимосвязь и др. В современном языковедении повышается интерес к изучению разговорной речи и диалога как классической формы социально-речевого общения.

Системные отношения лексических единиц являются традиционным и регулярным типом, подходят для выражения значения разных

средств; ситуативные отношения лексических единиц является функционально-речевым, не регулярным, индивидуальным типом, который обуславливается текстом и ситуацией. Статус ситуативного синонима обуславливается своеобразием речи. Появление системных синонимов связано с обладанием языка и речи общими сторонами, потому что системные значения реализуются речевыми средствами. Но реализация способов системных значений в диалогических текстах (речи) различна. В зависимости от номинативных классификационных особенностей синонимы имеют разные виды по уровню зависимости от текста (в определении этих видов номинативные значения и контекстуально-синтагматические отношения играют основную роль): синонимы система-язык (независимый текст) и система-речь (зависимый текст).

Для выявления синонимов, входящих в первую группу требуется только классификационный текст (парадигма члена синонима в стороне от синтагматического отношения), а для определения синонима второй группы нужны и классификационные тексты, и системно-синтагматические тексты. Синонимы, входящие в обе группы дифференцируются семантическим уровнем синонимических единиц слова, которые обозначают предмет и признак по номинативно-семиологическим особенностям, прямым и переносным смыслом, его одно- и многозначности. Например, слова, которые обозначают предмет, характеризуется с семантической точки зрения.

А семантика слов, которые обозначают действие и признак, в силу его отношения к действию, их синтагматическая активность, более ярко выражены. Так как в синонимы система-язык (независимый текст) относятся лексические единицы, которые характеризуют человеческие качества и признаки, в таких словах номинативно-оценивающее значение является ведущим, и они независимы с синтагматической точки зрения. Односубъектные синонимические глаголы по синтагматическим отношениям тоже являются независимыми: выражающие физическое состояние. Семантическая система таких синонимов не требуют синтагмы, т. е. текстовой ситуации.

Наряду с многозначными лексическими единицами синонимы система-язык составляют основу системы синонимического корпуса, их употребление требует определенных семантических условий, интерпретации фразами-текст. В отличие от обычного, художественный текст основывается на семиотической нагрузке языковых единиц, в нем широко используются метафорические средства. Еще античные

авторы указывали на обще типовую, философо-лингвистическую значимость метафор в художественном тексте.

В языковедческой литературе указывается на следующие экстралингвистические типы переходов (метафоры): человек-животное, растение-животное, животное-растение, абстрактное понятие-человек, человек-абстрактное понятие, животное-абстрактное понятие, человек-предмет, предмет-человек и т. д. Обычно, метафорическое значение появляется в окружении основного значения и становится причиной расширения синонимического ряда; синонимы, относящиеся к человеческим качествам могут относиться к независимо-номинативным лексическим единицам, метафорического значения. Словарное различие синонимов система-язык зависит от объема данной лексической единицы, сложности ее семантической структуры.

Возможность появления ситуативно-речевых видов обуславливается формированием актуальных речевых значений, которые подчиняются закономерностям эквивалентных понятий, структурам лексического значения, семантической динамике предположения. Здесь, в зависимости от текста, играют важную роль и процессы, изолирующие отвлеченность признака. В синтагматической цепи – тексте при выявлении ситуативно-речевых синонимов может активизироваться любое значение лексических единиц в зависимости от подсознательного представления предмета или же возникает переход на передний план. Этот признак может измениться в зависимости от семантической точки зрения в одном или нескольких текстах и поэтому семантическая эквивалентность ситуативных синонимов формируется в конкретном речевом акте; конкретный речевой акт определяется координатами речи: параметрами фразы, которые имеют разные значения, моментами формирования речи, участниками коммуникации, последовательностью речевых единиц, переходами номинативной семантики на конкретные речевые значения и т. п.

В изучении диалогических текстов указывают на следующее: в разговорной речи близкие по значению всеобщие слова, всесторонняя семантика, в зависимости от текста и ситуации их семантическое содержание, несколько лексических единиц семантик субъективно-экспрессивных и эмоционального содержания оттенков, внутренний стиль полисемии, лексико-семантической транспозиции, особенно процесс активности метафоры слов в разговорной речи. Все это расширяет ряд синонимов в разговорной речи, играет базовую роль в создании ситуативной речи.

ВНУТРИПРЕДМЕТНАЯ СВЯЗЬ КАК ПРОЯВЛЕНИЕ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ В СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ

Ахундова Г. В., доцент

Азербайджанский университет языков, г. Баку

Внутрипредметная связь – один из основных принципов обучения иностранному языку. Конечно, все дидактические принципы предусматривают содержание обучения, т. е. усвоение специфической методологией знаний, умений и навыков на основе дифференциации и интеграции.

Известно, что язык – это целая система, составляющая структурно-семантическую зависимость [4, с. 11–62]. Уделяя внимание только одному из его аспектов, удовлетворившись построением урок только лишь на правилах, можно лишить учащихся возможности приобрести умения и навыки. Поэтому главная задача состоит в усовершенствовании методики превращения лингвистической природы языка в основу учебы. Превосходство такой методики, безусловно, оценивается результатами обучения.

Предположим, что к изучаемому или прививаемому систематическому курсу относятся знания, умения и навыки лексикологии.

Известно, что обучение лексике не может состоять только лишь из формирования лексического понятия; сюда помимо понятий о лексических единицах, относятся обогащение словарного запаса, синонимически-стилистические умения и навыки, насыщенность речи, навыки, превращающиеся в связную речь, другими словами, устное и письменное изложение и сочинения. Связная речь считается вершиной развития речи в обучении иностранному языку; значит, это высшая цель [1; 2; 3]. Однако излагается ли в достаточно ясной форме высшая цель в методических работах или же обеспечивается ли эта сторона для преподавателей?

По нашим наблюдениям, учителя, объясняя лексические темы, не заставляют учащихся составлять словари об омонимах, синонимах, антонимах, многозначных словах, пословицах и поговорках, мудрых изречениях. Хотя состав словарей развивает речь, значит, учащихся следует вовлекать в самостоятельную работу.

Однако указанные методы не обошлись без наблюдения, сравнения, всестороннего анализа и т. д. Кроме того, так как каждый метод и

познавательный, или учебный, – обучает, имеет большое значение. Это аксиома. По нашему мнению, заменяя один метод другим, работа не заканчивается. «Интерактивные» методисты не могут рассматривать содержание изучаемого материала в новом ракурсе; если бы они могли определить, какие практические особенности языковых единиц не познаются при применении выбранных и идеализированных ими методов, то смогли говорить о новых достижениях.

К сожалению, интерактивы выбираются из кадров, не имеющих представления о науке обучения иностранному языку, ее законах и принципах, из кадров, не усвоивших философию существующего учения, не завершивших цели и задачи преподавания азербайджанского языка проявляющих интерес к Западу. Вот почему они не знают для чего и почему используют имеющиеся у них методы. Большинство из них обладают дилетантскими представлениями о существующих материалах. Например, для таких, как они не имеет разницы в каких случаях следует применять метод разветвления или диалог-дискуссия. Поэтому они применяют методы больше при отдаче знаний, поскольку, по их мнению, это самый легкий способ. Умения и навыки же формируются во время практической деятельности, «новые методисты», вообще, не умеют правильно определять темы развивающейся речи. Привлечение их внимания к нижеследующим богатым по дидактическому характеру темам связано именно с этим обстоятельством.

Таким образом, внутрипредметная связь при обучении иностранному языку как важный принцип активного обучения предполагает выявление формальных лексико-семантических особенностей слов для их комплексной презентации на интегративной основе.

Литература

1. Эфендизаде А. Р. О методах обучения азербайджанскому языку / А. Р. Эфендизаде // Журнал преподавания азербайджанского языка и литературы. – Баку : 1978 – № 1. – С. 31–36.
2. Ахмедов Б. А. Способы развития речи учащихся на уроках родного языка / Б. А. Ахмедов. – Баку : Маариф, 1967. – С. 43–50.
3. Ахмедов Б. А. Законы, принципы и методы обучения азербайджанскому языку. – Баку : Маариф, 1974 – С. 22–34.
4. Солнцев Б. М. Язык как системно-структурное образование / Б. М. Солнцев. – М. : Наука, 1990. – 262 с.

ФИЛОСОФСКО-ЭКОНОМИЧЕСКИЙ АСПЕКТ БОЛОНСКОГО ПРОЦЕССА

Ибрагимов Ф. Н., д. п. н., профессор

Шекинский филиал Азербайджанского института учителей, г. Шеки

Процесс глобализации, ставший реальностью развития мира, дает толчок Болонскому процессу на европейском пространстве и повышает его актуальность. Усиление конкуренции между системами высшего образования все более остро выдвигает требование усилить конкурентные способности и привлекательность европейской системы высшего образования.

Названный процесс в целом рассматривается в мировом масштабе. Европа, выступая в качестве одного из самых сильных регионов в этом общем процессе, вступила в активную борьбу с целью внедрения в новых регионах, в том числе постсоветском пространстве, стандартов и ценностей своего высшего образования, вовлечения пространства образования этого региона в свой круг влияния. В то время как процесс глобализации ускоряется и углубляется, получение возможности разрешить свои проблемы в этой области на основе общей помощи и опыта, выступив в более передовую и совершенную систему, дает шанс на создание среды, способной вынести опасности глобализации.

Проводя реформы в своей системе высшего образования, Европа в первую очередь исходит из своих интересов. Каждое государство, присоединившееся к этому процессу, особенно находящееся вне общеевропейского пространства и стремящееся войти в это пространство постсоветское государство, должно учесть, что оно может быть представлено на различных ролях в зависимости от своих возможностей, уровня развития: можно стать полноправным участником или объектом влияния этого процесса. Для этого требуется провести коренные изменения в направлении повышения уровня высших учебных заведений страны, усиления конкурентоспособности, полного обеспечения материально-технической базы. Основным требованием является повышение качества обучения и проводимых научно-исследовательских работ, в соответствии с этим повышение профессионального уровня подготовки специалистов до уровня европейских стандартов. Только после этого может идти речь о полном присоединении к общеевропейскому пространству высшего образования. В противном

случае, страна может столкнуться с опасностью превращения в периферию этого пространства, постоянного отставания [1].

Одна из самых больших проблем в применении Болонского процесса в Азербайджане связана с недостатками в окончательном осознании его философии, раскрытии его сущности, внесения ясности в его цели и задачи.

Одним из важнейших условий Болонского процесса является применение на всем европейском пространстве образования кредитных единиц на основе Европейской системы трансфера кредитов (ЕСТК).

ЕСТК или ECTS (Европейская система трансфера кредитов) была применена в 1989 году в рамках программы Erasmus (в настоящее время Erasmus является частью программы Socrates). Эта система проверена и является единственной системой, применяемой во всей Европе. В первую очередь, эта система предусматривалась для признания результатов обучения. Вот уже некоторое время как эта система развита до качества системы накопления (аккумуляции). На основе системы ЕСТК все местные и иностранные студенты могут легче понять и сравнить ход образования. Эта система облегчает обмен и академическое признание, а также, в общем, делает европейское высшее образование привлекательным для студентов с других континентов.

Для того, чтобы легко понимать и сравнивать результаты обучения необходимо оценивать их в рамках единой системы. Система кредитных единиц выполняет две основные функции. Первое – оценивание взятого курса, измерение учебной нагрузки. Это важно для сравнения и признания учебной нагрузки студента другими высшими учебными заведениями. Вторая функция – функция накопления. При окончании высшего учебного заведения студент набирает определенное количество кредитов для получения какой-либо специальности. По различным причинам он может получить образование по частям и в различных учебных заведениях. Если полученные знания не устарели, можно набрать необходимое количество кредитов и в результате студент может получить эту академическую степень (бакалавр, магистр).

Однако при этом учет кредитов, набранных в различных высших учебных заведениях, с условием учета особого веса лекций, семинаров, лабораторных работ, самостоятельной работы студента с применением коэффициента исправления академических степеней опять таки опирается на взаимное доверие между высшими учебными за-

ведениями. При определении кредитов по конкретным предметам имеет значение роль и место предмета в получении этой специальности. Однако и в этот момент нужно учесть потребность его согласования в общем пространстве высшего образования.

Переход к системе кредитов делает неизбежным коренные изменения не только в форме высшего образования, но и в его сущности. Роль студентов в этом процессе увеличивается ощутимым образом. В общем, философия образования полностью меняется и в основном направляется на конечный продукт. А это стимулирует повышение качества образования, его большую целеустремленность. Студент получает широкие возможности для выбора предметов, преподавателей по выбранной специальности. Это в тоже время повышает ответственность преподавателей и способствует повышению качества. Но это не означает, что этот процесс протекает полностью самопроизвольно. В учебном плане по каждой специальности отражаются полные списки обязательных, обязательно-выборочных и выборочных предметов, а также их обязательная последовательность и особенности взаимозависимости, и заранее представляются студенту [2, 21].

Потребность в приложении к диплому в более острой форме начала ощущаться в момент мобильности, взаимного признания документов и устройства на работу выпускников на общем трудовом рынке Европы. Поэтому потребность в документах единой форме была актуальна не только в Европе, но и во всем мире. Принятие приложения к диплому и его признание на всем общеевропейском пространстве было требованием дня и открывало путь к решению ряда проблем. Именно по этой причине в ходе Болонского процесса большое значение придавалось приложению к диплому, ЮНЕСКО была подготовлена и представлена его единая форма.

Европейское приложение к диплому является одним из факторов, возникших из логики формирования единого пространства образования. Этот документ, являясь итоговым документом высшего образования обобщающей и объединяющей Европы, в некотором роде возникает как итог образования. Если речь идет о приведении в ходе обучения программ, системы оценивания, сроков образования и его периодов, уровня качества к принимаемой всеми форме и содержанию, то европейское приложение к диплому выступает в качестве единого документа, отражающего в себе общий результат всех этих качеств.

Европейское приложение к диплому составляется на двух языках – на языке страны, выдающей диплом, и на языке, общность которого признана в Европе (в основном на английском языке). Предусмотрено, что этот документ будет состоять из 8 отделений: информация о владельце диплома; информация о специальности выпускника; уровень специальности; содержание обучения и полученные результаты; информация о квалификационной и должностной направленности полученной специальности; информация о сертификации приложения в данной стране; описание системы высшего образования страны; дополнительная информация.

Литература

1. Алиев И. З. Болонский процесс в Европе и его перспективы в Азербайджане / И. З. Алиев, Дж. М. Джафаров. – Баку : УЛУ, 2009. – 226 с.
2. Алиев И. З. Кредитная система в высшем образовании (ECTS) / И. З. Алиев. – Баку, 2009. – 168 с.
3. Халилов С. С. Образование, обучение, воспитание / С. С. Халилов. – Баку : Азербайджан Университети, 2005. – 648 с.

РАЗВИТИЕ ПОЗНАВАТЕЛЬНОГО ИНТЕРЕСА УЧАЩИХСЯ КАК СПОСОБА ФОРМИРОВАНИЯ ТВОРЧЕСКОЙ ЛИЧНОСТИ

Усачева А. А., учитель
г. Кировоград

Каждый, кто пытался описывать свой педагогический опыт, знает, как трудно это сделать. Конечно, можно разложить по полочкам принципы и идеи, методы и приемы, но какими словами передать атмосферу урока: удивительное, душевное единение с детьми, радость познания и блеск неожиданной мысли?

Как описать импровизацию, вдохновение, творчество?

Однажды, моя ученица задала мне вопрос: «Почему среди всех профессий Вы выбрали именно профессию учителя?»

Наверное, потому, что взяв ребенка за руку, я могу увести его в интересный и удивительный мир науки.

Потому, что, поднимаясь по лестнице знаний, я могу наблюдать, как растут и развиваются мои ученики, а вместе с ними расту и совершенствую свое умение я.

Потому, что в итоге смогу увидеть результат своей работы: полно-

ценную, гармонично развитую личность, человека, который имеет свой взгляд на происходящее событие, человека способного вступить в спор и умело отстоять свою точку зрения.

Потому, что я испытываю чувство удовлетворения от своей работы, когда на одну ступеньку рядом становится мой ученик, и я чувствую, что он может и должен самостоятельно идти дальше.

Потому, что каждый ребенок – это звездочка. И как бы не было трудно расставаться с выпускниками, я знаю, что в следующем году у меня появятся новые ученики. И мы снова, взявшись за руки, начнем подъем по лестнице знаний, чтобы зажечь их звезды.

Строя собственную стратегию педагогической деятельности, я руководствовалась высказыванием В. А. Сухомлинского: «Вся гордость учителя в его учениках!».

Справедливо сказано, что писатель живет в своих произведениях, художник – в картинах, скульптор – в созданных им творениях. А учитель – в мыслях, поступках и делах своих учеников. Не одна работа в мире не требует такой самоотдачи. Учитель умен умом своих учеников, молод их молодостью, здоров их здоровьем.

К. Д. Ушинский отметил, что личность учителя – это плодотворный луч солнца для молодой души, который ничем заменить не возможно.

Чего я добиваюсь от своих учеников? Свободного мышления, умения конструктивно решать проблемы, способности к самовыражению. И еще – чтобы каждый из них стал яркой индивидуальностью, стал личностью.

Не много ли это? Вовсе нет, если хотя бы не мешать, и особенно если чуть-чуть помочь, если выстраивать учебный процесс, следуя за естественным ходом восприятия информации. Естественность – важнейший дидактический принцип, играющий огромную роль в обучении. Каждый урок для меня – это маленькое открытие, новая ступенька на бесконечном пути, потому, что в нашей профессии предела совершенству нет.

Какие они, мои уроки? Зачем я иду на урок? Чем я могу поделиться с детьми? Главной педагогической идеей моего опыта является – развитие познавательной активности у учащихся, их самостоятельности и творческих способностей на уроке биологии.

Хочу выделить следующие аспекты моего успешного урока:

1. Формирование предметной компетентности.
2. Развитие познавательной активности и самостоятельности. Формирование информационной культуры.

3. Развитие мышления
4. Развитие творческих способностей.
5. Формирование коммуникативной компетентности.
6. Создание психологически комфортной среды..
7. Формирование рефлексивных качеств.
8. Разнообразие учебной деятельности.

Учебный труд интересен, если он разнообразен. Ничего так не утомляет, как однообразие, поэтому на уроке должны разумно чередоваться различные формы деятельности, и каждый урок должен быть неповторим, не похож на другие. В каждом уроке обязательно должна быть своя «изюминка», волшебное «АХ!», когда класс замирает от изумления и восторга.

ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ОБУЧЕНИЯ ИНОЯЗЫЧНОЙ РЕЧИ В НЕЯЗЫКОВОМ ВУЗЕ

Халилова О. Дж., преподаватель

Азербайджанский медицинский университет, г. Баку

В условиях, когда обучение иностранным языкам приобретает особое значение, к будущему специалисту предъявляются высокие требования, согласно которым его речь должна быть максимально приближена к речи лингвистически образованного носителя языка, что предполагает, в частности, умение экспромтного речевого общения в любой ситуации. Именно благодаря образованию формируется активная умственная (речевая, познавательная, психомоторная) деятельность человека. В этом процессе задействованы такие принципы, как соответствие природе, практичность, этапность, непрерывность, ориентированность.

Одной из основных коммуникативных целей обучения иностранному языку в специальном вузе является овладение студентами лексически, фонетически, грамматически и стилистически корректным речевым общением на данном языке. В методической литературе отмечается, что отличительной особенностью продвинутого этапа обучения иностранным языкам является совершенствование содержательной стороны устной речи, ее коммуникативной мотивированности на основе обогащения новым языковым материалом.

Как известно, основной функцией языка является коммуникативная функция. Это означает, что человек, изучающий тот или иной язык, должен научиться пользоваться средствами данного языка для

обмена мыслями и чувствами. В противном случае приобретение лексических, грамматических знаний становится совершенно бессмысленным и безрезультатным. Речевую коммуникацию понимают как ряд систематических речевых актов, совершаемых для достижения определенных целей. Обучаемые должны понимать цель речевой коммуникации и знать пути достижения этой цели посредством использования лингвистических ресурсов.

Наиболее эффективным путем формирования речевой компетентности обучаемых является систематическое сочетание основных компонентов языка (произношение, лексическая система и структура), когда контекст обеспечивается темами и ситуациями, а структура усваивается исключительно в функциональных целях. Речевая коммуникация – не просто действие. Она функционально направлена и предназначена для того, чтобы оказывать определенное воздействие на слушателей и говорящих.

Очень часто изучающие язык усваивают синтаксис, порядок слов в предложениях и лексические единицы, однако не знают, как можно достигнуть целей речевой коммуникации на изучаемом языке. Владение языком на достаточно высоком уровне предполагает, в частности, умение комбинировать языковой материал согласно нормам изучаемого языка в соответствии с коммуникативной ситуацией.

Как известно, цель обучения иностранному языку на продвинутом этапе состоит в совершенствовании, на основе значительного улучшения владения правильной иноязычной речью путем дальнейшей автоматизации усвоенного материала. Проблема обучения речевому общению на изучаемом языке самым непосредственным образом связана с проблемой коммуникативного подхода к обучению языку, который предполагает использование принципа построения всей системы обучения иностранному языку.

Неподготовленное речевое высказывание – это и лингвистическое явление, поскольку функционирование его механизмов возможно лишь на базе того или иного конкретного языкового материала. Согласно определению некоторых исследователей неподготовленную иноязычную речь следует понимать как спонтанную речь, как умение выразить свободно средствами чужого языка любую мысль в пределах предусмотренной программной тематики. Рассмотрим принципиальную сторону проблемы. Одной из основных задач обучения иноязычной неподготовленной речи, имеющей исключительную ценность и для

овладения изучаемым языком, является развитие способности комбинировать усвоенный языковой материал, что в частности, предполагает использование пройденного материала в ранее не встречавшихся ситуативных комбинациях. Отмечается, что комбинирование в иноязычной речи является необходимой предпосылкой правильного мышления.

Сущность мышления заключается в установлении новых связей в плане содержания, и оно немыслимо без установления новых связей в плане языка. Необходимо отметить, что вследствие преимущественно творческого характера речи на изучаемом языке, ее спонтанности, а также увеличения количества и усложнения лингвистического материала, возрастает число языковых и речевых ошибок, допускаемых студентами продвинутого этапа. Вследствие «ошибкобоязни» студенты стремятся к пользованию лексико-грамматическим материалом, усвоенным на начальном этапе. Таким образом, часто усваиваемый языковой материал остается на периферии иноязычно-речевой деятельности.

В современной методике обучения иностранным языкам ошибка рассматривается как очередная ступень на пути приобретения знаний. Эта точка зрения, когда ошибка рассматривается как изучающими язык, так и, к сожалению, многими преподавателями, как неудача, крах все еще достаточно распространена в нашей системе обучения. Подобный подход часто приводит к демотивации, потере интереса к процессу изучения иностранного языка. Нам представляется, что эта проблема заслуживает особого внимания.

К сожалению, в стремлении к совершенству, что само по себе заслуживает самой высокой оценки, мы иногда забываем, что на ошибках нужно учиться, причем на ошибках не только своих, но также допускаемых другими людьми, говорящими на данном языке. Все дело в том, какие пути предотвращения и исправления могут стать приемлемыми в нашей ситуации и служить в конечном счете целям коммуникации.

ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ УРОВНЯ МОТИВАЦИИ СТУДЕНТОВ В УСЛОВИЯХ РЫНОЧНОЙ ЭКОНОМИКИ

*Шахбазова А. Э., д. п. н., профессор
Бакинский славянский университет, г. Баку*

Повышение мотивации самым непосредственным образом зависит от особенностей изучаемого иностранного языка, а также целей обучения иностранному языку в той или иной конкретной аудитории.

Как известно, не существует единого, универсального метода обучения иностранным языкам, который одинаково успешно мог бы быть использован в различных учебных контекстах. То же самое может быть сказано относительно способов мотивации студентов, изучающих иностранный язык. Следует отметить, что студенты изучают иностранные языки, в том числе русский язык, в самых различных целях. Так, русский язык изучают в академических целях (EAP), в специальных целях (ESP). В условиях тотальной глобализации крайне актуальной является проблема изучения русского языка в целях общения на интеркультурном уровне (EIP). Особые цели ставятся перед студентами, изучающими русский язык в профессиональных целях.

В соответствии программными требованиями, предъявляемыми к речи выпускников языкового вуза, их речь должна быть в максимально возможной степени приближена к уровню речи лингвистически образованных носителей языка.

Исследователи проблемы отмечают, что существует ряд факторов, оказывающих весьма заметное влияние на степень успешности изучения иностранного языка. Сюда могут быть отнесены следующие факторы: текстовые и учебные материалы, используемые на уроках иностранного языка, взаимоотношения между учителем иностранного языка и студентами, а также индивидуальные факторы, такие как способность отдельных индивидуумов к изучению того или иного языка, и то, насколько контекст, в котором происходит изучение языка, содействует успешности данного процесса. Необходимость поиска новых, более эффективных путей мотивации студентов, изучающих язык в профессиональных целях, не вызывает сомнений. Однако, прежде всего следует определить, насколько актуальна проблема мотивации самих учителей, и то, насколько взаимосвязаны эти два вида мотивации.

Совершенно очевидно, что мотивированный студент гораздо более результативен. Немотивированный и незаинтересованный студент оказывает отрицательное, демотивирующее влияние, как на остальных студентов, так и на самого учителя. Именно поэтому проблема повышения уровня мотивации каждого студента является столь важной и актуальной.

Весьма важным является также умение учителя управлять процессом обучения языку, ориентируя студентов в нужном направлении. Сегодня крайне актуально говорить о необходимости предоставления

студентам автономии в процессе изучения языка. Следует отметить, что данный фактор положительно влияет на повышение уровня мотивации, активизируя студентов, изучающих язык, и содействуя их вовлечению в учебный процесс в качестве сознательных его участников, непосредственно заинтересованных в результатах данного процесса.

Говоря о студентах с низким уровнем мотивации, следует отметить, что и в данной ситуации существуют положительные моменты. Так, в подобной ситуации учитель должен быть особенно креативен, изобретателен, с тем, чтобы стимулировать участников аудитории к изучению языка.

Вне всякого сомнения, студенты должны осознавать, что они не являются объектами учебного процесса, а выступают в качестве его субъектов, чьё мнение является важным для учителя и остальных участников учебного процесса. При этом следует учесть, что обучение иностранному языку является гораздо более творческим процессом, чем обучение другим дисциплинам. Соответственно, организаторы данного процесса, в первую очередь, учителя иностранного языка, должны быть творческими людьми, способными вовлечь студентов в увлекательный, интересный и творческий процесс, каковым в действительности является изучение иностранного языка.

Интерактивный характер занятий по иностранному языку позволяет учителю находиться в процессе постоянного общения со своими студентами, поддерживая в них интерес к иностранному языку и культуре носителей языка.

ЗМІСТ

ЧАСТИНА I. Теоретико-методологічні аспекти інституційного розвитку економічних систем в умовах глобалізації	3
<i>Алиева С. С.</i> Преимущества и противоречия глобализации финансовых рынков	3
<i>Алиева С. С., Мадиев А. Н.</i> Глобализация финансовых рынков в условиях динамично изменяющейся внутренней и внешней ситуации	5
<i>Балибіна О. С.</i> Концептуальні засади формування системи економічної безпеки в умовах глобалізації.....	7
<i>Дегтярьова С. А.</i> Методологічні основи інвестування.....	9
<i>Дзевєріна К. С.</i> Інституційна організація регулювання державної власності в національній економіці	11
<i>Зайналов Дж. Р.</i> Повышение роли финансового рынка в условиях институционального изменения экономики	12
<i>Зубайдуллаев Ф. Ф.</i> Развитие системы финансовых институтов в условиях глобализации	14
<i>Ибрагимов Ш. И.</i> Проблемы регулирования финансового механизма управления сервисных услуг в условиях глобализации экономики....	16
<i>Косимова Ф. Х., Ахмедова А. Т.</i> Повышение стимулирования роли нормативных методов госрегулирования в условиях институционального изменения структурной системы экономики	18
<i>Новікова І. Е.</i> Неформальні державні інститути у процесі реалізації змін у фінансово-кредитному секторі епохи вільного підприємництва	20
<i>Носова О. В.</i> Роль финансовых институтов в трансформации экономических систем	22
<i>Похилюк В. В.</i> Геополітичні підстави формування інститутів національної безпеки.....	24
<i>Присвітла О. В.</i> Сучасні аспекти процесу транснаціоналізації в умовах глобалізації світового господарства.	28
<i>Расулов З. Ж.</i> Сочетание стратегических и тактических задач в условиях институциональных изменений	31
<i>Соловей М. П.</i> Особливості сучасного циклічного розвитку соціально-економічних систем.....	33
<i>Тешаєв Ш. Дж., Тухсонов Х. А.</i> Проблемы регулирования рынка ценных бумаг в условиях динамично изменяющихся внутренней и внешней ситуации	37

<i>Ходжаев Э. Н., Хамраев М.</i> Совершенствование институционального и функционального механизма регулирования фондовых инструментов.....	39
<i>Хусанов Б. Ш.</i> Институциональные основы обеспечения финансового ограничения.....	40
<i>Шаповалов В. О.</i> Формування теорії «акціонерних відносин» в економічній науці	42
ЧАСТИНА II. Інституційні трансформації національних економічних систем	47
<i>Алиева С. С.</i> Оценка прогнозирования и распределения прибыли в условиях институционального изменения экономики.....	47
<i>Ахроров З., Рузбаева Н.</i> Механизмы регулирования критериев государственной поддержки стабильности развития предприятий.....	49
<i>Беляева И. Ю., Данилова О. В.</i> Корпоративная реорганизация и согласование интересов заинтересованных сторон	51
<i>Бестанчук О. В.</i> Вплив глобальних чинників на формування ринкової вартості земель сільськогосподарського призначення в Україні.....	55
<i>Дониёров К. К., Латипова Ш.</i> Проблемы формирования эффективного финансового механизма регулирования стабильности развития предпринимательских субъектов в условиях глобализации экономической системы.....	59
<i>Зайналов Дж. Р.</i> Глобализация финансовых рынков и ее последствия для национальной экономики.....	61
<i>Зайналов Дж. Р., Саттаров Т. А.</i> Проблемы оперативного управления предприятием и принятие стратегических решений в условиях институционального развития экономики.....	63
<i>Зайналов Дж. Р., Хусанов Б. Ш.</i> Проблемы формирования эффективного механизма регулирования рынка ценных бумаг в условиях глобализации и устойчивости развития экономики	65
<i>Зюкова Н. Б., Богиня И. В.</i> Прогнозування майбутнього стану економіки України.....	67
<i>Ибрагимов Ш. И.</i> Влияние институциональной среды на гибкое реагирование на изменения, происходящие во внешней среде в сочетании со стратегическим планированием финансовых ресурсов туристских субъектов.....	69
<i>Кириченко Л. М.</i> Формування інститутів конкуренції як передумова розвитку конкурентних відносин в Україні	71

Кушнір Л. Л. Інституціональне забезпечення проектної доктрини розвитку національної економіки	73
Манжура О. В. Проблеми інституційного розвитку кооперативного сектора національної економіки.....	75
Мурадова Н. У., Ібрагимов Ш. И. Влияние институционального фактора на управление сервисного обслуживания	79
Мурадова Н. У. Повышение роли рынка лизинговых услуг в условиях глобализации и устойчивости развития национальной экономики.....	81
Ніколенко С. С., Лозова О. В. Прогнозування та оцінювання соціально-економічного розвитку національної економіки України	83
Пантелеймоненко А. О. Інноваційні моделі обслуговуючих кооперативів (на прикладі «Oklahoma Food Cooperative», США)	89
Расулов З. Ж. Разработка и осуществление стратегических задач предприятий в условиях институционального изменения в экономике	91
Слюсарева Е. А. Направления развития заготовительных организаций потребительской кооперации.....	93
Тітенко Л. В. Ресурсна стратегія кооперативних організацій в умовах інституційних змін в економіці	95
Халыкова Н. Ш. Государственное регулирование аграрного рынка Азербайджанской республики.	97
ЧАСТИНА III. Інституційні зміни у сфері освіти	98
Алиев А. М. Куррикулярное обучения русскому языку как трансформация образовательной системы.....	98
Алхасов О. К. Персоналия как институт сферы обучения	100
Ахмедова Т. М. Текстообразующая роль синонимии.....	102
Ахундова Г. В. Внутрипредметная связь как проявление институционального развития в системе образования	105
Ібрагимов Ф. Н. Философско-экономический аспект болонского процесса	107
Усачева А. А. Развитие познавательного интереса учащихся как способа формирования творческой личности.....	110
Халилова О. Дж. Институциональные особенности обучения иноязычной речи в неязыковом вузе	112
Шахбазова А. Э. Пути повышения уровня мотивации студентов в условиях рыночной экономики	114

Наукове видання

**ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ:
ОСОБЛИВОСТІ ІНСТИТУЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО
РИНКОВОГО ГОСПОДАРСТВА**

**ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ
за матеріалами V міжнародної науково-практичної
інтернет-конференції**

(м. Полтава, 14–15 травня 2013 року)

Головний редактор *М. П. Гречук*
Комп'ютерна верстка *Е. П. Чепелева*

Формат 60×84/16. Ум. друк. арк. 6,9.
Тираж 44 прим. Зам. № 193/126.

Видавець і виготовлювач
Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»,
кімн. 115, вул. Ковалю, 3, м. Полтава, 36014; ☎ (0532) 50-24-81

*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 3827 від 08.07.2010 р.*